

T.C.

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI

HEDİYELİK VE TURİSTİK ÜRÜN GELİŞTİRME
KAPSAMINDA İNOVATİF BEZ BEBEK TASARIMLARI

Nevin YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2024

©2024- Nevin YALÇIN

T.C.

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI

HEDİYELİK VE TURİSTİK ÜRÜN GELİŞTİRME
KAPSAMINDA İNOVATİF BEZ BEBEK TASARIMLARI

INNOVATIVE RAG DOLL DESIGNS WITHIN THE SCOPE
OF TOURISTIC AND SOUVENIR PRODUCT
DEVELOPMENT

Nevin YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

KIRŞEHİR-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel El Sanatları Ana sanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Nevin YALÇIN tarafından hazırlanan “Hediyelik ve Turistik Ürün Geliştirme Kapsamında İnovatif Bez Bebek Tasarımları” adlı tez çalışması 06.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Üye Doç. Arzu EVECEN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan KABALCI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2024

(İmza)

Unvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin... Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2024

Nevin YALÇIN

ÖZET

HEDİYELİK VE TURİSTİK ÜRÜN GELİŞTİRME KAPSAMINDA İNOVATİF BEZ BEBEK TASARIMLARI YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nevin YALÇIN

Danışman

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

2024- XVII +141

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı

Jüri

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Doç. Arzu EVECEN

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan KABALCI

Geleneksel giysi kültürümüzü gelecek nesillere aktarmanın ve tanıtmanın en iyi yollarından biri bez bebeklerdir. Küreselleşen dünyada, turizm sektöründeki değişiklikler, hediyelik ve turistik eşya üretimine de yansımıştır. Bu değişikliklere uyum sağlamak için kültürel değerleri muhafaza ederek, yozlaştırmadan pazarlamak en önemli unsurdur. Günümüze kadar bez bebeklerin hem oyuncak hem de koleksiyon ögesi olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Bez bebeklerin kız çocuklarının oyuncak olması dışında, turistik hediyelik eşya olarak pazarlanıp yöre ekonomisine, bölgelerin tanıtımına ve turizmine katkı sağlaması, farklı dolgu malzemeleri kullanılarak başka alternatif kullanım alanlarına da vurgu yapılması önemlidir. Doğal malzemelerle üretilmiş, sağlıklı, çevreci, turistlerin ilgisini çekebilecek inovatif bez bebeklerin talep göreceği tahmin edilmektedir. Bu çalışmanın amacı hediyelik ve turistik eşya olarak kullanılmak üzere inovatif bez bebekler tasarlayarak uygulamaktır. Bu çalışmanın hedefleri, Nevşehir yöresel giysi kültürünü yansıtan, yöre tanıtımına katkı sağlayan bez bebekler yapmak, unutulmaya yüz tutmuş kitle bebek sanatına dikkat çekmek, bez bebek tasarımlarında farklı dolgu malzemelerinin kullanılabilirliğini ortaya koymak ve artık materyallerden tasarımlar yaparak geri dönüşüme bez bebekler aracılığıyla yeni bir pencere açmaktır. Çalışma kapsamında öncelikle kalıpları hazırlanan bebeklerin beden iskeletleri hazırlanmıştır. Tasarlanan bebekler farklı boyutlarda uygulanmıştır. Uygulama aşamasında tasarımda belirlenen ölçülerde ve belirlenen malzemelerle bebekler, kiraz çekirdeği, lavanta, pamuk, mısır kabuğu gibi dolgu malzemeleriyle doldurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bez bebek, El sanatları, Geleneksel Sanatlar, Turizm, Hediyelik Eşya, Kapadokya, Nevşehir

ABSTRACT

INNOVATIVE RAG DOLL DESIGNS WITHIN THE SCOPE OF TOURISTIC AND SOUVENIR PRODUCT DEVELOPMENT

M.A. Thesis

Preparer: Nevin YALÇIN

Advisor: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

2024-XVII- 141

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Sosial Sciences

Traditional Turkish Handcrafts Department

Jury

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Doçent Arzu EVECEN

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan KABALCI

One of the best ways to transfer and introduce our traditional clothing culture to future generations is rag dolls. In the globalizing world, changes in the tourism sector are also reflected in the production of souvenirs and tourist goods. In order to adapt to these changes, the most important element is to preserve cultural values and market them without corrupting them. It has been observed that rag dolls have been used both as toys and collection items until today. Apart from being girls' toys, it is important that rag dolls are marketed as tourist souvenirs and contribute to the local economy, the promotion of the regions and tourism, and that other alternative usage areas are emphasized by using different filling materials. It is estimated that innovative rag dolls, produced with natural materials, healthy, environmentally friendly and that can attract the attention of tourists, will be in demand. The aim of this study is to design and implement innovative rag dolls to be used as souvenirs and tourist items. The objectives of this study are to make rag dolls that reflect the local clothing culture of Nevşehir and contribute to the promotion of the region, to draw attention to the art of tragacanth dolls that are about to be forgotten, to reveal the usability of different filling materials in rag doll designs, and to open a new window to recycling through rag dolls by making designs from leftover materials. Within the scope of the study, firstly, the body skeletons of the babies were prepared. The designed dolls were implemented in different sizes. During the application phase, the dolls were filled with filling materials such as cherry seeds, lavender, cotton and corn husks, in the sizes and materials specified in the design. Rag dolls designed and turned into practice; They are named Pomegranate Baby, Lavender Baby, Local Tragacanth Baby, Cherry Baby, Corn Baby. The unearthed works were exhibited in the Nilgün-Sırrı Bektaş Museum and Art House exhibition hall in Nevşehir province, Hacıbektaş district. Rag dolls were presented to art lovers with this personal exhibition. Activities to promote the works made a splash in the local press and positive feedback was received.

Keywords: Rag Doll, Handicrafts, Traditional Arts, Tourism, Souvenir, Cappadocia, Nevşehir.

ÖNSÖZ

Geleneksel Türk el sanatları, bir kültürün varlığını sürdürebilmesi ve karakteristik yapısını gelecek nesillere aktarabilmesi açısından önemli bir mirastır. Bu nedenle, başta turizm sektörü olmak üzere birçok alanda kullanılmaktadır. Bu bağlamda geleneksel el sanatlarının geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği, hem geleneklerin korunması ve turizm açısından katma değer yaratılması önemli bir konudur. Bu noktada çalışma alanı olan Nevşehir, bünyesinde birçok geleneksel el sanatını barındıran önemli bir turizm şehridir. Dolayısıyla sahip olduğu bu potansiyeli başta turizm sektörü olmak üzere birçok sahada değerlendirmek önemli bir husustur. Türkiye’de her bir yörenin kendine özgü giyim kuşam kültürü bulunmaktadır. Bu kültür çeşitliliği, köklü bir geçmişe sahip olsa da teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak insanların yaşayışlarının, duygu ve düşüncelerinin değişmesi ile yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle kültürümüzün sadece bir kolu olan geleneksel giysilerimize sahip çıkmanın ve tanıtımını yapmanın en güzel yollarından birisi bez bebekçiliktir. Bu çalışmada, öncelikli olarak, halk kültüründe yok olma tehlikesi altında olduğu gözlemlenen bez bebek yapma geleneğini turizm sayesinde gün yüzüne çıkarmaktır. Bu bağlamda dünyada ikinci en çok koleksiyonu yapılan bebekçilik sektörü turistik hediyelik eşya olarak, farklı malzemelerle yeni tasarımlar yapıp giysi kültürümüzü yaşatmak ve tanıtmak hedeflenmiştir. Ayrıca unutulmaya yüz tutmuş kitre bebek sanatını yeniden canlandırılması hedeflenmiştir. Bez bebek tasarımlarında farklı dolgu malzemelerine dikkat çekmek ve artık materyallerden tasarımlar yaparak geri dönüşümün önemini vurgulamak amaçlanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda bez bebekçiliğin teorik alt yapısı incelenecek ve inovatif yaklaşımlarla üretilmiş bez bebeklerden oluşan koleksiyonun bir sergi organizasyonu ile tanıtımı yapılacaktır.

Araştırma sürecinde desteğini esirgemeyen, değerli bilgilerini paylaşan ve büyük bir sabır ile bana kıymetli zamanını ayıran danışmanım Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ’e, teşekkür ederim. Çalışmalarında bana her zaman bana güvenen ve maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen eşim Metin YALÇIN’a, kızlarım Fatma Hilal YALÇIN ve Ayşe Sare YALÇIN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nevşehir-2024

Nevin YALÇIN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL VE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	7
1.1.ARAŞTIRMANIN KURAMSAL/KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
BÖLÜM II	12
2.1. ANADOLU BEZ BEBEKLERİ	12
2.1.1. Geleneksel Kitre Bebek	13
2.1.2. Soğanlı Bebeği	18
2.1.3. Damal Bebeği	25
2.1.4. Azdavay Bebeği	33
2.1.5. Çomakdağ Bez Bebeği	41
2.1.6. Sivas Yenihan Bebekleri	48
BÖLÜM III	57
3.1. İNOVATİF BEZ BEBEK TASARIMLARI	57
3.1.1. Nar Bebek	57
3.1.2. Lavanta Bebek	67
3.1.3. Nevşehir Yöresel Giysili Kitre Bebek	77
3.1.4. Kiraz Bebek	90
3.1.5. Mısır Bebek	94
SONUÇ VE ÖNERİLER	102
KAYNAKÇA	106
EKLER	110
ÖZGEÇMİŞ	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. a. Tel iskelet ölçüleri, b. beden kalıpları (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	14
Şekil 2.2. a. Doldurulmuş beden, b. baş yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	15
Şekil 2.3. a. Parmaklar-Ayaklar, b. başa saç yapıştırılması (Nevin Yalçın arşivi 2022- Nevşehir)	15
Şekil 2.4. a. Hazırlanmış bebekler, b. kitre bebek (Karadeniz Yöresi) (Nevin Yalçın arşivi, 2003- Konya).....	16
Şekil 2.5. Kitre bebek betileri (URL3).....	16
Şekil 2.6. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun).....	17
Şekil 2.7. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun).....	17
Şekil 2.8. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun).....	18
Şekil 2.9. a. Çember sarma, b. başı sabitleme (Nevin Yalçın arşivi, 2022 - Nevşehir)	19
Şekil 2.10. a. Gazoz kapağı takma, b. baş oluşturma (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)	19
Şekil 2.11. a. Gövde sarma b. kalça sarma (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	20
Şekil 2.12. a. Gövdeyi dolgunlaştırma, b. bacakları dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	20
Şekil 2.13. a. Üst beden giysi giydirme, b. şalvar giydirme (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	21
Şekil 2.14. a. Etek giydirme, b. ponpon takma (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir).....	21
Şekil 2.15. a. Saç takma, b. saç sabitleme (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	21
Şekil 2.16. a. Yüz çizimi, b. bitmiş bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)	22
Şekil 2.17. a. Kirmenli bebek, b. testili bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir).....	22
Şekil 2.18. a. Bebekli bebek, b. tepeli bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir).....	23
Şekil 2.19. a. Fesli ve Kirmenli bebek (Nevin Yalçın 2022- Nevşehir), b. Üç Güllü Tüllü Bebek (URL 4)	23
Şekil 2.20. a. Erkek bebek (URL5), b. önlüklü bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)	23
Şekil 2.21. Soğanlı Gelin Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İznik).	24
Şekil 2.22. Soğanlı Üç Güllü Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İznik) ..	24
Şekil 2.23. Bebekli Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İznik).....	25
Şekil 2.24. a. İç giyim köynek (Gömlek), b. İç etek (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)	26

Şekil 2.25. a,b. Üç etek (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)	27
Şekil 2.26. a. Kutnu kumaş etek, b kadife dış etek (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)	27
Şekil 2.27. a. Önlük (karga kanadı motifi), b. Önlük (hayatağacı motifi) (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)	28
Şekil 2.28. a. Aprika, b. Kemer (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan).....	28
Şekil 2.29. a. Kolçak, b. çorap (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)	29
Şekil 2.30. a. Tor (havuz motifi), b. tor (karga kanadı motifi) (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan).....	29
Şekil 2.31. a. Bayrak, b. kofu (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan).....	30
Şekil 2.32. a. Saç bağı, b. üç top (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)	30
Şekil 2.33. a Keten, b. sakandırık (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)	31
Şekil 2.34. a. Yağlık, b. siğil (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan).....	31
Şekil 2.35. a. Arkadan görünüm b. yandan görünüm (Melek Hoccoğlu arşivi, 2022- Ardahan)	32
Şekil 2.36. a. Evli kadın giysisi, b. genç kız giysisi (Melek Hoccoğlu arşivi, 2022- Ardahan)	32
Şekil 2.37. a. Damal Bebekler, b. Damal Bebek sanatçısı Gülfidan Atmaca (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Damal).....	33
Şekil 2.38. Damal Belediyesi önündeki bebek heykeli (URL8)	33
Şekil 2.39. a. Bez bebek vücut parçaları, b. birleştirilmiş bez bebek (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)	35
Şekil 2.40. a. Yüz makyajı yapılmış bebek başı, b. saç takma işlemi (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)	35
Şekil 2.41. a. Takke kalıbı, b. işlenmemiş fes parçaları (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)	36
Şekil 2.42. a. Fesin kalıba sokulması b. işlenmiş takke (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya)	36
Şekil 2.43. a. Çene bağı, b. takke (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya).....	37
Şekil 2.44. a. Çeki arkadan bağlama, b. çeki önden bağlama (URL7).....	37
Şekil 2.45. a. Göynek, b. don ve entari (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya).....	38
Şekil 2.46. a. Mor entari ve iç giyim, b. kırmızı entari ve iç giyim (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya).....	38

Şekil 2.47. a. Yelek ve dokuma kuşak, b. yelek ve dokuma kuşak (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya).....	39
Şekil 2.48. a. Baş bağlama, b. takke ve çene bağı bağlama (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)	39
Şekil 2.49. a. Azdavay yöresi bez bebekler, b. çeki bağlama (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)	40
Şekil 2.50. Azdavay Yöresel Giysili Kitre Bebek (İlknur Aynan arşivi, 2022-Kastamonu)	40
Şekil 2.51. a. Kalıp çıkarma, b kalıbı kesme ve dikme (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	42
Şekil 2.52. a. Bebek dolgu malzemesi ile dolduruluyor, b. doldurulmuş bebek (Nilgün Vatandaş arşivi 2022-Çomakdağ)	43
Şekil 2.53. a. Şalvar (don) dikimi, b. üst beden giysi dikimi (Nilgün Vatandaş arşivi 2022-Çomakdağ)	43
Şekil 2.54. a. Bebeğin baş yapımı, b. baş süslemesi (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	44
Şekil 2.55. a. Baş süsleme, b. askılı tura takma (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	44
Şekil 2.56. a. Başa örtü takıma önden görünüm, b. arkadan görünüm (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	45
Şekil 2.57. a. Yüz hatları çizimi, b. yüz hatları dikimi (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	45
Şekil 2.58. a. Bitmiş bez bebek, b. farklı boylarda bez bebekler (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)	46
Şekil 2.59. Çomakdağlı kadın (URL13).....	46
Şekil 2.60. Çomakdağlı kadınlar bez bebek üretirken (URL14).....	47
Şekil 2.61. Çomakdağ Bez Bebeği (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)	47
Şekil 2.62. Çomakdağ Bez Bebeği (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)	48
Şekil 2.63. a. Ahşap iskelet, b. dolgunlaştırılmış gövde (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	50
Şekil 2.64. a. Şalvar giydirme, b. çorap giydirme (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)	51
Şekil 2.65. a. Göğüs hazırlama b. bebeğin göğsünün bedene sarılması (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	51

Şekil 2.66. a. Kol oluşturma, b. kolları bedene sabitleme (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	52
Şekil 2.67. a. Üç peşli entari, b. entari iskelete giydiriliyor (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	52
Şekil 2.68. a. Baş yapım aşamaları, b. baş büzdürme (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	53
Şekil 2.69. a. Baş vücuda sabitleme, b. birleştirilmiş baş (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	53
Şekil 2.70. a. Takke dikimi, b. tülbent bağlama (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)...	54
Şekil 2.71. a. Örgü yelek giydirmesi b. işlemeli önlük takma (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	54
Şekil 2.72. a. Zincir saplı püskül, b. heybe sap takma (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	55
Şekil 2.73. Yenihan Bebekleri (Semra Eldemir Arşivi, 2022-Yıldızeli).....	55
Şekil 2.74. Yenihan Bebekleri (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli).....	56
Şekil 3.1. a. Karton kalıp, b. kalıplar ve akfil kumaş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	58
Şekil 3.2. a. Parçalar dikilirken, b. parçaların çevrilmiş hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	59
Şekil 3.3. a. Beden doldurma, b. doldurulmuş beden parçaları (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	59
Şekil 3.4. a. Yüz hatları çizimi, b. renklendirilmiş yüz (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	60
Şekil 3.5. a. Birleştirilmiş beden, b. kol, bacak birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	60
Şekil 3.6. a. Entari hazırlama, b. şalvar hazırlama (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir) .	61
Şekil 3.7. a. Entari dikimi, b. şalvar dikimi (Yalçın 2023-Nevşehir).....	61
Şekil 3.8. a. Dikilmiş Şalvar ve Entari b. Bebeğe Şalvar Giydirmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	62
Şekil 3.9. a. Entari giydirmesi, b. baş birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	62
Şekil 3.10. a. Suni saç, b. saç dikme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	63
Şekil 3.11. a. Keçe başlık hazırlama, b. dikilmiş keçe başlık (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	63
Şekil 3.12. a,b. süslenmiş başlık (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	64

Şekil 3.13. a. Üç etek kalıp çizme, b. üç etek dikimi (Nevin Yalçın arşivi 2023-Nevşehir)	64
Şekil 3.14. a. Giydirilmiş üç etek, b. giydirilmiş üç etek (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	65
Şekil 3.15. a. Tülbentte oya dikme aşaması, b. başörtüsü yerleştirilmeden önceki hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	65
Şekil 3.16. a. Başörtü yerleştirildikten sonraki hali, b. başörtü yerleştirildikten sonraki hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	66
Şekil 3.17. Nevin Yalçın Arşivi, 2023-Nevşehir	66
Şekil 3.18. a. Hazırlanmış kalıp ve kumaş, b. büzülmeye hazır gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	68
Şekil 3.19. a. Lavanta doldurulan gövde, b. büzülmüş gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	69
Şekil 3.20. a. Hazırlanmış kalıp ve kumaş, b. büzülmeye hazır gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	69
Şekil 3.21. a. Lavanta doldurulan gövde, b. doldurulup sabitlenmiş gövde. (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	70
Şekil 3.22. a. Doldurulmuş gövdeler b. birleştirilmiş gövdeler	70
Şekil 3.23. a. Bebeğin kol kumaşı, b. dikilmiş kol (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	71
Şekil 3.24. a. Büzdürülmüş ol, b. ikiye bölünmüş kol (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	71
Şekil 3.25. a. İki kol parçası, b. kolları gövdeye birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	72
Şekil 3.26. a. Kol parçalarını birleştirme, b. kolları birleştirilmiş gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	72
Şekil 3.27. a. Baş hazırlama, b. başı büzdürme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	73
Şekil 3.28. a. Başa elyaf doldurma, b. doldurulmuş baş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	73
Şekil 3.29. a. Yüz ortası alma, b. yüz renklendirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	74
Şekil 3.30. a. Başın bedene dikilmesi, b. dikilmiş baş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	74
Şekil 3.31. a. Oyalı tülbent, b. tülbentin bebeğe bağlanması. (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	75

Şekil 3.32. a. Nazar boncuğu ve çengelli iğne, b. nazar boncuğu ve çengelli iğne bebeğin yakasına takma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	75
Şekil 3.33. a. Sutaşı kemer, b. kemerin bebeğin beline takılması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	76
Şekil 3.34. Lavanta Bebek görselleri (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	76
Şekil 3.35. Lavanta Bebek görselleri (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	76
Şekil 3.36. a. Bacak ve gövde ayırma, b. kol parçalar takma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	78
Şekil 3.37. a. Vücut parçaları kalıpları, b. patiska kumaşa çizilmiş vücut parçaları (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	78
Şekil 3.38. a. Vücut parçalarını dikiş makinesinde dikme, b. dikilip ve çevrilmiş vücut parçala (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	79
Şekil 3.39. a. Bedenin tel iskelete geçirilmesi, b. bedenin pamukla doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	79
Şekil 3.40. a. Bacak parçasının tel iskelete sabitlenmesi, b. kol parçalarının iskelete sabitlenip doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	80
Şekil 3.41. a. Bacak parçasının bedene dikilmesi, b. kol parçalarının bedene dikilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	80
Şekil 3.42. a. Baş için kâğıt havlu sarma, b. başa alüminyum folyo sarma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	81
Şekil 3.43. a. Ham kitre, b. ıslatılmış kitre (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	81
Şekil 3.44. a. Islanmış kitre ve pamuk, b. kitreli pamuk başa uygulama (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	82
Şekil 3.45. a. Başa yapımı, b. bebeğin yüz hatlarının yapımı(Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	82
Şekil 3.46. a. Kurutulmuş baş, b. pens ütüsü yapılmış başlar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	83
Şekil 3.47. a. Başın bedene sabitlenmesi, b. boynu kitreli pamukla dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir).....	83
Şekil 3.48. a. Parmak hazırlığı, b. ele form verme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir) .	84
Şekil 3.49. a. Elleri bedene birleştirme, b. bilek dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	84
Şekil 3.50. a. Ayak formu verme, b. dolgunlaştırılmış ayaklar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	85

Şekil 3.51. a. Göğüs formu yapımı, b. ikinci göğüs yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	85
Şekil 3.52. a. Ten rengi boyama uygulama, b. yüz makyajı yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	86
Şekil 3.53. a. Saçı yapıştırma, b. saçın önden görünümü (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	86
Şekil 3.54. a. Entari kalıbı kesme, b. dikilmiş entari (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	87
Şekil 3.55. a. Şalvar kalıbı kesme, b. dikilmiş şalvar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	87
Şekil 3.56. a. Üçetek kalıbı kesme, b. dikilmiş üçetek. (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	88
Şekil 3.57. a. Başlık kalıbı kesme, b. başlık dikimi, c. başlık süsleme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	88
Şekil 3.58. a. Başörtüsü hazırlama, b. Oya dikilmiş başörtüsü (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)	89
Şekil 3.59. Giydirilmiş kitre bebek	89
Şekil 3.60. Giydirilmiş kitre bebek	90
Şekil 3.61. a Karton kalıp, b. kalıbı kumaşa yerleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	91
Şekil 3.62. a Kumaşa aktarılmış kalıp, b. bebek kalıbının makinede dikilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir).....	92
Şekil 3.63. a. Çevrilmiş beden, b. göz ve ağız işlenmiş bebek. (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	92
Şekil 3.64. a. Çekirdek doldurma işlemi, b. çekirdek doldurulmuş bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	93
Şekil 3.65. Bitmiş Kiraz Bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir).....	93
Şekil 3.66. a İskelet Tellerin Kesilmesi b. Gövdenin sarılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	95
Şekil 3.67. a Kol tellerinin bağlanması, b. iskeletin sarılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	95
Şekil 3.68. a İskeletin rafya ile sarılması, b. tamamen sarılmış iskelet (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	96

Şekil 3.69. a. Mısır saplarının inceltilmesi, b. inceltilmiş sapların iskelete bağlanması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	96
Şekil 3.70. a. Mısır saplarının bacaklara bağlanması, b. mısır saplarının kollara bağlanması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	97
Şekil 3.71. a. Pantolon parçaları, b. üst giysi parçası (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	97
Şekil 3.72. a. Pantolon dikimi, b. üst giysi dikimi (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)..	98
Şekil 3.73. a. Süveter dikimi, b. süveterin bebeğe giydirilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2024- Nevşehir)	98
Şekil 3.74. a. Baş için kumaş kesilmesi, b. baş kumaşının dikilip doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir).....	99
Şekil 3.75. a. Hazırlanmış baş, b. başın bedene sabitlenmesi ve yüz hatlarının yapılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	99
Şekil 3.76. a. Şapka yapımı ve kuru bitki yapıştırma, b. askı ipi takma (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	100
Şekil 3.77. Bitmiş Mısır Bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	100
Şekil 3.78. a,b Bitmiş Mısır Bebekler (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)	101

GİRİŞ

El sanatları belli tarihi, kültürel kaynağı ve birikimi olan, bu birikimin geçmişten günümüze aktarılmasıyla gelen sanatsal ve kültürel değeri olan el yordamıyla ya da atölye veya fabrika gerektiren ticari ya da bireysel amaçlı turistik ve hatıra eşyası üretimine dayalı uğraşların ortak adı olarak tanımlanabilir (Ölmez ve Etikan, 2008:381).

El sanatları, bütün halk sanatları gibi, bir ulusun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleridir. Birçok uygarlığın beşiği olan Anadolu, yine bu uygarlıkların kültürlerini her köşesinde hala yaşatmaktadır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden sonra bu eski uygarlıkların kültürleri, yeni bir sentez içinde, varlıklarını sürdürmüşlerdir. İşte bu nedenle Anadolu'daki el sanatlarının kökleri çok eskilere gitmekte, bu özellik onları daha anlamlı ve araştırmaya değer kılmaktadır. Ulusal kültürün kendine özgü niteliklerini yitirmeden çağdaş boyutlar kazanmasında, kadın el sanatlarının araştırılıp gün ışığına çıkarılması da kaçınılmaz bir zorunluluktur (Onuk, 2005:5).

El sanatlarıyla o yörenin kimi zaman coğrafi şekilleri, kimi zaman giyim kuşamı, kimi zaman tarihi dokusu ya da yaşam kültürü anlatılmak istenir. Kültürel dokumuza zarar vermeden tasarlanan hediyelik eşya ürünlerini el sanatlarıyla birleştirerek turistin ilgisini çekmektedir. Bölgenin kültürel zenginliğini keşif amacıyla gelen turist için o bölgeye ait ve o bölgenin özgün değerini yansıtan bir ürün alması eşsiz bir deneyim olmaktadır (Can, 2013: 259-266).

Türk kültürü, dünya kültürleri içerisinde son derece zengin ve köklü bir geleneğe sahiptir. Bu köklü Kültür mirasının bir parçası da giyim kuşamdır (Görgünay, 2008:17). Giyim kuşam insanoğlunun doğal ihtiyaçlarındandır. Başlangıcından bu yana iklimin sıcaklığından, soğukluktan, vahşi doğadan korunmak amacıyla başlayan örtünme, zaman içerisinde daha farklı sebeplerin de dâhil olmasıyla süslenmeyi de kapsayan hayatın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Demirbağ, 2008:291). Bu kültür çeşitliliği köklü bir geçmişe sahip olsa da teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak insanların yaşayışlarının, duygu ve düşüncelerinin değişmesi ile yok olma tehlikesi altında kalmıştır. Bu nedenle kültürümüzün sadece bir kolu olan geleneksel kıyafetlerimize sahip çıkmanın en güzel yollarından birisi folklorik bebekçiliktir (Sakin, 2010:188).

Halk kültürünü ve sanatını yansıtan folklorik yapma bebekler yurdumuzun çeşitli yörelerinde farklı isimler altında değişik malzemelerle üretilmekte, yapım tekniği ve giyim kuşam açısından o yörenin özelliklerini yansıtmaktadır (Özdemir ve ark. 2011:3). Folklorik

bebek, folklorik yapma bebek, folklorik giysili bebek, dekoratif bebek isimleriyle bilinen bebekler, ülkelerin yöresel kıyafetlerini yansıtmada önemli birer aracı olarak görülmüştür (Teke, 2019: 135).

Folklorik yapma bebek sanatı, annenin kız evladına gelecekteki sorumluluğunu tabii olarak oyun içinde göstermek için, eldeki artmış parçaları değerlendirmesiyle ortaya çıkmış, dünyanın en eski el sanatıdır. Bu sanat dalı, günümüzde ülkeler arasında başlayan turizm hareketleriyle büyük önem kazanmıştır (Bilgin, 1997a:1).

Turizm hakkında bilinen ilk tanım 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından yapılmıştır. Turizm; dinlenme gereksiniminin giderek artması, hava değişikliği, sanat ve doğa ile beslenen yerleri tanıma arzusu, insanları doğanın mutlu ettiği inancıyla ulaşım, sanayi ve ticaretin çok gelişmesi neticesinde toplulukların ve ülkelerin birbirine yaklaşmasına olanak veren modern dünyaya özgü olay şeklinde ifade edilmiştir (Bostancıeri, 2019:4-5).

Dünyanın evrenselleşmesi ve insanların yaşayışlarındaki koşullarının değişmesi, yeni sektörler doğurmuş ve toplumların sosyal faaliyet alanlarının genişlemesine neden olmuştur. İnsanların, zamanın hızlı akıp giden, yorucu temposundan uzaklaşma istekleri, refah seviyesindeki yükseliş, erişebilirlik, konaklama ve ulaşım olanaklarının kolaylığı gibi birçok faktör, turizme olan ilgiyi artırmıştır. Son yıllarda hızla gelişmekte olan turizm sektörü, ülkemiz ve dünya ekonomisi açısından önemli bir finans kaynağı haline dönüşmüştür.

Turizm sektörü, iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte büyümektedir. Her yıl turizm alanında yapılan tanıtımlar sayesinde milyonlarca insan turistik seyahatler yapmakta ve bununla bağlantılı olarak turistik ürünler satın almakta ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Bu bağlamda turizm, ülkeler için ekonomik yönden gelişebilmek için son derece önemlidir.

Turizm faaliyetleri birçok sektörü etkilemektedir. Bunlar ulaşım, konaklama, hediyelik eşya, yeme-içme, sağlık, eğlence gibi birbirine bağlı olan sektörlerdir ve bölgelerde işsizliğin önlenmesinde büyük rol oynamaktadır. İş imkânlarının artmasıyla birlikte bölgede gelişim yaşanmakta, hayat standartları yükselmekte, eğitim ve kültür seviyesi artmaktadır. Ayrıca turizm faaliyetleri çevreye duyarlılık, yenilik, milli bilinç ve farklı fikirleri tetikleyen bir sektördür. Turizm alanındaki gelişmeler bölgesel ve küresel seyahatlerin artmasına ve farklı kültürlerin tanıtılmasına olanak sağlamaktadır.

Hangi amaçla olursa olsun turist bir yöreyi ya da ülkeyi ziyaret ettiği zaman para harcamaktadır. Turist gittiği yörede ya da ülkede, tarihi ve turistik yerleri görmek, oraya ait

gelenek ve görenekleri yansıtan, o yörenin özelliklerini ve çizgilerini taşıyan, otantik değerde, kolay taşınabilir, fonksiyonel ve nispeten daha ucuz olan bir eşyayı yani turistik bir eşya ya da hediyelik bir eşya olarak evine, ülkesine götürmek istemektedir. Bu tür özellikler ise ancak el sanatı ürünlerinde bulunmaktadır. Bu bakımdan el sanatı ürünleri turistik hediyelik eşya kavramına tam anlamıyla uyan objelerdir (Yanar, 2012:2).

Ülkemizde turistik bölgelerde yerel halkın önemli geçim kaynaklarından biri kendi ürettikleri el sanatları ürünleridir. Bulundukları bölgede küçük tezgâhlar açıp ya kendileri satmakta ya da hediyelik eşya dükkânlarına toptan vermektedirler. Turiste pazarlanan bu ürünler o yöreyi anlatan bir belgesel niteliğindedir. Turistin yanında götürdüğü eşyalar, adeta geçirdiği kültürel tecrübesinin bir delili veya sertifikası anlamına gelmektedir (Çalışkan, 2009:6).

Türkiye’de turistik alışverişe konu olan el sanatları çoğunlukla geleneksel ve dekoratif nitelik taşımaktadır. Örneğin halı dokumacılığı, kuyumculuk, çömlekçilik, taş süslemeciliği, ebru, hat, minyatür ve tezhip sanatlarına yönelmeleri Türkiye gibi turizm endüstrisi büyüyen ülkelerde istihdama katkı sağlamakta; kırsal bölgelerden kentlere göçü yavaşlatmakta ve bulundukları bölgeyi çekici kılmaktadır (Öter, 2010:175-178). Fakat kültürel turizmin canlanmasında önemli paya sahip olan el sanatlarının zamanla özelliklerini, işlevlerini ve anlamlarını yitirdikleri öne sürülmektedir. Turistlerin ucuz, egzotik, taşınabilir ve dayanıklı hediyelik eşyalar yönündeki istemleri söz konusu değişikliklere zemin hazırlamakta; yoğun turistik talep, geleneksel sanatla ilişkisi bulunmayanları bu alana iterek taklit ürünlerin yapılmasına sebebiyet vermektedir (Doğan, 2004:134-135).

Turizm sektörü kültürel mirasımızı tanıtmak, gelecek nesillere aktarmak için önemli bir araçtır. El sanatları da toplumların kültür taşıyıcılarından birisidir. Bu bağlamda kültür turizminin önemli unsurlarından olan el sanatları ülkemizde turizm endüstrisi açısından potansiyel oluşturmaktadır. El sanatları turizm endüstrisi ile yoğun etkileşime girmekte ve turistlerin alışverişlerinde özel bir yer tutmaktadır. El emeği göz nuru ürünlerin turistler tarafından ilgi görmesi, el sanatlarının turizm sektöründe önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır (Demirbulat vd. 2015:564-579).

Bu bağlamda turizm ve el sanatları arasında paralellik vardır. El sanatları somut bir ürüne dönüşmeden önce geleneklerden süzülen bilgi, anlayış, görgü, tasarım, stil, zaman gibi soyut boyutların etkisinde şekillenir. El sanatları içindeki sanatsal emek sanatçının kişiliği ve becerisine dayanır. Diğer yandan sanatçının ürünlerini talep eden kullanıcıların kimlikleri ve algı dünyaları hakkında bilgi verir (Öter,2010:176).

Turistik bir yöre olsun ya da olmasın turistin uğradığı hemen her yerde turistik hediyeelik eşya üreten, aracı olan, pazarlayan pek çok kişiye ve işletmeye rastlanmaktadır. Hediyeelik eşya kapsamına hediye edilebilecek her türlü ürün girerken, turistik eşya kapsamına hem hediye hem de yörenin tüm özelliklerini yansıtabilecek ürünler girmektedir. Hediyeelik ve turistik eşyayı birbirinden kesin çizgilerle ayırmanın zor olduğu söylenebilir. Bu yüzden hediyeelik ve turistik eşya ifadeleri bir arada kullanılmaktadır (Yanar, 2012:2).

Çekim gücü arz eden ve bu doğrultuda talep yaratan tüm turistik ürün çeşitleri turistik ürün çeşitlendirme adı altında değerlendirilmektedir. Turistlerin isteklerindeki gelişmeler ve rekabet gibi çevresel faktörler turistik ürün çeşitlendirme politikası oluşturulmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle turistin değişikliğe uğrayan ihtiyaçları ve davranışları belirlenerek, yeni ürünler üretilmeye ve çeşitlendirmeye gidilmektedir (Elmas vd, 2013:85).

Turizmde ürün çeşitlendirme politikalarında turizm merkezlerine ait kültürel miras verileri önemli yararlar sunar. Ancak, kültürel mirasın turizme eklemlenerek turistik ürüne dönüştürmek hassas bir konudur; kimliklerle, değerlerle, geleneklerle, estetikle, kültür politikalarıyla, ulus bilinciyle ilişkili boyutları vardır. Ulusal miras bir bakıma ulusal hafızanın köşe taşlarıdır. Ulusal hafızanın devamlılığı bir yönüyle de ulusal kimliğin korunmasıyla da bağlantılıdır. Kültür mirasını bir taraftan pazarlayıp bir taraftan korumak için ticari yaklaşım ve korumacı yaklaşım arasında denge kurmak gerekir (Öter, 2010:176-177).

Ülkemizde son yıllarda turistik hediyeelik ürünler, ucuz ve hızlı olduğu için yurtdışından getirilmektedir. Bu durum, kültürel değerlerimize ve yerel el sanatlarımıza zarar vermektedir. Bu nedenle yöresel hediyeelik eşya tasarımı ve üretimi çok önemlidir. Bu çalışma ile birlikte tasarlanacak olan bez bebekler, yörede üretimi yapılarak yerel halka gelir kapısı olabilecek potansiyele sahiptir. Bunlara ek olarak yapılacak tasarımlarda birçok öğeyi bir arada barındıran işlevsel fonksiyonlar kazandırılmış bez bebeklerin geliştirilmesi, alanda önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Turizm bölgelerinde, o yöreye özgü bir giyim kültürü varsa, bez bebekçilik sektörü gelişme gösterir. Yerel halkın giydiği kıyafet parçaları bazen gerçek boyutlarda satışa sunulsa da bazen de minyatür bez bebeklere giydirilerek turistlerin ilgisini çekmeye çalışılır.

Birçok sektörde olduğu gibi, turizm sektöründe de hızla artan çevreci tutumun etkisiyle hediyeelik ve turistik eşya tasarımları çevreye duyarlı stratejiler geliştirmeye yönlendirilmektedir. Turistlerin çevreci hassasiyeti, satın alma davranışlarında

değişikliklere yol açmaktadır. Çevreci hassasiyetle birlikte değişen satın alma davranışları, sektördeki hediyelik eşya üreticilerini doğal ürünlerle tasarımlar yapmaya zorlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, yapılan tasarımların pazarlanırken kültürel kimliğimizden ödün vermemektir.

Bu çalışma, halk kültüründe yok olma tehlikesi altında olan bez bebek yapma geleneğini, Nevşehir yöresi geleneksel giysileriyle birleştirerek turistik ve hediyelik eşya olarak tasarlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, doğal ve artık malzemeler kullanılarak farklı dolgu malzemeleriyle bez bebekler yapılacaktır. Geleneksel bez bebek yapımının turizm sektöründe kullanımı yaygınlaştırılarak, geleneğin yok olmasının önüne geçilmesi ve tanıtımının yapılması hedeflenmektedir. Günümüzde turizmin gelişmesiyle birlikte birçok yörede kendine özgü bez bebekler yapılmaktadır. Bu çalışma, turistik hediyelik eşya olarak farklı malzemelerle yeni tasarımlar yaparak giysi kültürümüzü yaşatmayı ve tanıtmayı hedeflemektedir. Ayrıca unutulmaya yüz tutmuş kitre bebek sanatının da yeniden canlandırılması gerekmektedir. Geleneksel giysili bez bebeklerin turizm sektöründe hediyelik ürün olarak gelecek nesillere aktarılması da bir diğer hedeftir. Bez bebek tasarımlarında farklı dolgu malzemelerine dikkat çekilerek geri dönüşümün önemi vurgulanmaktadır. Bu çalışmanın bir diğer amacı, Nevşehir Yöresi giyim kuşam örneklerini bez bebek üzerine uyarlayarak hediyelik eşya tasarlamaktır. Ayrıca bez bebeklerin dolgu malzemesi olarak kiraz çekirdeği ve lavanta kullanılacaktır. Bu hedefler doğrultusunda, bez bebekçiliğin teorik alt yapısı incelenecek ve inovatif yaklaşımlarla üretilmiş bez bebeklerden oluşan bir koleksiyon sergisi düzenlenecektir.

Bu çalışma, geleneksel giysili bez bebeklerin ve özgün bebeklerin yer aldığı tasarımların nasıl bez bebeklere dönüştürüldüğünü göstermektedir. Bu çalışmada, belgesel gözlem ve karşılıklı görüşme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Detaylı bir alan yazın taraması yapılmıştır. Çalışmada gözlem yapılan belgeler, geleneksel yapma bebekçilikle ilgili arşivler, Ürgüp Müze koleksiyonu ve kitap, makale, tez gibi yazılı ve basılı kaynaklardır.

Tarama sonuçlarına dayanarak, farklı, yaratıcı, özgün ve yenilikçi bez bebek tasarımları yapıldı. Bebek tasarımlarının boyutları çeşitli ölçülerde planlandı. Bebeklerin beden iskeletleri kalıplara göre hazırlandı. Tasarlanan bebekler farklı boyutlarda uygulandı. Uygulama aşamasında, tasarımda belirlenen ölçülerde ve belirlenen malzemelerle bebekler (kiraz çekirdeği, lavanta, pamuk, mısır kabuğu gibi) dolgu malzemeleriyle dolduruldu.

Tasarlanan ve uygulamaya dönüştürülen bez bebeklere Nar Bebek, Lavanta Bebek, Yöresel Giysili Kitre Bebek, Kiraz Bebek, Mısır Bebek gibi adlar verildi. Yapılan çalışmanın sonucunda ortaya çıkan eserler Nevşehir ili, Hacıbekta ilçesi, Nilgün- Sırrı Bektaş Müzesi ve Sanat Evi sergi salonunda sergilendi.

BÖLÜM I

1.1.ARAŞTIRMANIN KURAMSAL/KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

AKIN (2022) “Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Bez Bebek, Korkuluk ve Kukla Çizimleri Üzerinden Yaratıcılık Farkındalıkları nın İncelenmesi” adlı makalede, bez bebek, korkuluk, kukla gibi tasarımlar yapılırken sanat eğitimi alan bireylerin yaptıkları tasarımların etkisi incelenmiştir. Görsel sanatlar eğitimi alan bireylerin yaratıcılık ve hayal gücü açısından yaptıkları bez bebek tasarımlarının estetik ve sanatsal yönleri incelenmiştir.

AVCI (2010) Alanya baş süslemeleri ve giyim özelliklerinin araştırılarak turistik bebek üzerinde simgeleştirilmesi’ adlı, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Eğitimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans tezidir. Alanya baş süslemeleri ve giyim kuşamının malzeme, teknik, desen, renk, boyut ve kullanım özellikleri araştırılarak elde edilen bulguların Alanya’ya özgü bir folklorik bebek üzerinde simgeleştirilmesi amaçlanmıştır.

BAŞARAN (2011), Nevşehir’de bulunan geleneksel kıyafetlerden ilham alarak tasarlanan turistik amaçlı giysiler üzerine bir bildiri sunmuştur. Bildiri, Nevşehir’in zengin kültürel mirasını yansıtan kıyafetlerin turistik ürünlerde nasıl kullanılabileceğini ve bu kullanımın turizm sektöründeki potansiyel etkilerini ele almaktadır. Başaran, yerel kültürün korunmasını ve tanıtılmasını amaçlayan bu tür giysilerin turistler üzerindeki çekiciliğini vurgulamaktadır.

BEGİÇ (2023) El yapımı bebekler üzerine yazılmış geniş kapsamlı bir kitaptır. Yapma bebek tarihçesini, dünyadaki önemini, Türk kültürünün temel geleneklerinden birini oluşturan bez bebek yapımı ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Anadolu da el yapımı bebekler bölgelere göre çözümlemesi yapılmış, giyim kuşam özellikleri renkli görsellerle ve öyküleriyle açıklanmaktadır.

BELLEYİCİ (2020), Anadolu’da folklorik motiflerden esinlenerek üretilen bebeklerin ve seramik bibloların sanatsal uygulamalarını inceleyen bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Tez, Anadolu’nun çeşitli bölgelerindeki folklorik unsurları içeren bebeklerin ve bibloların sanat ve tasarım bağlamında nasıl değerlendirildiğini ve uygulandığını araştırmaktadır. Kastamonu Üniversitesi’nde Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı’nda

gerçekleştirilen bu çalışma, Anadolu kültürünün görsel sanatlara yansımaları ve bu eserlerin sanat dünyasındaki yerini anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır.

BİLGİN (1990) Bu kitap da Folklorik yapma bebeğin tarihsel gelişimi, yapma bebek koleksiyonculuğu, meşhur bebek festivalleri ilgili bilgi verilmektedir. Kültürümüze yapma bebeğin ne zaman girdiği anlatılmış, folklorik yapma bebeğin yapımı ile ilgili anatomik bilgiler çizimli olarak verilmiştir. Kitre bebek yapımı ayrıntılı şekilde anlatılmış ve malzeme bilgisi verilmiştir. Örnek Tokat ili milli kadın giysisi ve erkek giysisi kitre bebeğe uygulanmıştır. Farklı dekoratif yapma bebek teknikleri malzeme ve yapım tekniği yönünden incelenmiştir. Çeşitli ülkelere ait yapma bebek örnekleri fotoğraflı olarak verilmiştir.

CAN (2013), "Geleneksel Türk el sanatlarının turizme ve ekonomiye katkısı" başlıklı makalesinde, Türkiye'deki geleneksel el sanatlarının turizm sektörüne ve ekonomiye olan etkilerini incelemektedir. Makalede, el sanatlarının turistler tarafından nasıl ilgi gördüğü, turizm gelirlerine nasıl katkı sağladığı ve yerel ekonomiyi nasıl desteklediği üzerinde durulmaktadır. Can, geleneksel el sanatlarının kültürel mirasın korunmasında ve tanıtılmasında önemli bir rol oynadığını vurgulayarak, bu sanatların turizm açısından stratejik bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir.

ÇAĞDAŞ (2011) Nevşehir İli 1. Uluslararası Tarih ve Kültür Sempozyum bildirilerinde Kayseri ili Yeşilhisar ilçesi Soğanlı köyünde yaklaşık 50 yıldır yapılan Soğanlı Bez Bebeklerinin giyim ve aksesuar özellikleri incelenmiştir. Kültürel bebeklerin yöresel giysileri çalışılırken aslına uygun bozulmadan günümüze gelebilmesinin önemi anlatılmıştır.

DOĞU (2007) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bu kitap da yörelerimize ait giysi kültürü gelin ve kına giysileri folklorik kitre bebekler üzerine çalışılmış ve kalıp bilgileri, yöresel baş bağlama yöntemleri ve süsleme elemanları renk, malzeme yönünden incelenmiştir. Kitre bebek yapım aşamaları çizim olarak verilmiş, yöreler ait giysi örnekleri ile giydirilen bebeklerin renkli fotoğrafları kitapta yer almaktadır.

ERDOĞAN (2023). Geleneksel Türkmen giysili "damal bebeği" Bu makale, geleneksel Türkmen giysileriyle süslenmiş "damal bebeği"nin kültürel ve tarihi önemini ele almaktadır. Erdoğan'ın çalışması, Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisinde yayımlanmış olup, bu tür bebeklerin yapım süreçlerini ve Türkmen kültüründeki yerini detaylı bir şekilde inceliyor.

ETİKAN ve ÇUKUR (2011), "Kırsal turizm faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç köyü el sanatları üzerine etkisi" başlıklı makalelerinde, kırsal turizmin Çomakdağ-Kızılağaç

köyündeki el sanatlarına olan etkilerini araştırmaktadırlar. Makalede, köydeki el sanatlarının turizm faaliyetleriyle nasıl değiştiği, turistlerin bu sanatlar üzerindeki etkileri ve yerel ekonomiye katkıları incelenmektedir. Etikan ve Çukur, kırsal turizmin yerel kültürel mirası nasıl canlandırabileceğini ve korunmasına nasıl katkı sağlayabileceğini vurgulamaktadırlar.

GÖRGÜNAY (2008), Geleneksel Türk Giyim Tarihi Milattan Önce Binyıllardan Günümüze Kadar adlı eserinde, Türk giyim tarihini milattan önceki dönemlerden günümüze kadar detaylı bir şekilde ele almaktadır. Kitap, Türklerin giyim kültürünün tarih boyunca nasıl evrildiğini, farklı dönemlerdeki giysi biçimlerini, kullanılan kumaşları ve süslemeleri inceler. Görgünay, eserde Türk giyimindeki geleneksel ve kültürel unsurları derinlemesine analiz ederek, giyim tarihini sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda okuyucuya sunmaktadır.

GÖZKE ve AÇIKALIN (2020), kiraz çekirdeği piroliz kinetiğini belirlemek amacıyla model içermeyen ve model bazlı integral kinetik yöntemler kullanarak izotermal olmayan termogravimetrik analiz verilerini incelemişlerdir. Çalışmada, kiraz çekirdeğinin piroliz reaksiyonlarının termal davranışları deneysel olarak belirlenmiş ve bu veriler model içermeyen ve model bazlı kinetik yöntemlerle analiz edilmiştir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi'nde yayımlanan bu makale, biyokütlelerin enerji dönüşümü süreçlerinde kinetik modellemelerin önemini vurgulamakta ve kiraz çekirdeği pirolizinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

KANYAK (2021) Oldukça geniş kapsamlı olan bu kitap çağlar boyu dünyada yapma bebekçiliğin gelişimini anlatmaktadır. Rahmi Koç müzesi dünya bebekleri koleksiyonunda bulunan yapma bebek örnekleri fotoğraflı olarak incelenmiştir. Ülkemizde farklı malzemelerle yapılan bebekler anlatılmış ve kayıt altına alınmıştır.

KIYAK (2019) Kastamonu ilinde turistik bebeklerin incelenmesi adlı Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Anabilim Dalı yüksek lisans tezinde; Kastamonu ilindeki turistik bebeklerin incelenmesi ile mimar Vedat Tek Kültür ve Sanat Merkezi Bebek Evi Müzesi'ndeki bebeklerin tespitinin yapılması ve bu bilgiler ışığında folklorik bebek üretiminde değerlendirilmesi, yöre ekonomisine, bölgenin tanıtım ve turizmüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

KURT(2008) Azdavay Başören Köyü kadınlarının giyimleri ve yeleklerindeki oya süslemeleri. Halk Kültüründe Giyim – Kuşam ve Süsleme, Uluslararası Sempozyumu Bildiriler. Bu çalışma, Azdavay Başören Köyü'nde yaşayan kadınların giyim kültürünü ve özellikle yeleklerindeki oya süslemelerini ele almaktadır. Göksun Kurt'un sunduğu bildiri,

Halk Kültüründe Giyim – Kuşam ve Süsleme konulu uluslararası bir sempozyumda sunulmuştur.

ÖTER (2010) “Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi” adlı makalede Türkiye’de el sanatlarının turizm üzerine etkisi sorgulanmaktadır. Kültür mirası, el sanatları, turizm ilişkisi olarak üç grupta ele almıştır. Kültür mirasının korunması ve yaşatılması için neler yapılması gerektiği irdelenmiştir. Turistik hediyeelik eşyaları pazarlarken dikkat edilmesi gereken hususlar ele alınmıştır.

ÖZDEMİR (2011) Bu kitapta Bolu ili yöresel giysileri ve folklorik yapma bebek üretiminde değerlendirilmesi yapılmıştır. Bolu ili ve ilçelerinde geleneksel kadın giyimi, kuşamı, baş bağlama teknikleri incelenmiştir. Ayrıca takılar, ayağa giyilen giyim parçaları, bele bağlanan kemerler, kulağa ve boyuna takılan takılar resimli olarak anlatılmış ve tarihlendirilmiştir. Geleneksel yapma bebek tekniklerinden olan kitre bebek yapımı aşamalı olarak anlatılmış, Bolu yöresel giysisi ile giydirilmiştir.

ÖZDEMİR (2012). Muğla ili Milas ilçesi Çomakdağ köyü geleneksel kadın kıyafeti. Bu makale, Muğla ilinin Milas ilçesine bağlı Çomakdağ köyünde geleneksel olarak kullanılan kadın kıyafetlerini inceliyor.  zdemir'in  alışması, Milli Folklor Dergisinde yayımlanmış ve köyün kültürel dokusunu yansıtan giyim öğelerine odaklanmaktadır.

SAKİN (2010) Kayseri ili, Yeşilhisar beldesi, Soğanlı Köyünde yapılan ve köyün kendi adıyla anılan Soğanlı Bebeklerinin incelendiği bir makaledir. Bebeğin yapım aşamaları, giysi parçaları ve anlamları fotoğraflı olarak anlatılmaktadır. Yerel halkın geleneksel giysili el yapımı bez bebekleri yapmaya ne zaman ve nasıl başladığı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

TAğİ (2015) "Maddi Kültür: Kastamonu’da Geleneksel Kadın Giysileri" adlı çalışmasında Kastamonu bölgesindeki geleneksel kadın giysileri üzerine odaklanmaktadır. Bölgenin kültürel mirasını, giyim tarzlarının tarihini, kullanılan malzemeleri ve giysilerin sosyal ve kültürel bağlamdaki önemini açıklamayı amaçlar. Kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasında yönünden önemli bir rolü vardır, özellikle yerel giysilerin evrimi ve bölge halkının kültürel kimliğini yansıtan önemli bir çalışmadır.

TAşDEMİR (2009) “Ankara ilinde üretilmekte olan folklorik bebeklerin özellikleri ve turizmdeki yerinin incelenmesi” adlı Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif  r nler Eğitimi Bilim Dalı yüksel lisans tezidir. Ankara ilindeki halk eğitimi merkezlerinde ve piyasada üretilmekte olan folklorik bebeklerin çeşitlerinin, uygulanan

tekniklerin, özelliklerinin, yöresel giysi çeşitliliğini ne kadar yansıttığının, tanıtım olanaklarının yeterliliğinin, ekonomiye ve turizme katkısının incelenip belgelenmesi amaçlanmıştır.

TEKE(2019) Teke'nin 2019 yılında "Millî Folklor" dergisinde yayımlanan makalesi, folklorik bebeklerin kültürel temsil gücünü ele almıştır. "Elif Bebek Projesi" örneği üzerinden, folklorik bebeklerin bir kültürel sembol olarak nasıl kullanıldığını, bu bebeklerin hangi kültürel öğeleri temsil ettiğini ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasındaki rolünü araştırmıştır. Folklorik bebekler genellikle bir toplumun geleneksel değerlerini, kıyafetlerini, el sanatlarını ve hatta mitolojik unsurlarını yansıtabilirler. Teke'nin çalışması, folklorik bebeklerin kültürel mirasın aktarımında nasıl bir araç olduğunu anlamamıza yardımcı olacak bir kaynaktır.

YANAR (2012) Genel olarak, Yaran'ın 2012 yılında yayımlanan çalışması, Türkiye'de geleneksel turistik hediyeelik eşyaların sürdürülebilirliği üzerine odaklanmıştır. Hediyeelik eşyaların üretim süreçlerini, kullanılan malzemelerin çevresel etkilerini, yerel ekonomiye katkılarını ve kültürel mirasın korunmasındaki rolünü incelemiştir. Yaran'ın çalışması, turistik hediyeelik eşyaların yerel toplumlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini de değerlendirmektedir.

BÖLÜM II

2.1. ANADOLU BEZ BEBEKLERİ

Geleneksel bez bebekler, üzerlerinde taşıdıkları motifler, renkler, takılar ve el işi parçalarıyla kültürümüzü yansıtmada önemli birer araçtır. Ayrıca yörelerin yüzyıllar boyunca yaşayışı, sosyal durumu, statüsü ve sanatı hakkında bilgi veren önemli belgesel niteliği taşıyan ürünlerdir. Anadolu'nun zengin kültürüne ait olan geleneksel giysilerimiz ise pek çok etken sonucunda artık kullanılmamaktadır. Gündelik yaşamda kullanılmayan bu geleneksel giysiler, küçültülerek bez bebeklere giydirilip yeniden gün yüzüne çıkmaktadır.

Geleneksel yapma bebekler, eldeki artık parçaların değerlendirilmesiyle ortaya çıkmış ve kız çocuklarının oyuncak olarak kullandığı, yetişkinlerin koleksiyonunu yaptığı dünyanın en eski el sanatlarından biridir. Günümüzde yapma bebekler çocukların oyun ve eğitim ihtiyacını karşılamamanın yanı sıra giyim-kuşam, takı aksesuarı ve bazı etnografik eşyaların öğrenilmesine ve başka toplumlara tanıtılmasına yardımcı olmak gibi özellikler taşımaktadır. Türkiye’de yapma bebeklerin gerçek üretim ve kullanım alanları genelde büyük kent yaşamı dışında kırsal bölgelerdedir (Özdemir, 2003:108-109).

Nitekim el yapımı bebeklerle folklorik zenginlikleri gelecek kuşaklara götürürken dünü bugüne, bugünü yarına aktarmak ve bu arada yepyeni bir iş kolu yaratmak mümkündür. Bu anlamda boş zamanların ve artık iş gücünün değerlendirilmesi aile ekonomisine katkıda bulunulmasını sağlamak, geleneksel kıyafetlerle ilgili kültürel mirası belgelemek, folklorik bebeklerin yapılış amacını ortaya koymaktadır (Bilgin, 1997 a:1,55). Geleneksel bebekler yapıldıkları yörelerde farklı isimlerle anılmaktadırlar. Bu yörelerdeki farklı zengin kültürün etkisi bebeklere karakteristik özellik kazandırmıştır. Bazen ilk yapıldığı yörenin adını almış, bazen yörede kolaylıkla bulunabilen malzemelerden yapıldığı için kullanılan malzemenin adıyla anılmaktadırlar. Ülkemizde yerel yönetimlerin desteği ya da kişisel girişimlerle farklı malzemeler kullanılarak çeşitli yerel giysilerle giydirilen “geleneksel giysili yapma bebekler” yapılmaktadır. Bu bebekler, Anadolu insanının giyim tarzına ait yöresel kumaşlar kullanılarak ve yöredeki kültürel özelliklere uygun olarak oluşturulmaktadır. Geleneksel anlamda geçmişte gelin başı ve gelin giyimi, kına giyimi, halkoyunları giysisi, birçok köyde kullanılan günlük giyim kuşam örnekleri bu bebeklerde görülmektedir. Günümüzde ise bu örnekler sandıklarda muhafaza edilmekte ya da müzelerde sergilenmektedir. Geleneksel el yapımı bebekler, son dönemlerde ülkemiz için yerli ve yabancı turizme hareketlilik sağlamaktadır. Ülkemizi ziyaret eden turistler, bu bebekleri turistik hediyelik eşya ürün olarak almaktadırlar. Bu durum yörede yaşayanlar için önemli bir geçim kaynağıdır.

Geleneksel giysili bebeklerin tanıtılması, pazarlanması ve faaliyetlerinin yaygınlaşması için bazı yörelerde coğrafi işaret olarak daha değerli hale getirilmiştir. Markalaşma yolunda ilerlenerek tanıtıma katkı sağlanmaktadır.

Ülkemizde geleneksel yöntemlerle bebek yapılan 6 farklı yöredeki yapma bebekler belirlenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Geleneksel kitre Bebek
- Kayseri Soğanlı Bebeği
- Ardahan Damal Bebeği
- Kastamonu Azdavay Bebeği
- Çomakdağ Bez Bebeği
- Sivas Yenihan Bebeği

2.1.1. Geleneksel Kitre Bebek

Kitre Bebek, vücudu belirli ölçülerde hazırlanmış, tel iskelet ve doldurulmuş vücut parçalarından oluşan, yüz, el, ayak bölümleri, insan ölçülerine uygun olarak kitre yardımıyla pamuktan çalışılan, geleneksel giysilerle giydirilen bir bebektir (Bilgin, 1990:83). Ülkemizde geleneksel bebek yapımı tekniklerinden en eskisi kitre bebek yapımıdır. Tamamı elde ve geleneksel yöntemlerle yapılır. Genellikle koleksiyon amaçlıdır. Geleneksel kitre bebek yöntemiyle farklı karakterler ve temalar çalışma imkânı vardır. Belirli bir yöresi yoktur. Anadolu kitre bebeklerinin yaratıcısı Cumhuriyetin ilk kadın sanatçılarından Zehra Müfit Saner (1876-1956) Türkiye’de bebekler üzerine ilk sergiyi açan kişidir. Bu sergiden sonra kitre bebek yapımı önemli bir kimlik kazanır ve Olgunlaşma Enstitüsü Akşam Sanat Okulları’nda “Bebek” kursu açılır (Kanyak, 2021:137).

Daha sonraki dönemlerde, kız meslek liselerinde ve üniversitelerin mesleki eğitim fakültelerinde “Folklorik Yapma Bebek” ders olarak okutulmaya başlanır. Günümüzde, halk eğitimi merkezleri aracılığı ile bu sanat öğretilmeye devam etmektedir. Ancak unutulmaya yüz tutmuş geleneksel sanatlar listesinde yer almaktadır (URL1).

Kitre bebek yapımında, Anadolu’da yetişen geven denilen bitkinin özsuyundan elde edilen kitre kullanılır (URL2). Kitrenin hem yapıştırıcı hem de sertleştirici özelliği bu

bebeklerin uzun ömürlü ve sağlam olmasını sağlar. Kitre bebeği diğer bebeklerden ayıran en önemli özellik yüz hatlarının her bebekte farklı olmasıdır. Kitre oldukça sıvı bir malzemedir. Bebeğin yüz hatları kurudukça sıvı kaybeder ve yapılan yüz şekli bozulur. Bu sebeple bebeği yaparken her aşamada sık sık kurutup eklemeler yaparak ilerlememiz gerekir.

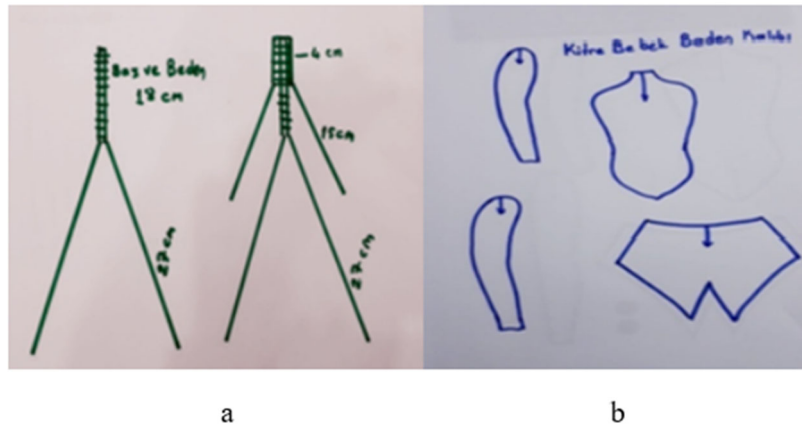
Kitre bebek yapımında, belirli bir yöre olmadığı için, her yörenin giysileri giydirilebilir. İstenilen konular, meslekler, tarihi olaylar canlandırılabilir.

Kitre bebek darbelere çok dayanıklı değildir. Daha çok koleksiyon amaçlıdır. Yapım süresi çok uzundur. Tarihi, yöresel, el işçiliği ağır olan özel giysilerle giydirilir. Bu sebeplerden dolayı maliyetli ve pahalı bebeklerdir. Genellikle özel sipariş üzerine çalışılır.

Kitre bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Kitre, pamuk, çiçek pensi, patiska kumaş, yapıştırıcı, naylon çorap, leton tel, iğne, iplik, dikiş makinesi, mobilya tutkalı, akrilik ten rengi boya, keçi lifi, fırçadır.

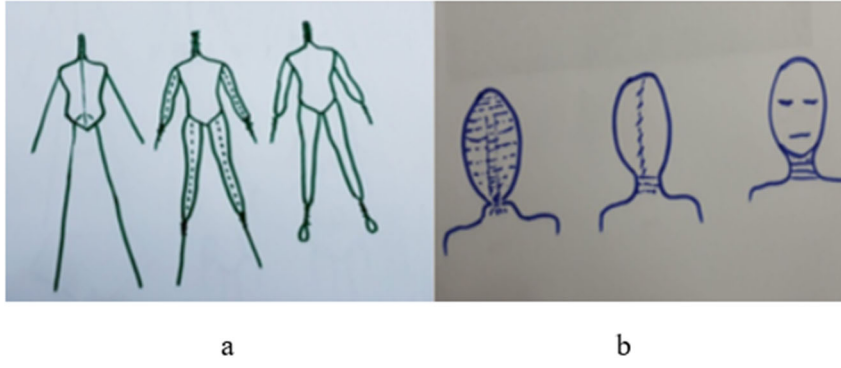
2.1.1.1. Kitre Bebek Yapım Aşamaları

Telden yapılmış gövde iskeleti belirtilen ölçülerde hazırlanır. Kol ve bacak bölümleri ayrılır, dikiş ipliği ile iyice sabitlenir (Şekil 2.1.a.). Bebeğin gövde kısmı için patiska kumaştan kalıp hazırlanır (Şekil 2.1.b.).

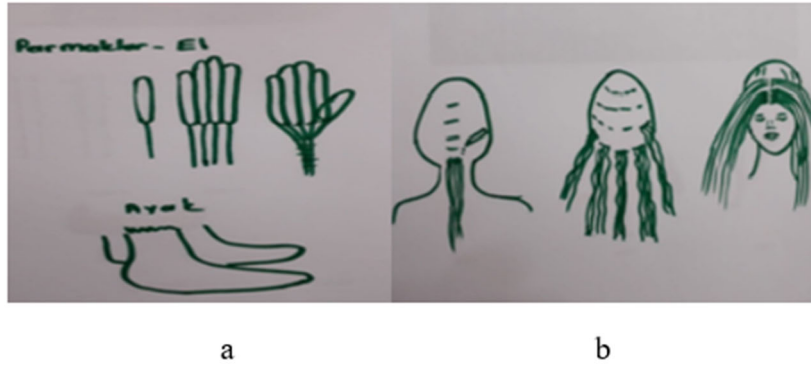
Şekil 2.1.a. Tel iskelet ölçüleri, b. Beden kalıpları (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

Hazırlanan gövde tel iskelete geçirilir içi sıkıca pamukla doldurulur (Şekil 2.2.a.). Baş için ayrılan telin üzerine şerit halinde pamuk yuvarlak baş şekli alana kadar sıkıca sarılır. Üzerine kare şeklinde kesilmiş naylon çorap gerilerek dikilir. Göz ve ağız yerleri iplikle dikilerek belirlenir (Şekil 2.2.b.).

Şekil 2.2.a. Doldurulmuş beden, b. Baş yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

Bir kâseye kitre ve su konur ve bir gece bekletilir. Kitre şeffaf ve gözenekli hale gelene kadar karıştırılır. Oluşturulan beden ve baş üzerine kitre ile pamuk çalışması yapılır. Pamuk, ince katmanlar halinde kitre ile ıslatılarak el ve pens yardımıyla yüz hatlarının şekli verilir. Yapılacak bebeğin yaşına, cinsiyetine, karakteristik özelliklerine, ölçülerine ve oranlarına uygun olarak yapılır. Parmaklar, tel üzerine pamuk ve kitre ile sarılarak yapılır ve şekilde görüldüğü gibi bağlanır. İnce tabakalar halinde pamuk ve kitre ile el şekli verilir. Eller, kollara bağlanarak bilek şekli verilir. Taban şekli verilmiş tele, pamuk ve kitre ile ayak formu verilir (Şekil 2.3.a.). Yüz hatlarında, cinsiyete ve yaşa göre burun, göz, yanak ve çene ayrıntıları yapılır. İstenen ifadeye ulaşılan kadar işlemler tekrar edilir. Kitre kurudukça sıvı kaybeder ve yüz hatları bozulabilir. Kitre kurudukça ilaveler yapılır ve yüze son şekli verilir (Şekil 2.3.b.).

Şekil 2.3.a. Parmaklar-Ayaklar, b. Başa saç yapıştırılması (Nevin Yalçın arşivi 2022- Nevşehir)

Kitre çalışması yapılan yerler iyice kuruduktan sonra bir fırça kullanılarak bastırılarak pürüzsüzleştirilir. Tutkal ve boya ile hazırlanan ten rengindeki astar boya, kitreli yüzeyin üzerine sürülür. Boyalı yüzey kuruduktan sonra tekrar bir fırça kullanılarak düzeltilir ve ten rengi boya sürülür. Pürüzsüz bir cilt elde edildikten sonra yüz, boyun, göğüs, el ve ayaklar, bebeğin karakteristik özelliklerine göre boya ile boyanır (Şekil 2.4.a.).

Saç yapımında tiftik yünü kullanılır. Yün boyası ile istenilen saç rengine boyanır. Tiftik yünü demetler halinde istenilen uzunlukta kesilir. Görüldüğü gibi enseden başlayarak tepeye doğru yapıştırılır (Şekil 2.4.b.). Yörenin ve giysinin özelliğine göre tek, çift ve kırk belik örülür.

Şekil 2.4.a. Hazırlanmış bebekler, b. Kitre bebek (Karadeniz Yöresi) (Nevin Yalçın arşivi, 2003- Konya)

Cumhuriyetin ilk kitre bebek sanatçısı Zehra Müfit Saner tarafından, 1936 yılında Koç Ailesi için yapılan geleneksel betiler. Kitre bebeklerin yapımında, kitre, kil, tahta, alçı, kumaş, kâğıt hamuru gibi malzemeler kullanılmıştır. Bu bebekler, Ankara Rahmi M. Koç Müzesi koleksiyonunda bulunmaktadır (Şekil 2.5.).

Şekil 2.5. Kitre bebek betileri (URL3)

Kitre bebek sanatçısı Ayla Çelik'in 2007 yılında yaptığı Tokat yöresi geleneksel giysili kitre bebeğin boyu 1.60 cm'dir. Yaklaşık 200 gr kitre kullanmıştır. Sanatçının kendi özel koleksiyonunda bulunmaktadır (Şekil 2.6.).

Şekil 2.6. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun)

Kitre bebek sanatçısı Ayla Çelik'in 2012 yılında yaptığı ekmek yapan yaşlı teyze betisinin boyu 1.50 cm'dir. Yaklaşık 200 gr kitre kullanmıştır. Bafra Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir (Şekil 2.7.).

Şekil 2.7. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun)

Kitre bebek sanatçısı Ayla Çelik'in 2017 yılında yaptığı Damal yöresi geleneksel giysili yaşlı teyze betisinin boyu 1.60 cm'dir. Yaklaşık 200 gr kitre kullanmıştır. Sanatçının kendi özel koleksiyonunda bulunmaktadır (Şekil 2.8.).

Şekil 2.8. Kitre bebek (Ayla Çelik arşivi, 2022- Samsun)

2.1.2. Soğanlı Bebeği

Kayseri'nin Yeşilhisar İlçesi Soğanlı köyü, Ürgüp- Göreme Vadisi'nin başladığı bölgededir. Soğanlı köyünde 1970 yıllarında başlayan turizm hareketi ile köy kadınlarının, ağaç dalları ve bez parçalarıyla çocukları için yaptıkları naif ve basit bebekler, yöreye gelen turistlerin ilgisini çekmiş ve kısa zamanda bir bez bebek sektörü doğmuştur (Tuna 2008: 165-168).

Soğanlı Bebeği 50 yıl kadar önce ilk Hanife Ablak tarafından yapılmıştır. Fakat yapılan ilk bebek Soğanlıya gelen bir turist tarafından, oyun oynayan çocuklardan birinin elinde görülmüştür. Bu bebeği görüp beğenen turist, para karşılığında çocuktan bebeği satın almıştır. Bu olay sonrasında bebeğin turistler tarafından ilgi çekiciliğini fark eden Soğanlı halkı, yöreye gelen turistlere satmak için bebek yapmaya başlamışlardır (Sakin, 2010:183).

Soğanlı Bebekleri, atık olarak adlandırabileceğimiz malzemeler ve kumaş parçaları kullanılarak yapılmaktadır. Yöre halkının kendi giysilerinin birer örneği olarak dikilmiş giysiler giydirilerek oluşturulan bebekler, yöre kültürünü ve insanını yansıtan bir değere dönüşmüştür.

Yöre insanı, Soğanlı Harabelerinde önemli kiliselerin yer aldığı açık hava müzesini ziyaret eden turistlere satış yapmak için köy meydanına sabah saatlerinde gelip yerleşmekte, bir yandan üretim yapıp bir yandan da satış yapmaktadırlar (Sakin, 2010:180).

Köy 120-130 haneden oluşmaktadır. Köy halkı geçimini tarım ve bebekten sağlamaktadır. Bebekler yöreyi ziyaret eden turistlere, ülke içinden, özellikle Ürgüp, Göreme, Avanos, Zelve gibi yakın ilçelerle İzmir, Alanya, İstanbul gibi turistik şehirlerden gelen toptancılara satılmaktadır. Bebekler satış yapıldıkları yerlerde Kapadokya bebekleri olarak tanınmaktadır. Köyün geçim kaynağını oluşturan bu bebekler Derinkuyu ve Derinkuyu'nun köylerinde de üretilmektedir. Çeşitli festivallere katılan köylüler yaptıkları bebeklerle birincilik almışlardır (Sakin, 2010:181).

Soğanlı Bebeği yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Yassı tel, gazoz kapağı, pazen kumaş, orlon ip, yorgan iğnesi, yorgan ipi, keçeli boyalar, patiska kumaştır.

2.1.2.1. Soğanlı Bebeği Yapım Aşamaları

Soğanlı Bebeğinde iskelet olarak şekil alabilen 1 cm genişliğinde yassı tel kullanılmaktadır (Şekil 2.9.a.). Bu iskelete yörede çember adı verilir. Belirli bir uzunlukta kesilen bu teller "V" şeklinde ikiye katlanıp şeritler halinde hazırlanan havlu parçaları ile bebeğin baş kısmının oluşturulacağı ucu sarılarak bir miktar dolgunluk verilmektedir (Şekil 9.b.).

Şekil 2.9.a. Çember sarma, b. Baş sabitleme (Nevin Yalçın arşivi, 2022 - Nevşehir)

Bu hazırlanan kısım üzerine gazoz kapağı yerleştirilip patiska ile kaplanarak bebeğin yüzü oluşturulmaktadır (Şekil 2.10.a.). Patiska ile oluşturulan bebeğin baş kısmı, basma ya da pazen gibi kumaşlarla sıkıca kaplanacak şekilde bağlanmaktadır (Şekil 2.10.b.).

Şekil 2.10.a. Gazoz kapağı takma, b. Baş oluşturma (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

Genel hatlarıyla, bebeğin baş kısmının şekillendirilmesinden sonra bebeğin gövdesi şeritler halindeki havlu parçalarıyla sarılır ve sabitlenir (Şekil 2.11.a.). Ardından aynı sarma ve sabitleme işlemi kalça bölgesinde de gerçekleştirilir (Şekil 2.11.b.).

Şekil 2.11.a. Gövde sarma b. Kalça sarma (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

Daha sonra bebeğin kalça kısmına, şeritler halindeki havlu parçaları sarılır. Yine havludan dikilen başka bir parça bebeğin ayak kısmına yerleştirilerek çorap şekli verilir (Şekil 2.12.a.). Ardından bacak kısmının da bir miktar dolgunluk verecek şekilde sarılmasıyla bebeğin bedeni tamamlanır (Şekil 2.12.b.).

Şekil 2.12.a. Gövdeyi dolgunlaştırma, b. Bacakları dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

Bedeni dolgunlaştırılan bebeğin pazen kumaştan üst beden giysisi elde dikilir (Şekil 2.13.a.). Alt beden giysisi şalvar elde dikilerek ayak bileklerinden büzdürülerek bebeğe sabitlenir (Şekil 2.13.b.).

Şekil 2.13.a. Üst beden giysi giydirme, b. Şalvar giydirme (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

Daha sonra bebeğin eteği bel kısmından büzülür ve sabitlenir (Şekil 2.14.a.). Bebeğin göğüs kısmına yörede gül denilen orlon ipten yapılan renkli ponponlar takılır (Şekil 2.14.b.).

Şekil 2.14.a. Etek giydirme, b. Ponpon takma (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

Bebeğin baş kısmında, iki yana doğru önde düz bir şekilde yerleştirilen, genellikle siyah renkte olan iplerle bebeğin saç şekillendirilmektedir (Şekil 2.15.a.). Renkli orlonlardan yapılan ponponlar, başına sivri bir şekil verilen bebeklerde, biri bebeğin tam tepesine, saçının üzerine, diğer ikisi de saç uçlarına olmak üzere üç tane yerleştirilmektedir. Bu ponponlar hem süsleyici olarak hem de bebeğin saçını sabitleştirmek için dikilmektedir (Şekil 2.15.b.).

Şekil 2.15.a. Saç takma, b. Saç sabitleme (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

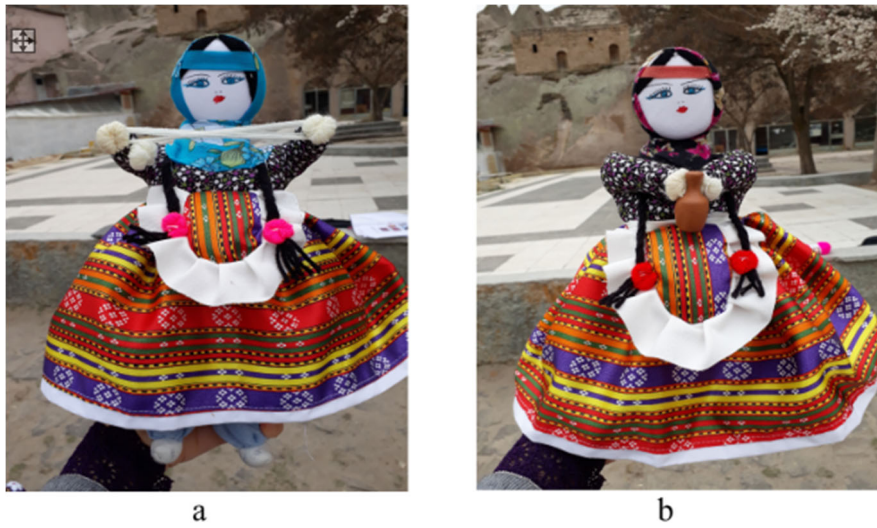
Son olarak bebeğin patiska ile kaplanan yüzü, renkli keçeli boya kalemleriyle çizilmektedir (Şekil 2.16.a,b.).

Şekil 2.16.a. Yüz çizimi, b. Bitmiş bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

Soğanlı Bebeği tamamen yerel özelliklere sahip çeşitli motiflerle süslenir ve el işi üretim tekniğiyle hazırlanır. Bebeğin başını yapmak için küçük bebeklerde gazoz kapağı, büyük bebeklerde ise kavanoz kapağı kullanılır. Bebeğin giysileri atık denebilecek malzemelerden ve kumaş parçalarından oluşur. Süsleme elemanları orlon ip ile yapılan ponponlarla yapılır.

Soğanlı Köyü'nde yöre insanı bebeğin giysisine göre bebeklere isimler vermiştir. Bu manada yörede yapılan bebekler, Dimili (şalvarlı) bebek, Fistanlı bebek, Dizlikli (önlüklü) bebek, Fesli bebek, Üç Güllü bebek, Kermenli (kirmenli) bebek, Testili bebek, Dimili (şalvarlı) erkek bebek, Tüllü bebek ve Kadife cepkenli bebek olarak çeşitlendirilmiştir (Sakin, 2010:179-190).

Şekil 2.17.a. Kirmenli bebek, b. Testili bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022- Nevşehir)

a

b

Şekil 2.18.a. Bebekli bebek, b. Tepeli bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

a

b

Şekil 2.19.a. Fesli ve Kirmenli bebek (Nevin Yalçın 2022- Nevşehir), b. Üç Güllü Tüllü Bebek (URL 4)

a

b

Şekil 2.20.a. Erkek bebek (URL5), b. Önlüklü bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

Yöredeki ilk yapılan bebek örneklerine dair herhangi bir kayıt tutulmamıştır. Yapılan bebekler hep satıldığı için ilk örneklerine rastlamak pek mümkün değildir. Ancak yöreden satın alınan ve iyi korunmuş olan, özel koleksiyonda yer alan gelin bebek örneği yaklaşık 50 yıllıktır. İlk yapılan Soğanlı Bebeği örneklerinden olan bebeğin gelinliği kaput bezinden yapılmıştır (Şekil 2.21.).

Şekil 2.21. Soğanlı Gelin Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İzmir).

Özel bir koleksiyonda bulunan Soğanlı Bebeği örneği yaklaşık 50 yıllıktır. İlk yapılan Soğanlı Bebeği örneklerinden olan bebeğin giysisi kadife ve pazenden yapılmıştır. Üç güllü bebek örneğine aittir. Süslemede payet pul kullanılmıştır (Şekil 2.22.).

Şekil 2.22. Soğanlı Üç Güllü Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İzmir)

Özel bir koleksiyonda bulunan Soğanlı Bebeği örneği yaklaşık 50 yıllıktır. İlk yapılan Soğanlı Bebeği örneklerinden olan bebeğin iki kolunda bebeği vardır. Bebekli bebek örneğine aittir. Bebeğin başı tepeli yapılmıştır (Şekil 2.23.).

Şekil 2.23. Bebekli Bebek (Senanur Gündoğdu Dodevski arşivi, 2022-İznik)

2.1.3. Damal Bebeği

Damal, Doğu Anadolu Bölgesinin kuzeyinde, Gürcistan sınırında, Ardahan iline bağlı küçük bir ilçedir. Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk boylarının geçiş güzergâhında bulunan bir yerleşim alanı olan ve burada yaşayan yöre halkı “Türkmen” olup günümüze kadar kendi gelenek ve göreneklerini korumuşlardır. Bu giysilerle tarihi ve kültürel bir değer yüzyıllardan günümüze taşınmaktadır. Damal kadın giysileri kendi içinde birçok ayrıntılar taşımaktadır. Bu ayrıntılar kıyafeti giyen kadının yaşını, gelirini sosyal ve medeni durumunu yansıtmaktadır. Giysilerin renkleri ve desenleri çiçek motifleri ile ağırlıklıdır. Giysilerdeki hâkim renkler ise bölgedeki çiçeklerin renkleri olan sarı, yeşil, kırmızı ve mavidir. Geleneksel giysileri kuşaktan kuşağa taşımak, kültürel değerlerimizi korumak ve gelir elde etmek amacı ile yöreye ait giysileri küçültülerek çalışılmıştır. Dikilen bu giysiler plastik bebeklere giydirilmiştir. Bebek: üçetek, önlük, gömlek, şalvar, yelek, cepken, göğüslük, tor, fes, takye ve kolçak gibi parçalardan oluşur. Damal bebeğinde giydirilen geleneksel giysiler yörede saya, üç etek ve üç peşli gibi adlarla anılmaktadır. Aynı zamanda yöre halkı içinde bir geçim kaynağı olan Damal Bebek'inin Damal İlçesine de bir heykeli dikilmiştir. Bu bebekler 1996 yılında Japonya'da düzenlenen “Yöresel Folklorik Bebekler” yarışmasında el emeği kategorisinde dünya birincisi olmuştur (URL 6).

Damal bebeği Ardahan'ın önemli bir değeridir. Ardahan valiliğinin girişimiyle valiliğin bahçesine “Damal Bebek Evi” yapılmıştır. Burada Damal Bebeği ile ilgili kurslar verilip üretim yapılarak Türkiye'nin her yerine ve yurt dışına pazarlanmaktadır (URL 7).

Damal Kaymakamlığı tarafından 2002 yılında Geleneksel Giysili Damal Bebeği'nin patenti alınmıştır (Erdoğan,2023:140). Bu tescilden sonra Damal bebeği yapımı Damal ve köyleri dışında yapımı yasaklanmıştır.

Damal bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Plastik bebekler, patiska kumaş, kutnu kumaş, kadife kumaş, saten şerit, orlon ip, dikiş ipi, dikiş iğnesi, kum boncuk, düğme, penez ve nakış ipidir.

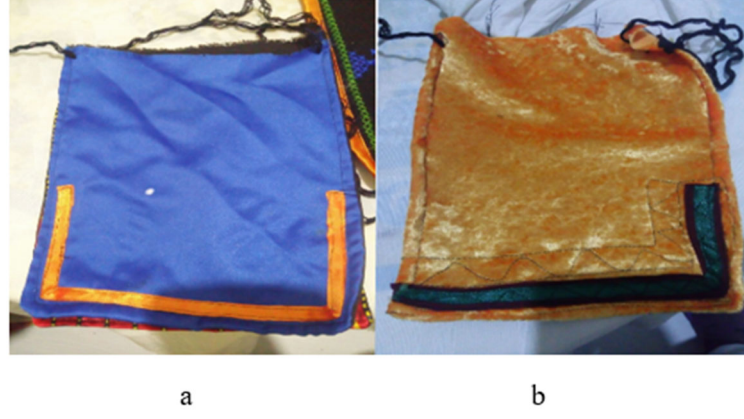
2.1.3.1. Damal Bebeği Giysi Yapım Aşamaları

Damal Bebeği'nin giydirilmesine öncelikle beden giysileriyle başlanır. Çiçekli, pazen kumaştan iç giyim elemanı olan şalvar dikilir. Üştüne kadife kumaştan yapılan iç gömlek olan köynek giydirilir (şekil 2.24.a.). Çiçekli şalvarın üzerine iç etek giydirilir (Erdoğan,2023:142). Bu giyim elemanları tüm bebeklerde bulunur (şekil 2.24.b.).

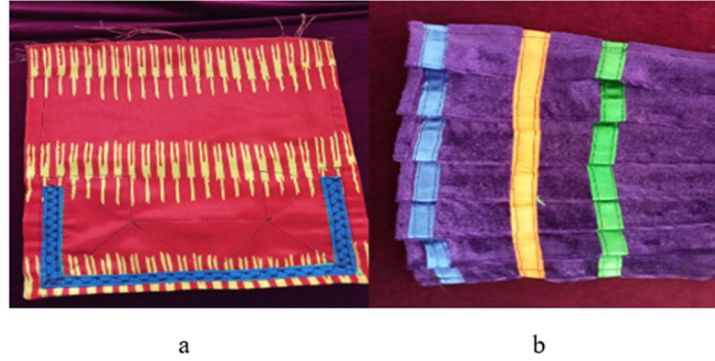
şekil 2.24.a. İç giyim köynek (Gömlek), b. İç etek (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Genellikle genç kız giysilerinde canlı renkler olan sarı, mavi ve yeşil önlükler kullanılmaktadır. Evli kadın giysilerinde ise bu renkler daha sade olur. İç eteğin üzerine kadife kumaştan yapılan bu önlükler çoğu zaman 3 kat giyilir (Erdoğan,2023:142), (şekil 2.25.a,b.).

Şekil 2.25.a,b. Üç etek (Gülfıdan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)

Üç eteğin en üst eteği kutnu kumaştandır. Bu eteklere yörede “saya” denilmektedir (Şekil 2.26.a.). Genç kızların üç etekleri atlas ya da kadife kumaştandır. Renkli saten şeritlerle süslenir. Çok katlı bu etekler kışın soğuktan, yazın sıcaktan korur. Eteklerden en üstte olanı taşıma aracı olarak kullanılır. Yan köşelerden bele tutturulur, yere oturup iş yaparken kirlenmesi engellenir (Şekil 2.26.b.).

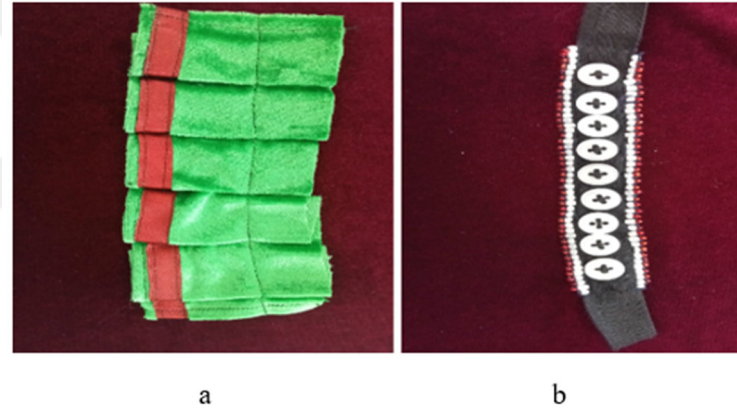
Şekil 2.26.a. Kutnu kumaş etek, b kadife dış etek (Gülfıdan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)

Renkli, kat kat giyilen kadife eteklerin üzerine değişik desenlerde etamin kumaş üzerine kanaviçe işlenmiş önlükler takılır. Bu önlüklerin üzerine yörede karga kanadı motifi, hayat ağacı motifi ve havuz motifleri işlenir. Önlüklerin üç kenarına renkli saten şeritlerle süsleme yapılmaktadır (Şekil 2.27.a,b.).

Şekil 2.27.a. Önlük (*karga kanadı motifi*), **b.** Önlük (*hayatağacı motifi*) (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)

Belin arka kısmına aprika denilen pileli arkalık takılmaktadır. Evli kadınlarda bunun yerine pileli entari giyilmektedir (Şekil 2.28.a.). Bel çevresi boncuk işlemeli, ortası düğme bezeli, kumaş kemer ile bağlanmaktadır (Şekil 2.28.b.).

Şekil 2.28.a. Aprika, **b.** Kemer (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022- Ardahan)

Kolçak denilen giyim elemanı kadife kumaştan yapılır. Bütün bebeklerde kolçak kullanılır ve yalnızca renklerde değişiklik olur. Genç kız giysilerinde ve gelin giysilerinde daha renkli kadife kumaşlar kullanılır. Evli kadınlarda, yaşlı kadınlarda ve yaşlı kadın giysilerinde siyah, mor gibi renkler kullanılır (Şekil 2.29.a.). Çoraplar yün malzemeden yöresel motifler işlenerek dokunur (Şekil 2.29.b.).

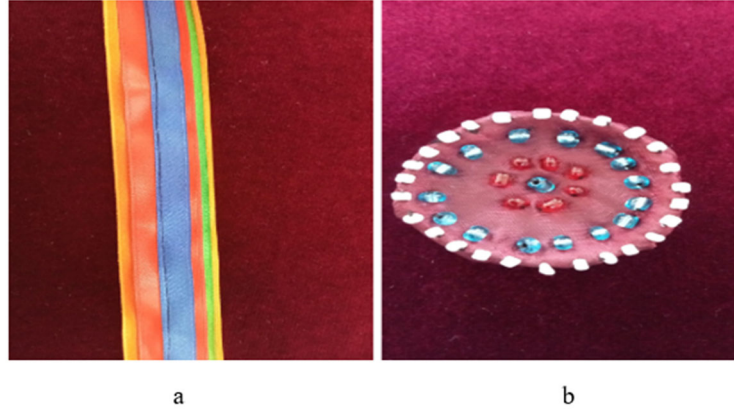
Şekil 2.29.a. Kolçak, b. Çorap (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Göğüs kısmına, döşlük adı verilen, boncuk ile işlenmiş bir örtü bağlanmaktadır. Bu örtüye boncuk kullanıldığı zaman tor adı verilmekte, kumaş ya da kadife kullanıldığı zaman döşlük denilmektedir (Şekil 2.30.a,b.).

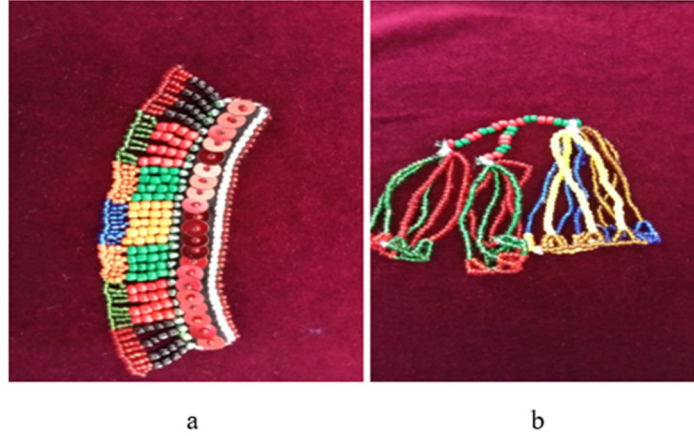
Şekil 2.30.a. Tor (havuz motifi), b. Tor (karga kanadı motifi) (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Damal Bebeği, baş süsleme elemanları çok süslü ve gösterişlidir. Bütün başlıkların hepsinde önce bir fes giyilir. Buna genellikle terlik ya da arak-çin (ter toplayan) denir. Her ikisi de ter emici anlamında kullanılmaktadır (Şekil 2.31.a.). Terlik üzerine de kofu denilen boncuklu çember oturtulmaktadır. Kofu'nun altına renklerini gökkuşağından alan saten şeritlerden yapılan bayrak bağlanır (Şekil 2.31.b.).

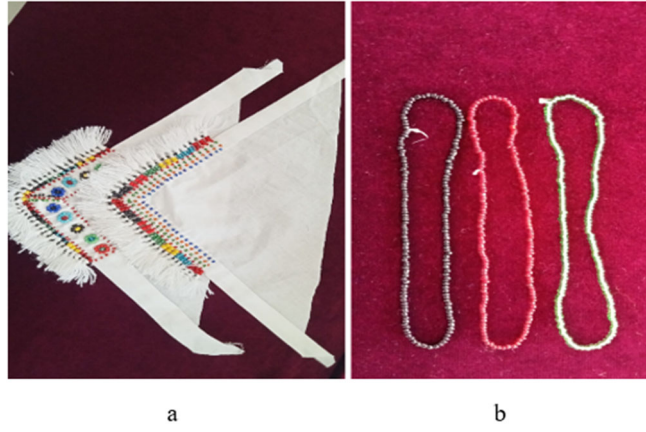
Şekil 2.31.a. Bayrak, b. Kofu (Gülfıdan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Başın önüne, yanlarına ve arkasına üç top ya da saç bağı denilen boncuktan yapılmış takılar takılır (Şekil 2.32.a,b.).

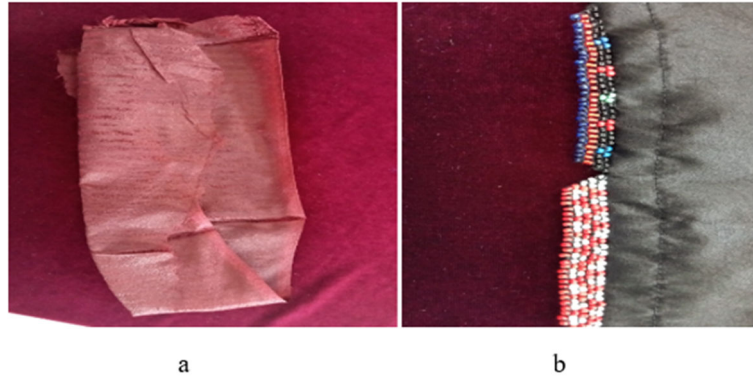
Şekil 2.32.a. Saç bağı, b. Üç top (Gülfıdan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Genç kızlar evlendikten sonra başlarına keten denilen beyaz bir örtü takmaktadır. Bu örtü boncuklarla işlenir ve kenarlarına beyaz orlon ipten saçak yapılır. Başa bağlanan keten o kadının evli olduğu mesajını verir (Şekil 2.33.a.). Çeneye ise Sakandırık adlı boncuklu bir bağ takılmaktadır (Şekil 2.33.b.).

Şekil 2.33.a Keten, b. Sakandırık (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Fesin altına terden önleyici yağlık denilen parça bağlanır (Şekil 2.34.a.). Genç kızların ve gelinlerin alnına takılan boncuklu süse siğil denir. Alnın orta yerinde siğile ekli bir altın bulunmaktadır (Şekil 2.34.b.).

Şekil 2.34.a. Yağlık, b. Siğil (Gülfidan Atmaca arşivi, 2022-Ardahan)

Damal kadın giysileri kendi içinde birçok ayrıntılar taşımaktadır. Bu ayrıntılar giysiyi giyen kadının yaşını, gelirini sosyal ve medeni durumunu yansıtmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve göze çarpanı evli kadın giysileri ile genç kız giysileri arasındaki farklılıktır. Bu ayrıntıları yaşatmak için bebeğin giysileri ilk yapıldığı zamanla günümüzde değişim göstermemiştir. Damal bebeği halen daha bozulmadan aslına uygun giysilerle giydirilmektedir.

Damal bebeği giysisinin en önemli özelliklerinden biri el işi boncuk işlemelerinin yoğun şekilde kullanılmasıdır. Giysinin baş süslemeleri renkli kum boncuklarla, pullarla, küçük beyaz düğmelerle anlamlı bir şekilde süslenmiştir. Göğüs kısmında boncuklardan işlenen “Tor” denilen göğüslük vardır. Tor üzerine yöresel adı karga kanadı ve havuz motifi

işlenir. Damal kadın giysileri onları soğuk kış günlerinde sıcak, sıcak yaz günlerinde ise serin tutar. Bebeğinin giysilerinde de bu anlamı taşıması için kadife kumaş ve pazen kumaş kullanılır. Damal kadın giysileri “genç bekâr kız giysileri, evli kadın giysileri, gelin giysileri, dul kadın giysileri” olmak üzere ayrı ayrı giyim kuşam elemanları olan kadın giysileri vardır (Erdoğan, 2023:141,142).

Damal bebek, evli kadın giysisi, başında “keten” denilen beyaz örtü ve başın arkasında sarkan “tuluk” ipi vardır (Şekil 2.35.a,b.).

Şekil 2.35.a. Arkadan görünüm b. Yandan görünüm (Melek Hocaoglu arşivi, 2022-Ardahan)

Ardahan Valiliği, Damal Bebek Evi’nde görev yapan, Damal Bebek usta öğreticisi Melek Hocaoglu’nun hazırlamış olduğu evli kadın giysileri (Şekil 2.36.a.). Cansız mankene giydirilmiş olan genç kız giysisi ve baş süslemesidir (Şekil 2.36.b.).

Şekil 2.36.a. Evli kadın giysisi, b. Genç kız giysisi (Melek Hocaoglu arşivi, 2022-Ardahan)

Damal Bebeği ilk yapan ve aynı zamanda Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı, Damal Bebek sanatçısı Gülfıdan Atmaca'nın yapmış olduğu bebekler (Şekil 2.37.a,b.).

Şekil 2.37.a. Damal Bebekler, b. Damal Bebek sanatçısı Gülfıdan Atmaca (Gülfıdan Atmaca arşivi, 2022-Damal)

Şekil 2.38. Damal Belediyesi önündeki bebek heykeli (URL8)

2.1.4. Azdavay Bebeği

Azdavay Kastamonu'nun 60 km kuzeybatısında yer alan küçük bir ilçedir. Bu ilçe insanları geleneklerine bağlılıkları ile bilinmektedir. İlçede ağırlıklı olarak yaşlı nüfus ikamet etmektedir. İlçe kadınları halen geleneksel giysileri giymeye devam etmektedirler. “Azdavay Yöresel Giysileri” Türkiye’de ilk defa yöresel giysiye coğrafi işaret alınması yönünden önem taşır (URL 9).

Kastamonu'nun Azdavay Bebeği yörede yaşayan kadınların günlük hayatta giydiği yöresel giysileri plastik yapma bebeklere giydirilmesi ile oluşturulmuştur. Azdavay Bebekleri; entari, önlük, kuşak, şalvar, sade olarak yapılmış takke ve yazmadan oluşan yöresel giysi parçalarından oluşur. Entari çiçek desenli kumaştan, yelek ise kenarları sutaşı ile çevrili düz renk kumaştan dikilmiştir. Kıyafetler sarı ve kırmızı gibi canlı renklerin ağırlıkta olduğu sentetik kumaşlardandır. Kıyafetler sutaşı ile süslenmiştir. Boydan robalı ve diz altına kadar uzun olan entarinin eteği fırfırlıdır. Belindeki kuşağı ve önlüğü ise el tezgâhlarında yapılan yerel dokumalardan dikilmiştir. Başında ise pullu oyalı yazması ve altın dizini, boncuktan çene altı süsü dikkat çekmektedir (Sakin,2016:197).

Yörede yaşayan kadınlar günlük yaşamlarında bu giysilerini giymeye devam etmektedirler. Geleneksel giysileri görenler bu kişilerin Azdavaylı olduklarını hemen anlamaktadırlar. Ayrıca kullanılan kuşaktan ve kuşağın kullanım şeklinden, kadınların Azdavay'ın hangi bölgesinde bulunan köylerden olduğu da anlaşılır.

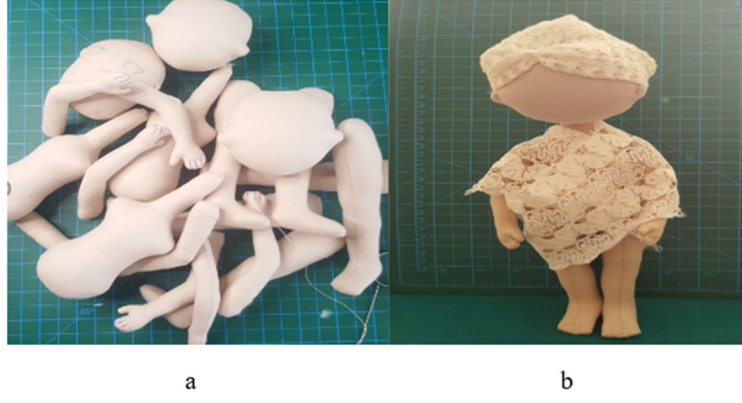
Azdavay Belediyesi ve İlçe Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü yöresel giyim kuşamı yaşatmak ve turizm açısından ilçeye katkı sağlamak, tanıtmak amacıyla her yıl festival düzenlemektedir. Bu çalışmalara ek olarak yöre kadınları tarafından giydirilen geleneksel giysili bebekler satışa sunulmaktadır (Kurt,2008:185).

2008 yılında, TBMM başkanı Köksal TOPTAN tarafından, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı kutlamalarında yurtdışından gelen misafir çocuklara Azdavay Bebeği hediye edildi. Bu olaydan sonra Azdavay Bebeği dünyaya açılmış oldu. Azdavay ilçesinde bu bebekleri yapan 30-40 aile vardır (URL10).

Azdavay bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Pamuklu kumaşlar, sentetik kumaşlar, renkli kum boncuklar, renkli pullar, sentetik ip, nakış ipi, orlon ip, sutaşı, örgü tığı, dikiş makinesi, tülbent, pamuk, nakış iğnesi, tela, suni saç ve pastel boya kalemi dir.

2.1.4.1. Azdavay Bebeği Yapım Aşamaları

Azdavay Bebeğinin beden kısmını el işçiliği ile yapılan bez bebek oluşturmaktadır. Belirli vücut ölçüleri olan bez bebeğinin kalıpları kesilir, dikiş makinesiyle dikildikten sonra dolgu malzemesi ile sıkıca doldurulur (Şekil 2.39.a.). Elde edilen vücut parçaları birleştirilir (Şekil 2.39.b.).

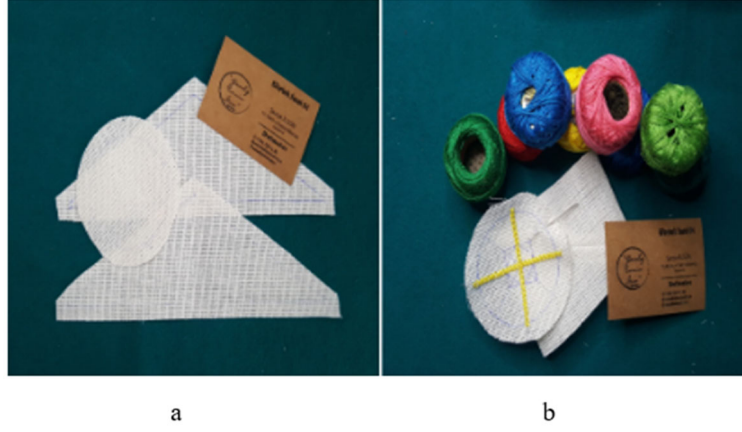
Şekil 2.39.a. Bez bebek vücut parçaları, b. Birleştirilmiş bez bebek (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Hazırlanan bez bebeklere yüz hatları belirlenerek makyaj yapılır istenilen yüz ifadeleri verilir (Şekil 2.40.a.). Hazır şekilde alınan suni saçlar takılır (Şekil 2.40.b.).

Şekil 2.40.a. Yüz makyajı yapılmış bebek başı, b. Saç takma işlemi (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Azdavay Bebeğinin baş giyim elamanları takke, çene bağı ve başörtüleridir. Takke, ince bezden yapılmış üzeri işlemeli etrafına çeki bağlanarak kullanılan, yörede fes olarak da bilinen bir başlıktır (Kurt, 2008:184). Takke yapımı için kumaş 10-15 cm çapında bir daire ve buna orantılı iki eşkenar üçgen şeklinde kesilir (Şekil 2.41.a,b.).

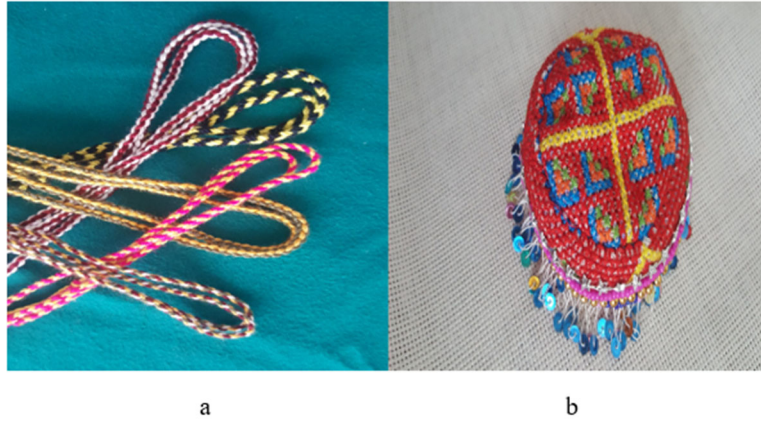
Şekil 2.41.a. Takke kalıbı, b. İşlenmemiş fes parçaları (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Takke'nin tepe kısımları ve yan kısımları orlon iplik kullanılarak kanaviçe tekniğiyle tamamen işlenir. Bu işleme motifleri kişiyi nazardan korunduğuna inanıldığı için irili ufaklı üçgenler “muska” ve ortasında küçük noktalar olan karelerden oluşan “göz” motifleri kullanılır. Yörede bu işleme “çatma” adı verilmektedir (Tağı,2015:1314). Takke'nin süslemelerinden kullanan kişinin medeni durumu anlaşılır (Şekil 2.42.a,b.).

Şekil 2.42.a. Fesin kalıba sokulması b. İşlenmiş takke (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya)

Genç kız takkesine peyik adı verilen kılıf geçirilir. Peyiğin öne gelen kısmı pullar ve halkalarla örülen oyalarla süslenir (Yörede baş giyim elemanlarının kadının yaşı ve medeni durumunu gösteren bir simge olma özelliği vardır). Takkenin başta kaymaması için, çenenin altına ve kulakların önünden geçerek tepede bağlanan ipe “çene ipi” denilmektedir (Tağı,2015:1314). Yörede “çene ipi”, “çene boncuğu”, “imik bağı” gibi isimlerle söylenir (Şekil 2.43.a,b.).

Şekil 2.43.a. Çene bağı, b. Takke (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya)

Dikilen takkelerin kullanıma hazır hale gelmesi için evli kadınların takkesine yörede “çökü” olarak adlandırılan çeki adı verilen tülbent bağlanır. Bu tülbentlerin çevresi boncuklu ve pullu oyalarla süslenir. Çekinin takkeye bağlanmasına işlemine “çökü dürme” denilmektedir (Tağı, 2015:1314). Çeki isteğe göre öne ve arkaya bağlanır (Şekil 2.44.a,b.).

Şekil 2.44.a. Çeki arkadan bağlama, b. Çeki önden bağlama (URL7)

Azdavay Bebeğinin iç giyimi olarak üst kısma “göynek”, alt kısma yörede “paçalık” denilen don giydirilir. Göynek kolsuz, takma uzun ya da yarım kollu olmakta etek uçları aşağı doğru genişlemektedir (Şekil 2.45.a.). Don, belden aşağı topuklara kadar bacakları örten bir giyim elemanıdır (Tağı, 2015:1317). Don ve göynek dikiminde pamuklu kumaşlar tercih edilir (Şekil 2.45.b.).

a

b

Şekil 2.45.a. Göynek, b. don ve entari (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya)

Yörede kullanılan dış giyim elemanları “esvap, kispet, urba” adı verilen entari ve “delme” adı verilen bir yelectedir. Entari boydan robalı ve diz altına kadar uzundur. Kol ağızları manşetlidir. Yaka, kol, etek dikişleri renkli sutaşları ile süslenmektedir (Tağı, 2015:1318), (Şekil 2.46.a,b.).

a

b

Şekil 2.46.a. Mor entari ve iç giyim, b. Kırmızı entari ve iç giyim (Şaziye İlgün arşivi, 2022- Kütahya)

Yörede “delme” denilen yelek, içi astarlı yakası elbisenin robasının görüleceği şekilde göğüs altına kadar oyuktur. Boyu oldukça kısadır. Önde iki, üç düğme ile birleştirilir. Yeleğin ön parçalarının kenarları oyalarla ve sutaşları ile süslenir. Yörede halen elde dokunan kuşak ve ön bezi şeritler halinde ve kareli olarak dokunur. Ön bezinin kullanım şekli köyden köye değişiklikler göstermektedir. Ön bezi dokunurken canlı renkler sarı, mavi, yeşil, kırmızı, turuncu gibi renkler kullanılır (Tağı, 2015:1318), (Şekil 2.47.a,b.).

Şekil 2.47.a. Yelek ve dokuma kuşak, b. Yelek ve dokuma kuşak (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Azdavay Bebeği yöresel giysileri Türkiye’de ilk defa yöresel giysiye coğrafi işaret alınması yönünden önem taşır (URL11). Kastamonu yöresi yöresel giysileri birçok köyünde halen kullanılan nadir bölgelerden biridir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı bez bebek sanatçısı Şaziye İlgün’ün hazırlamış olduğu Azdavay Bebekleri, el işçiliği ile yapılan bez bebeklerin üzerine, Azdavay yöresi giysileri giydirilmiştir. Görseldeki fotoğraflarda baş bağlama, çeki ve takye süsleme vardır (Şekil 2.48.a,b.).

Şekil 2.48.a. Baş bağlama, b. Takke ve çene bağı bağlama (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Kültür ve Turizm Bakanlığı bez bebek sanatçısı Şaziye İlgün’ün hazırlamış olduğu Azdavay Bebekleri el işçiliği ile yapılan bez bebeklerin üzerine, Azdavay yöresi giysileri giydirilmiştir (Şekil 2.49.a,b.).

Şekil 2.49.a. Azdavay yöresi bez bebekler, b. Çeki bağlama (Şaziye İlgün arşivi, 2022-Kütahya)

Kastamonu, Mimar Vedat Tek Kültür ve Sanat Merkezi'ndeki Bebek Evi'nde sergilenen Azdavay yöresel giysisi giydirilmiş kitre bebek (Şekil 2.50.).

Şekil 2.50. Azdavay Yöresel Giysili Kitre Bebek (İlknur Aynan arşivi, 2022-Kastamonu)

2.1.5. Çomakdağ Bez Bebeği

Çomakdağ köyü Muğla'ya 80 km, Milas ilçesine 14 km mesafede, Beşparmak dağları üzerine bir dağ köyüdür. Köy 500 yıl kadar önce Oğuz Türklerinin Onoklar boyu tarafından kurulmuş bir Yörük köyü, 300 haneli köyde okuryazar oranı oldukça yüksek ve üniversitede eğitim görenlerin sayısı oldukça fazladır. Esas geçim kaynağı zeytincilik olmak üzere tarım ve hayvancılıktır. İpek böceği yetiştirerek giysileri için gerekli ipeği elde edip el tezgâhlarında dokurlar. Köyün içinde ipek kumaştan yapılmış ve rengârenk otantik giysiler giymiş kadın ve kız çocukları başlarındaki çemberi denen ipek örtüye taktıkları çiçeklerle görebilirsiniz. Köyü ziyaret edenlere kendi yaptıkları yöresel köy giysisi giydirilmiş bez bebekler, boncuk işlemeli bileklikler, yemeniler ve yetiştirdikleri ürünleri satan kadınları başlarına taktıkları mevsim çiçekleriyle görebilirsiniz (URL12).

Çomakdağ kadınları, günlük yaşamlarında ve törenlerinde kökeni çok eskiye dayanan geleneksel giysileriyle dikkat çekmektedirler. Yörenin kadın giysileri üçetek, göynek, uzun çatal don ve önceden oluşmaktadır. Bu giysilerin kumaşlarının dokunması ve dikimi çoğunlukla yöre kadınları ve genç kızları tarafından yapılmaktadır (Kanyak, 2021-135).

Köyde 2007 yılında Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü işbirliğinde “El Sanatlarını ve Sanatkârlarını Destekleme Projesi” kapsamında “Geleneksel Giysili Çomakdağ Bez Bebek Projesi” başlatılmıştır. Kültürel nitelikli folklorik bebek üretmek amacıyla başlatılan projede 4 ay eğitim, 3 ay da üretim olarak planlanan sürecin sonunda 3 usta öğretici ve 23 kursiyer eğitim almıştır. Köy kadınının atıl iş gücünün üretime yönlendirilmesi ve geleneksel giysilerin Çomakdağ bebekleri ile geleceğe taşınması açısından önemli olan bu proje sonunda folklorik bez bebek üretimi de köyün önemli el sanatı ürünleri arasında yerini almıştır (Etikan ve Çukur, 2011:9).

Çomakdağ köyü Anadolu'nun birçok köyü gibi kendine özgü geleneklere sahip ve bunları yaşatmak, gelecek kuşaklara aktarmak için çaba gösteren bir köydür. *Bu amaçla 2004 yılında Çomakdağ-Kızılağaç Köyü ve Havalisin Kültür, Turizm, Araştırma ve Geliştirme Derneği (ÇOKDER) adı altında bir dernek kurulmuş ve bu dernek tarafından bazı çalışmalar, Muğla Valiliği, Milas Kaymakamlığı, İlçe Kültür ve Turizm Müdürlüğü gibi kurumların desteğini de alarak yürütülmüştür. Bu çalışmalardan biri de köyün yabancı turist gruplarının gezi güzergâhına alınması ve bu şekilde köyü ziyaret eden turistlere köyün gezdirilmesi, geleneksel yemeklerin ikram edilmesi ve gerçekte 4 gün süren geleneksel düğün*

töreninin birkaç saatlik bir gösteri halinde sunulmasıdır. Turist gruplarının ziyareti sırasında el sanatları ile uğraşan kadınlar da ürettikleri bez bebekleri köy meydanında yere düz zemin üzerine sererek turistlerin beğenisine sunmaktadırlar (Etikan ve Çukur, 2011:9).

Çomakdağ bez bebekleri yörede yaşayan kadın giysilerinin küçültülmüş halinin bez bebeklere uygulanması ile ortaya çıkmıştır. Çomakdağ bebeği baş süslemeleri ile dikkat çekmektedir. Çomakdağlı kadınların günlük hayatta canlı çiçekleri başlarına takma kültürleri bez bebeklerle yaşatılmaktadır. Kadınların yöresel giysilerinde “yaneş” işlemesi önemli bir yer alır.

Köyde üretilen ipek ipliklerle işlenen yaneş işi kadınların giydikleri “don” ların paça kısmına dikilir. Bu donlara yörede “yaneş don” denir. Yaneş don sadece Çomakdağ yöresine özgüdür ve bu giysi bez bebeklerle gelecek kuşaklara aktarılmaya çalışılmaktadır.

Çomakdağ bebeği yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Pamuklu kumaşlar, sentetik kumaşlar, renkli pullar, kum boncuklar, yorgan ipi, yorgan iğnesi, yapay çiçekler, pamuk, karton ve tülüdür.

2.1.5.1. Çomakdağ Bebeği Yapım Aşamaları

Çomakdağ bez bebeği yapım aşamasına önce karton bebek kalıbından pamuklu kumaşa çizilir ve dikiş payı verilerek kesilir (Şekil 2.51.a.). Elde edilen parça çizgilerin üzerinden elde dikilir (Şekil 2.51.b.).

Şekil 2.51.a. Kalıp çıkarma, b Kalıbı kesme ve dikme (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

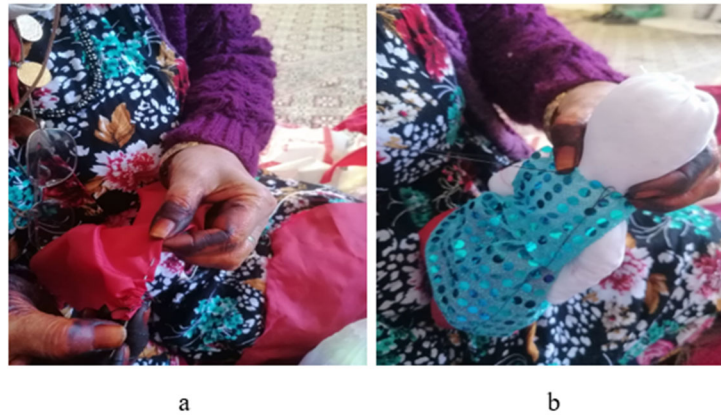
Etrafı dikilen bez bebek içi pamuk dolgu malzemesi ile doldurulur ve iyice bastırılır (Şekil 2.52.a,b.).

Şekil 2.52.a. *Bebek dolgu malzemesi ile dolduruluyor, b. Doldurulmuş bebek (Nilgün Vatandaş arşivi 2022-Çomakdağ)*

Bez bebeğin giysisine şalvar “don” dikimiyle başlanır (Şekil 2.53.a.). Şalvar astarlı ve geniştir. Boyu diz ile ayak bileği arasındadır. Köyde yeni gelin olmuş kızların şalvarı mavi ya da kırmızıdır. Özel günlerde giyilen şalvarların iki yanına elde bükülmüş ve daha sonra kök boya ile renklendirilmiş ipliklerle işlenen ve adına yörede “yaneş don” denilen bol dökümlü şalvarlar kullanılmaktadır (Özdemir, 2012:348).

Çomakdağ Köyünde bedene giyilen kadın giysileri bürümcük gömlek, şalvar, bel kuşağı, göğüslük, önlük ve nazarlıktan oluşmaktadır. Bürümcük-Yüzünakma Gömlek yörede “iç göynek” denmektedir (Şekil 2.53.b.). İçe giyilen göynek yörede ipek böcekçiliği ile uğraşıldığı için el tezgâhlarında yerli ipek veya ipek- iplik karışımından dokunan ipek kumaşlardan hazırlanmaktadır (Özdemir, 2012:347).

Şekil 2.53.a. *Şalvar (don) dikimi, b. Üst beden giysi dikimi (Nilgün Vatandaş arşivi 2022-Çomakdağ)*

Çomakdağ kadın başlığı takka, yazma ve çemperi denilen başörtüleri ve doğal mevsim çiçek ve yapraklarından oluşmaktadır. Takka’nın iki ucundan tutturularak çene altına geçirilen bantın adı “sakındırak” tır (Şekil 2.54.a.). Takka’nın alınına gelen ön alt

kısmına sık bir şekilde 30 adet 10’luk altın dizilir. Bu altın dizme şekline “tura” adı verilir (Özdemir,2012:352), (Şekil 2.54.b.).

a

b

Şekil 2.54.a. Bebeğin baş yapımı, b. Baş süslemesi (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

Yeni evlenenlerde takka’nın üst kısmında aşağıya doğru önden görünecek şekilde 15 sıra açık kahverengi boncuklar bir dizi halinde sarkıtılır. Boncukların uç kısımlarına 20’lik altınlar takılır. Bu bezemenin adı da askıdır (Şekil 2.55.a,b.). Tuğra ile birlikte kullanıldığında “askılı tuğra” adını alır. Köy kadınlarının bu altınları başlarında taşıma amacı köyden uzakta olduğu bir zamanda zor durumda kaldığında bozdurabilme şansı olmasıdır (Özdemir,2012:352).

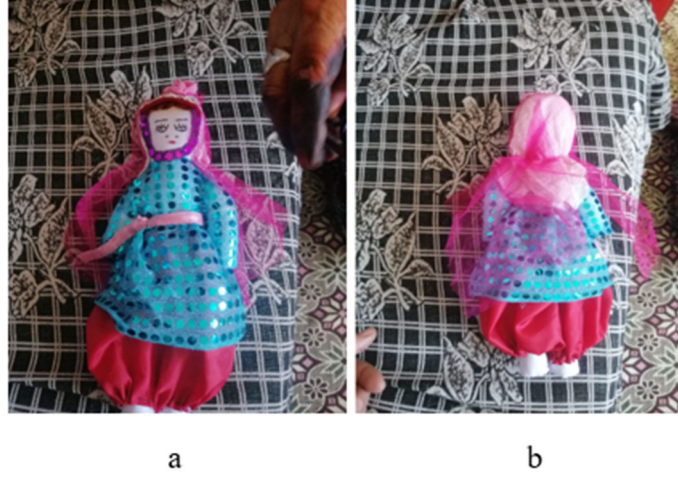
a

b

Şekil 2.55.a. Baş süsleme, b. Askılı tura takma (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

Takka’nın üstüne askı ve turalar dışta kalacak şekilde kırmızı- bordo, mavi, mor çeşitli renklerde ipek krep ya da pamuklu tülbent yörede yazma denilen kumaştan bir bant

sarılır. Bu bandın adına “kollu” denir. Kare şeklindeki örtünün iki köşesi boncuk ve iğne oyası ve çeşitli pullar ile süslenir. Baş bağlama sırasında oyalı veya pullu olan süslü kısmı takka'nin görünen yerine getirilerek üçgen olarak katlandıktan sonra bağlanır (Şekil 2.56.a,b.).

Şekil 2.56.a. Başa örtü takıma önden görünüm, b. Arkadan görünüm (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

Yöresel giysileri tamamlanan bez bebeğin yüz hatları kurşun kalemle çizilir (Şekil 2.57.a.). Bebeğin yüzüne çizilen çizgilerden iğne ve iplik yardımıyla belirgin hale getirilir (Şekil 2.57.b.).

Şekil 2.57.a. Yüz hatları çizimi, b. Yüz hatları dikimi (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

Çomakdağ bez bebeklerin bitmiş hali (Şekil 2.58.).

a

b

Şekil 2.58.a. Bitmiş bez bebek, b. Farklı boylarda bez bebekler (Nilgün Vatandaş arşivi, 2022-Çomakdağ)

Başına gerçek çiçek ve yeşil yapraklar takmış yöresel giysili Çomakdağlı kadın (Şekil 2.59.).

Şekil 2.59. Çomakdağlı kadın (URL13)

Çomakdağlı kadınlar bir araya toplanıp yöresel giysili bez bebekleri üretirken (Şekil 2.60.).

Şekil 2.60. Çomakdağlı kadınlar bez bebek üretirken (URL14)

Çomakdağ yöresinden satın alınan siyah çiçekli kadife elbiseli Çomakdağ Bebeği. Nevin Yalçın'ın koleksiyonundan (Şekil 2.61.).

Şekil 2.61. Çomakdağ Bez Bebeği (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

Çomakdağ Yöresinden satın alınan kırmızı kadife elbiseli Çomakdağ Bebeği. Nevin Yalçın'ın koleksiyonundan (Şekil 2.62.).

Şekil 2.62. Çomakdağ Bez Bebeği (Nevin Yalçın arşivi, 2022-Nevşehir)

2.1.6. Sivas Yenihan Bebekleri

Sivas, Yıldızeli'nin bilinen ilk adı Yenihan'dır. Bu isim yöreye 1639 yılında ilçenin yerleşim yeri olarak kurulduğu sırada yaptırılan handan dolayı verilmiştir. Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında da aynı isim kullanılmıştır. 1936 yılında, ilçe sınırları içerisinde bulunan ve bölgenin en yüksek dağı olan Yıldız Dağı'ndan esinlenilerek "Yenihan" adı "Yıldızeli" olarak değiştirilmiştir. "Yenihan Bebekleri" adını yörenin eski adından almıştır. Yenihan Bebekleri tamamen el işçiliği ile yapılmaktadır. Sivas/Yıldızeli yöresi folklorik giysilerinin uygulandığı Yenihan Bebek'lerinin en önemli özelliği hepsinin birbirinden farklı olmasıdır. Ahşap üzerine giydirilerek yapılan bebekler yörenin kültürünü yansıtmaktadır. Yenihan bebeklerinin diğer bebeklerden bir farkı da çoraplardan başörtüsüne kadar kullanılan her bir rengin ve motifin ayrı bir anlama sahip olmasıdır. Hastalık, sağlık, ataerkil aile, mutluluk, hüzn, askerlik, eğitim seviyesi gibi kültürel ve günlük hayatla ilgili tüm konular bebeklerin el işçiliği ile anlatılmıştır. Ayrıca kullanılan motiflerdeki hayvan figürleri ve bitki motifleri yörenin günlük hayatı hakkında bilgi vermektedir. Haneye giren bir kişi bebeğe bakarak o hane hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Sarı renk çorap giymiş, koçboynuzu desenli bir bebek o hanenin güçlü olduğunu ancak hane içinde hastalık olduğunu belirtmektedir. Önlüğünde çiçek motifi bulunan bir bebek ise tarımla uğraşıldığının ve baharın gelişinin simgesi olarak

değerlendirilmiştir. Siyah renkte bir başörtüsü kullanılması sıkıntıya, yandan sıkmalı başörtüsü ise kaynana ve kayınbaba baskısına işarettir. Sivas'ın batıya ve kuzeye açılan kapısı Yıldızeli ilçesinde el emeği, göz nuru ile yapılan Yenihan Bebekleri, geleneksel kültürü yansıtıyor. Patenti 2012 yılında Yıldızeli İlçe Halk Eğitimi Müdürlüğü adına alınan bebeklerdeki kıyafetler de yöreye ait izler taşıyor. Farklı giysiler ile zengin bir görüntü sunan bebekler, halen Yıldızeli Halk Eğitimi Merkezi'nde açılan kurslarda yapılıyor. Özellikle il dışından gelen vatandaşların dikkatini çeken bebeklerin folklorik kıyafetlerin yanı sıra birbirinden farklı figürlerle süslenmiş olması da dikkat çekiyor. Çeşitli fuarlarda da satışı yapılan bebekler, dijital teknolojiye rağmen yaygınlaştırılmaya çalışılıyor (URL15).

Yenihan bebeğinin satışı ve tanıtımı yapılırken özellikle çocuklara zarar vermeyen ahşaptan yapılıyor olması çok önemlidir. Darbeye dayanıklı bebekler olduğu için çocuk oyuncuğu olmaya müsait ve yeni nesil oyuncaklara inat kültürümüzü yansıtmaktadır. Yenihan bebekleri için Sivas Valiliği ve Yıldızeli Kaymakamlığı birçok tanıtıcı projeler yapmakta ve fuarlara katılmaktadırlar (URL16).

Yenihan bebeği tamamen el işi üretim tekniğiyle hazırlanmaktadır. Bebeğin bütün parçalarında artık malzemelerden yararlanılır. Bebeğin iskeleti ahşap çıtalardan yapılır. Yine ahşap sunta malzemedan hazırlanan ayaklık üzerine bebek sabitlenir ve ayakta durur şekilde bağlanır (Yenihan Hem, 2012).

Yöre insanı bebeğin giysisine göre bebeklere isimler vermiştir. Bu manada yörede yapılan bebekler, “Ağa Gelini bebek” zengin bir ailenin gelinini temsil eden bu bebek başında ya da boynunda bulunan takılar zenginliğe işaret eder. Başörtüsü şekli ve örtü renkleri evli olduğunu simgeler. Giyim kuşam renklerinde ve şeklinde aşırıya kaçılmayıp sadelik ön plandayken kullanılan aksesuardaki renkler ve çeşitlilik yine zenginliği temsil eder (Yenihan Hem, 2012).

“Genç kız bebek” bu bebeğin rengârenk kumaşlardan oluşan giysisi genç kız olduğunu gösterir. Ayrıca başına ve boynuna altın değil gümüş liralara takması da bekâr olduğunu işaret eder. Giyim için kullanılan renkli kumaşlar gençliği simgelerken, önlükte bulunan kutu motifleri de evlenmeye hazır olduğunu gösterir. Kutu motifi ne kadar renkliyse çeyiz o kadar çeşitlidir (Yenihan Hem, 2012).

“Hamarat gelin bebek” başörtüsü ve giyim kuşamda kullanılan renkler sade olup gelinliği temsil ederken heybe ve önlükte kullanılan renkler ve desenler hamaratlığı simgeler. Baştan ayağı sadeliğin hâkim olduğu bu bebekte önlük süslemesi canlı, heybe

süslemesi ise renkli ve çiçek desenlidir. Bebeğin önde elleri birleştirilir. Bu şekli ağırbaşlı ve söz dinleyen gelin olduğunu gösterir (Yenihan Hem, 2012).

“Nişanlı kız bebek” baştan ayağa sadelik gösterir, üzerinde herhangi bir takı olmaz. Başörtüsü sade olup giyim kuşamında aşırıya kaçılmaz. Önlüğünde kutu desenleri ile birlikte başka desenlerin de bulunması nişanlı olduğunu gösterir. Heybesinde bulunan motiflerin farklı renklerde olması nişanlı kız’ın gelecek güzel günlere dair umutlarını simgeler (Yenihan Hem, 2012).

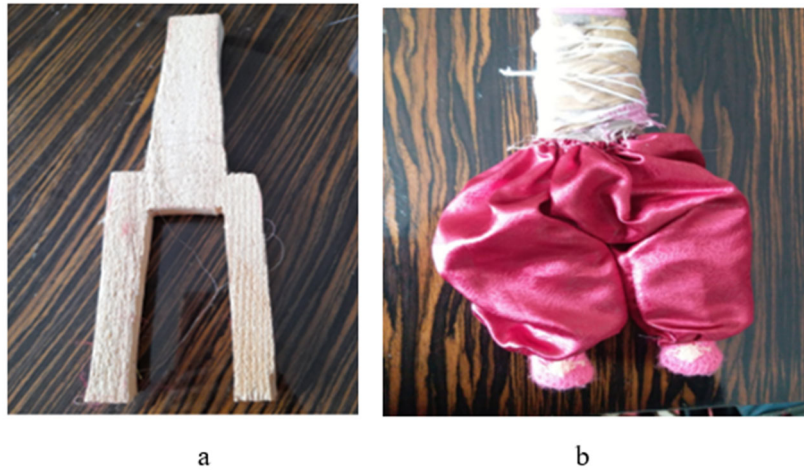
“Yaslı kadın bebek” giyim kuşamında görülen koyu renkler, tuttuğu yası simgeler. Başörtüsünün koyu renkli olması da, kültürümüzdeki kötü günlerde uygun görülen giyimi tamamlar. Önlüğündeki renkli çiçek desenleri hayatın devam ettiğini anlatır (Yenihan Hem, 2012).

“Gelin bebek” bebeğin üzerindeki beyaz elbise onu diğer bebeklerden belirgin bir şekilde ayırır. Başında, boynunda ya da belindeki takılar geline verilen değeri temsil eder. Baş beyazdır ve kenarları renkli boncuk ve püsküllerle süslenir (Yenihan Hem, 2012).

Yenihan bebeği yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Pamuklu kumaşlar, sentetik kumaşlar, orlon ip, naylon ip, kum boncuklar, renkli pullar, sutaşı, tülbent, saten şerit, ahşap çıta, sunta,

2.1.6.1. Yenihan Bebeği Yapım Aşamaları

Yenihan bebeğinde iskelet olarak ahşap çitalardan gövde ve ayaklar hazırlanır (Şekil 2.63.a.). Çıtanın uzunluğu 43 cm’dir. Gövdedeki üçgenin uzunluğu 24 cm’dir. Üçgenin geniş kısmı 6 cm dar kısmı 3 cm’dir. Gövde ve ayaklar dar kumaş parçaları ile sarılır ve belirli bir kalınlık oluşturulur (Şekil 2.63.b.).

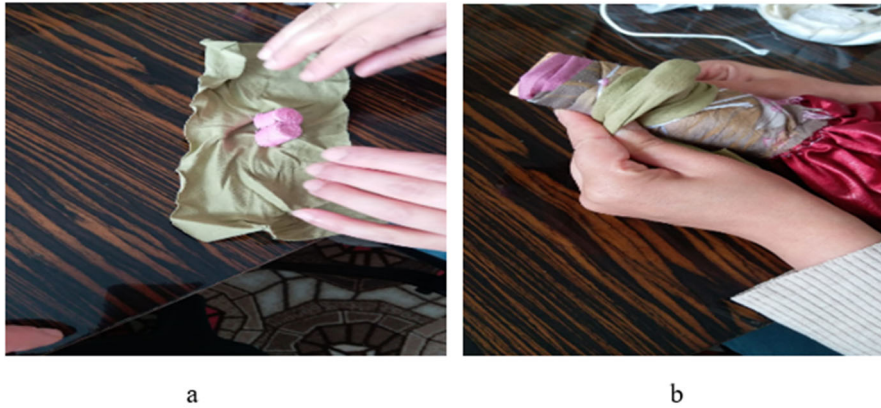
Şekil 2.63.a. Ahşap iskelet, b. Dolgunlaştırılmış gövde (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Dolgunlaştırılan gövdeye sentetik kumaştan genellikle artık dediğimiz parçalardan dikilen şalvar giydirilir ve bel kısmından büzdürülerek bağlanır (Şekil 2.64.a.). Ayaklarına 5 şişle örülen çorap giydirilir. Çoraplarda kullanılan motifler yöreye özgü motiflerle en az 5 renk kullanılarak örülür. Çorapların örülmesine burun kısmından başlanır ve boğaza doğru ilerler. En son olarak topuk kısmı örülür. Çorabın bitiminde boğazına bağcık denilen örme ip takılır (Şekil 2.64.b.).

Şekil 2.64.a. Şalvar giydirmeye, b. Çorap giydirmeye (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Penye kumaş parçaları ince bant şeklinde kesilip rulo haline getirilir (Şekil 2.65.a.). Elde edilen rulolar bebeğin dolgunlaştırılan gövde kısmına yine esnek bir penye kumaşla sarılır ve bağlanır. Bu kısım Yenihan Bebeğinin göğüs kısmını oluşturur (Şekil 2.65.b.).

Şekil 2.65.a. Göğüs hazırlama b. Bebeğin göğsünün bedene sarılması (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeğinin kolları içi dar kesilen pamuklu bir kumaş fitil şeklinde dikilip doldurulur (Şekil 2.66.a.). Elleri için beyaz pamuklu bir kumaş kare şekilde kesilir ve

dikilerek birleştirilir. Hazırlanan kollar bebeğin sırt kısmında ortalanıp ince kesilmiş penye bantla dolanarak sabitlenir (Şekil 2.66.b.).

Şekil 2.66.a. Kol oluşturma, b. Kolları bedene sabitleme (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

İskelet ve vücut parçaları birleştirilen bebeğin entarisi dikilir (Şekil 2.67.a.). Yenihan Bebeklerinde yöreye özgü üç etek, üç peşli, peşli denilen entari vardır. Bu entarinin kolları uzun kol ağızları geniştir. Kol yeri oyulmadan düz takılır. Yaka etrafına bant geçilir. Bandın boyu bele kadar uzundur. Peşli entarinin önünden yeleşin işli kısmı görünür. Bebek iskeletine entari giydirilir (Şekil 2.67.b.).

Şekil 2.67.a. Üç peşli entari, b. Entari iskelete giydiriliyor (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeğinin baş kısmında artık kumaşlar kullanılır. Şerit halinde kesilmiş kumaş parçaları rulo halinde sarılır. İstenilen boyuta getirilince üzeri beyaz pamuklu bez parçası ile kaplanır ve bebeğin karakterine uygun yüz boyaması yapılır (Şekil 2.68.a.). Yüz makyajı yapılan bebeğin başı arkadan ipile büzdürülür (Şekil 2.68.b.).

Şekil 2.68.a. Baş yapım aşamaları, b. Baş büzdürme (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeğinin en önemli özelliği bütün vücut parçalarının el işçiliği ile yapılmasıdır. Bebeğin baş kısmında bu şekilde hazırlandıktan sonra vücut iskeletine iğne ve iplikle orantılı bir şekilde sabitlenir (Şekil 2.69.a,b.).

Şekil 2.69.a. Başı vücuda sabitleme, b. Birleştirilmiş baş (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeklerinde, baş süslemesinde saten şeritlerden yapılan takke vardır. 2 cm kesilmiş dar karton parçası saten şeritlerle kaplanır üzerine sahte altın paralar takılır (Şekil 2.70.a). Başörtüsü olarak çiçekli boncuk oyalı tülbentler takılır. Takke'nin üzerine tülbent bağlanır (Şekil 2.70.b.). Yörede “Gelin Başı”, “Fatma Ana Başı” ve “Nişanlı Kız Başı” baş bağlama şekilleri vardır.

Şekil 2.70.a. Takke dikimi, b. Tül bent bağlama (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeğinde üç peşli entarinin üzerine şiş örücülüğü ile örülen önden düğmeli örgü yelekler giydirilir (Şekil 2.71.a.). Önlük olarak kanaviçe tekniği ile hazırlanan genellikle yörede ayna ve hayat ağacı motifi işlenen beyaz önlükler takılır. Önlüğün boyu entarinin boyundadır. Etrafı ve etek uçlarına orlon ipten renkli püskül takılır. Yörede “çizele” veya “yan bağ” denilen iple bele bağlanır (Şekil 2.71.b.).

Şekil 2.71.a. Örgü yelek giydirmiş b. İşlemeli önlük takma (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yenihan Bebeğinde aksesuar olarak heybe takılır. Beyaz etamin kumaşın üzeri, canlı renklerle, kanaviçe işlenir. İşlenen desenler, baharın güzelliğini ve hayata olumlu bakışı açısını gösteren motifler işlenir. Orlon iplerden, zincir örülür ve heybenin sapı olarak takılır (Şekil 2.72.a.). Canlı renklerden püskül yapılır ve sap kısmına takılır (Şekil 2.72.b.).

Şekil 2.72.a. Zincir saplı püskül, b. Heybe sap takma (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yıldızeli Halk Eğitimi Merkezi ve Yıldızeli Kadın Kooperatifi işbirliği ile açılan Yenihan Bebekleri yapımı kursunda yapılan ve satışa sunulan bebekler (Şekil 2.73.).

Şekil 2.73. Yenihan Bebekleri (Semra Eldemir Arşivi, 2022-Yıldızeli)

Yıldızeli Halk Eğitimi Merkezi ve Yıldızeli Kadın Kooperatifi işbirliği ile açılan Yenihan Bebekleri yapımı kursunda yapılan ve satışa sunulan bebekler (Şekil 2.74.).

Şekil 2.74. Yenihan Bebekleri (Semra Eldemir arşivi, 2022-Yıldızeli)

BÖLÜM III

3.1. İNOVATİF BEZ BEBEK TASARIMLARI

Bu çalışmada Anadolu'da farklı coğrafi bölgelerden seçilen el yapımı bebekler incelenmiştir. Uygulama alanı olarak ise Nevşehir yöresi giyim kuşam parçaları kullanılarak farklı dolgu malzemeleri ile tasarlanan bez bebekler oluşturmuştur. Geçmişten günümüze Anadolu'nun çeşitli yörelerinde farklı amaçlarla üretilen el yapımı bebeklerin varlığı bilinmektedir. Yapılan araştırma sonucunda el yapımı bebeklerin yörenin kültürel dokusundan beslendiği, özellikle de yöresel giyim kültürünü yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çıkış noktasından hareketle geleneksel özellikleri daha başarılı bir şekilde yansıtan bebekler üretmek amacıyla turistik hediyelik eşya niteliğinde tasarımlar ve uygulamalar yapılmıştır.

Tasarlanan bebekler şunlardır; Nar Bebek, Lavanta Bebek, Kitre Bebek, Kiraz Bebek, Mısır Bebek dir.

3.1.1. Nar Bebek

“Nar Bebek” adını Nevşehir'in tarihteki ilk yerleşim yeri olan Nar Kasabası'ndan almıştır (URL 17). Günümüzde Nar Kasabası'nın merkezinde büyüklü küçüklü peribacaları bulunmaktadır. Bu peribacaları hala yaşam alanı olarak kullanılmakta ve turizm amaçlı taş odalı otel olarak hizmet vermektedir. Nar Kasabası, turizm potansiyeli olan bir yöredir.

Nar Bebeğin dolgu malzemesi yün elyafıdır. Ayakta durabilen bebek kolları ve bacakları hareketlidir. Oyuncak olarak kullanılamaz. Tamamen koleksiyon amaçlıdır.

Nar Bebeğin giysisi, Nevşehir yöresinde özel günlerde giyilen bir entari, şalvar ve üç etek kombinasyonundan oluşur. Entari bazen dizlere kadar uzanırken bazen de ayak bileklerine uzanabilir. Bu giysi düz renkli pamuklu kumaştan yapılmaktadır. Üçetek ise eteğin üç parçaya ayrıldığı ve genellikle kutnu kumaştan yapılan bir özel gün giysisidir. Yörede “dimi” veya “şalvar” adıyla bilinen giysi ise bel kısmı uçkurlu, bol, paçaları fazla geniş olmayan bir şalvar türüdür. Belde boncuk işlemeli, kumaş üzerine işlemeli, gümüş veya gümüş tokalı, sim veya kordon işlemeli kemerler kullanılmaktadır. Özel gün giysilerinde başlık da mutlaka bulunur. Başlıklar kalıpla şekillendirilmiş bordo renkli keçeden yapılmakta ve fes olarak adlandırılmaktadır. Fesin genellikle yuvarlak bir şekli vardır ve üzerinde çeşitli süslemeleri bulunur. Fesin altına gelen ön, maddi duruma göre altın, gümüş ya da sahte olan penes şeklinde paralar takılmaktadır. Fesin yanlarına, yanaklık denilen zincir sarkıtılmaktadır. Fesin üzerine bağlanacak olan başörtüsünün kadının sosyal

statüsüne, bulunduğu yerleşim yerine, kullanacağı güne, yaşına göre değişik bağlama şekilleri bulunmaktadır (Başaran, 2011:95). Tasarlanan Nar Bebekte, başörtüsü, fesin üzerine serbest şeklide bırakılıp, kulaklarına inciden ve penes den yapılmış küpe takılmıştır. Tasarlanan bebeğin, ayakları görünür olduğu için, beyaz trikodan çorap giydirilmiştir.

Nar Bebek yapımında, kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Sentetik kumaşlar, pamuklu kumaşlar, dikiş makinesi, pamuk, tekstil boya kalemi, pastel kuru boya, suni saç, penez, kutnu kumaş, kadife kumaş, keçe, sutaşı, tül bent, oyalar, yapıştırıcı, sprey vernik, pens, dikiş ipi, dikiş iğnesi dir.

3.1.1.1. Nar Bebeğin Yapım Aşamaları

Nar Bebeğin, beden kısmı tamamen el işçiliği ile yapılan bir bez bebek oluşturmaktadır. Bez bebek kalıpları kartona aktarılıp sertleştirilmiştir (Şekil 3.1.a.). Sertleştirilen kalıplar ten rengi akfil kumaşın üzerine yerleştirilip kalıbın kenarlarından çizilmiştir (Şekil 3.1.b.).

a

b

Şekil 3.1.a. Karton kalıp, b. Kalıplar ve akfil kumaş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kalıplara göre kesilen beden parçaları kenar çizgilerinden dikiş makinesinde dikilmiştir (Şekil 3.2.a.). Parçalar dikilirken 2 cm bir alan dikilmeden geçilmiş ve bu noktadan dikişler içerde kalacak şekilde diğer tarafı çevrilmiştir (Şekil 3.2.b.).

a

b

Şekil 3.2.a. Parçalar dikilirken, b. Parçaların çevrilmiş hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Çevrilen beden parçaları ucu uzun pens yardımıyla, yün elyaf dolgu malzemesiyle doldurmuştur (Şekil 3.3.a.). Doldurma işleminin sıkı ve sert bir şekilde yapılmasına dikkat edilmiştir (Şekil 3.3.b.).

a

b

Şekil 3.3.a. Beden doldurma, b. Doldurulmuş beden parçaları (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin başı sıkı ve sert bir şekilde doldurulduktan sonra kulak hizasından lastik toka ile ölçü alındı. Kurşun kalemle yüz orantısına göre çizim yapıldı (Şekil 3.4.a.). Çizilen ölçülerden kuru pastel boya ile renklendirme ve gölgelendirme yapıldı. Kulağın tam ortasından iğne ve iplikle yorganlama yapılarak kulak formu verildi. Son olarak yüz makyajını sabitlemek amacıyla sprey vernik sıkıldı (Şekil 3.4.b.).

a

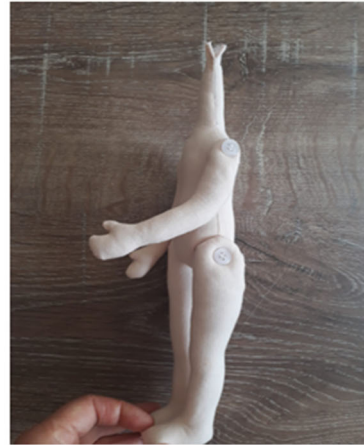
b

Şekil 3.4.a. Yüz hatları çizimi, b. Renklendirilmiş yüz (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Daha sonra beden parçaları iğne yardımıyla omuz ve kalça kısmından düğme ile birleştirilmiştir (Şekil 3.5.a.). Düğmeler bebeğin kollarının ve bacaklarının hareketli olmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır (Şekil 3.5.b.). Bebeğin başı büyük olduğundan giysileri giydirmekte güçlük çekilebilir. Başın en son aşamada dikilmesi planlanmıştır.

a

b

Şekil 3.5.a. Birleştirilmiş beden, b. Kol, bacak birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin bedeni tamamlandıktan sonra bebeğin giysilerinin hazırlanması aşamasına geçilmiştir. Bebeğin giysilerinde öncelikle entari ve şalvar dikilip giydirilmiştir. Bu amaçla ilk aşamada bebeğin beden ölçülerine göre entari ve şalvarın kalıbı çıkarılmıştır. Kalıpların kenarından dikiş payı bırakılarak kesilmiş ve dikiş makinesinde dikilmiştir (Şekil 3.6.a,b.).

a

b

Şekil 3.6.a. Entari hazırlama, b. Şalvar hazırlama (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kalıplara uygun şekilde kesilen entari ve şalvar dikiş makinesinde dikilmiştir (Şekil 3.7a,b.) .

a

b

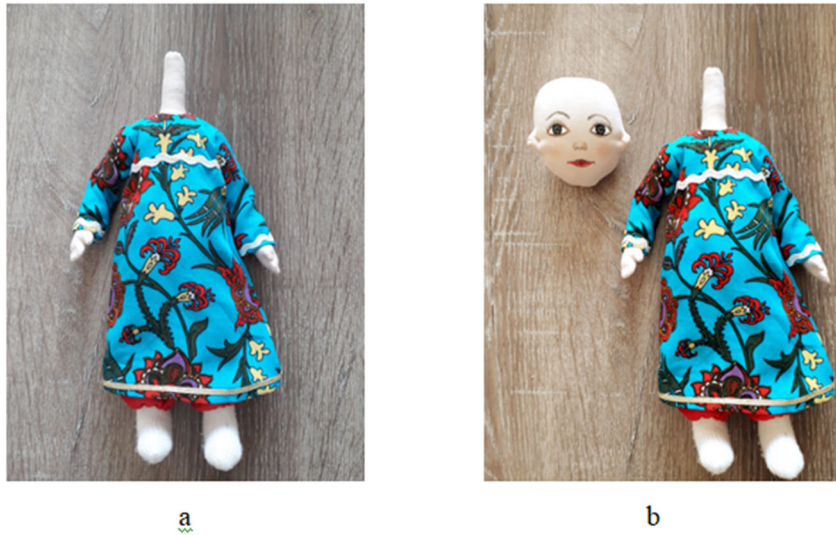
Şekil 3.7.a. Entari dikimi, b. Şalvar dikimi (Yalçın 2023-Nevşehir)

Dikiş makinesinde dikilen entari ve şalvar dikişleri içeride kalacak şekilde çevrilip ütülenmiştir (Şekil 3.8.a.). Şalvar bebeğe giydirilmiş ve üzerindeyken belinden büzdürülerek bebeğin bedenine dikilmiştir. Aynı işlem bebeğin ayak bileğinden de yapılmıştır. Şalvar ayak bileğinden büzdürülerek bebeğin üzerine dikilmiştir (Şekil 3.8.b.).

Şekil 3.8.a. Dikilmiş Şalvar ve Entari b. Bebeğe Şalvar Giydirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Şalvardan sonra bebeğin entarisi giydirildi (Şekil 3.9.a.). Aynı zamanda bebeğe beyaz trikodan çorap dikildi. 5 cm genişliğinde ve 12 cm uzunluğunda kesilen triko, ikiye katlanıp elde çorap formunda dikildi ve bebeğin ayağına giydirildi. Önceden hazırlanan bebeğin başını bedene birleştirme aşamasına geçildi. Bebeğin başının arkasındaki açık olan alandan bebeğin boynu 2 cm baş içine sokup dikildi (Şekil 3.9.b.).

Şekil 3.9.a. Entari giydirme, b. Baş birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin başı gövdesine eklenirken saçı dikilmiştir. Öncelikle metre halinde satılan suni bebek saç 50 cm genişliğinde kesilmiştir (Şekil 3.10.a.). Bebeğin ense kökünden başlayarak halka şeklinde döndürülerek baş ortasına kadar dikilmiştir (Şekil 3.10.b.).

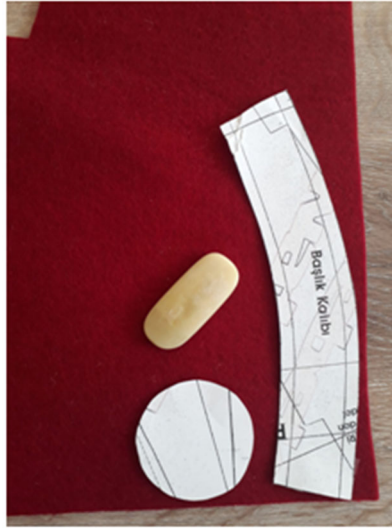
a

b

Şekil 3.10.a. Suni saç, b. Saç dikme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Daha sonra bebeğin başlığının yapımına geçildi. Bebeğin keçe başlığının yapımına kalın keçe kumaşa kalıbın kenarlarından sabunla çizilerek başlandı (Şekil 3.11.a.). Kesilen keçe parçalar dikilerek birleştirildi (Şekil 3.11.b.).

a

b

Şekil 3.11.a. Keçe başlık hazırlama, b. Dikilmiş keçe başlık (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Dikilen başlıklar, geleneksel Nevşehir kadın başlıklarının özgün formatına bağlı olarak metal zincir ve peneslerle süslenmiştir (Şekil 3.12a,b.).

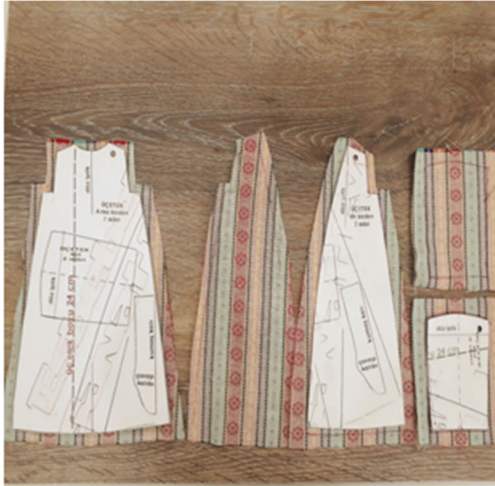
a

b

Şekil 3.12.a,b. Süslenmiş başlık (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin giysi parçalarından bir diğeri olan üç etek entari üzerine giydirilmiştir. Üç etek kutnu kumaştan dikilmiştir. İlk aşamada bebeğin beden ölçüsüne göre üç etek kalıbı çıkarılmıştır. Kalıplar kutnu kumaşın üzerine yerleştirilmiş ve kalıp kenarlarından çizilmiştir (Şekil 3.13.a.). Kesilirken dikiş payı verilmiştir. Dikiş makinesinde dikilmiştir (Şekil 3.13.b.).

a

b

Şekil 3.13.a. Üç etek kalıp çizme, b. Üç etek dikimi (Nevin Yalçın arşivi 2023-Nevşehir)

Nar Bebeğin üç eteği dikildikten sonra ütülenmiş ve bebeğe giydirilmiştir (Şekil 3.14a,b.).

a

b

Şekil 3.14.a. Giydirilmiş üç etek, b. Giydirilmiş üç etek (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğimizin son giysi parçası olan başörtüsü tülbentten hazırlanmıştır. 35x18 cm ölçülerinde tülbent kesilmiş dikdörtgen bir parça elde edilmiştir. Tülbendin kenarları iğne ile zürafa tekniği kullanılarak kıvrılmıştır. Tülbendin kenarına tıgla boncuktan yapılan oya dikilmiştir (Şekil 3.15.a.). Serbest duracak şekilde başlığın üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 3.15.b.).

a

b

Şekil 3.15.a. Tülbente oya dikme aşaması, b. Başörtüsü yerleştirilmeden önceki hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Son işlem olarak dikilen tülbendimiz ütülenip bebeğin başına serbest duracak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 3.16.a,b.).

a

b

Şekil 3.16. a. Başörtü yerleştirildikten sonraki hali, b. Başörtü yerleştirildikten sonraki hali (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Tüm aşamaları tamamlanan Nar Bebek kompozisyon halinde görülmektedir (Şekil 3.17.).

Şekil 3.17. Nevin Yalçın Arşivi, 2023-Nevşehir

3.1.2. Lavanta Bebek

Nevşehir yöresinde son yıllarda devlet tarafından desteklenen aromatik bitkiler arasında lavanta bitkisi de yetiştirilmektedir. Bu bitki, yörenin iklimine uygun olduğu için birçok alanda kullanılmaktadır (URL18). Ayrıca Kapadokya Bölgesi'nde bulunan peribacaları manzaralı lavanta bahçeleri turistlerin ilgisini çekmektedir.

"Lavanta Bebek" adını, bebeğin dolgu malzemesinden almıştır. Bez bebekleri tasarlarken, inovatif açıdan farklı ve doğal dolgu malzemeleri seçenekleri düşünülmüştür. Bu seçeneklerden biri de lavanta tohumudur. Lavanta tohumu günümüzde keselere doldurularak koku yayıcı olarak kullanılmaktadır. Bu motto doğrultusunda, lavantanın hoş ve rahatlatıcı kokusunu bez bebeklerinde taşıyabileceği düşünülmüştür. Böylece, bez bebeklere yeni bir işlev kazandırılarak farklı bir alanda koku yayan dekoratif bir ürün tasarlanmıştır. Tasarlanan lavanta bebek, hem hediyeelik eşya olmasının yanında, çocuklara hoş kokulu ve rahatlatıcı etkisiyle uyku arkadaşı olabilecek bir oyuncak niteliğindedir.

(Başaran, 2011:95), Nevşehir de kadınların yöresel olarak çiçekli şalvar ve gömlek giydiğini belirtmektedir. Lavanta Bebeğin giysisinde Nevşehir yöresel kadın giysilerinden olan çiçekli şalvar ve gömlek kullanılmıştır Nevşehir yöresi ve aynı zamanda İç Anadolu bölgesinin birçok kesiminde yaygın olan baş bağlama şekillerinden "bürük" bebeğin başında uygulanmıştır. Bürükte kadının ağzı görünmeyecek şekilde bağlama yapılmaktadır. Bu nedenle Lavanta Bebek sadece gözleri görünecek şekilde tasarlanmıştır. Yüz makyajı planlanırken ağız yapılmamıştır. Başörtüsü olarak renkli yemeniler, beyaz tülbentler ve yazmalar kullanılmıştır. Yazmalar genellikle uçuk pastel renklerin hâkim olduğu, Türk motifli, kenarları oyalı ve boncuklu olanlardan seçilmiştir.

Nevşehir yöresinde kadın giyiminde üst giysinin göğüs kısmında ve giysinin görünür bir yerinde metal bir çengelli iğne takılması geleneği vardır. Bu geleneğin turistlerin ilgisini çekebilecek şekilde "Lavanta Bebeğin" yakasında kullanılması tasarlanmıştır. Anadolu halk kültüründe çengelli iğnenin cinlerden ve kötü ruhlardan koruduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle çengelli iğne bazı halk patiklerinde kullanılır. Örneğin çengelli iğne lohusanın içtiği suya atılır, bebeğin ve annenin yakasına takılır, geceleri dışarı çıkarken iğne ile çıkılır, gelinlerin çeyizleri bohçaya sarılıp üzerine çengelli iğne bağlanır (Yavuz, 1992:314,346,348,352,353).

Lavanta Bebeğin yakasında çengelli iğne kullanılması, Anadolu'daki bu geleneksel pratiklere bir göndermedir.

Lavanta bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Kutnu kumaş, kadife kumaş, saten kumaş, pamuklu kumaşlar, tülbent, lavanta tohumu, pastel kuru boya, çengelli iğne, sutaşı, nazar boncuğu, dikiş ipi, dikiş iğnesi, oyalar, penez, karton ve makas.

3.1.2.1. Lavanta Bebek Yapımın Aşamaları

Lavanta Bebeğin beden kısmı tamamen el işçiliği ile yapılan bir bez bebek oluşturur. Bez bebek kalıpları 17 cm çapında kartona aktarılarak sertleştirilmiştir. Bebeğin ilk olarak alt beden kısmından başlanır (Şekil 3.18.a.). Sertleştirilen kalıplar kutnu kumaşın üzerine yerleştirilip kalıbın kenarlarından çizilip dikiş payı bırakılarak makasla kesilir. Kesilen kumaşın etrafı iğne ve iplikle büzdürülür (Şekil 3.18.b.).

Şekil 3.18.a. Hazırlanmış kalıp ve kumaş, b. Büzülmeye hazır gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bu aşamada bebeğin büzülen alt gövde kısmı lavanta tohumu ile sıkıca doldurulmuştur (Şekil 3.19.a.). Doldurulan gövde iyice büzülüp içinden lavanta dökülmeyecek şekilde sabitlenmiştir (Şekil 3.19.b.).

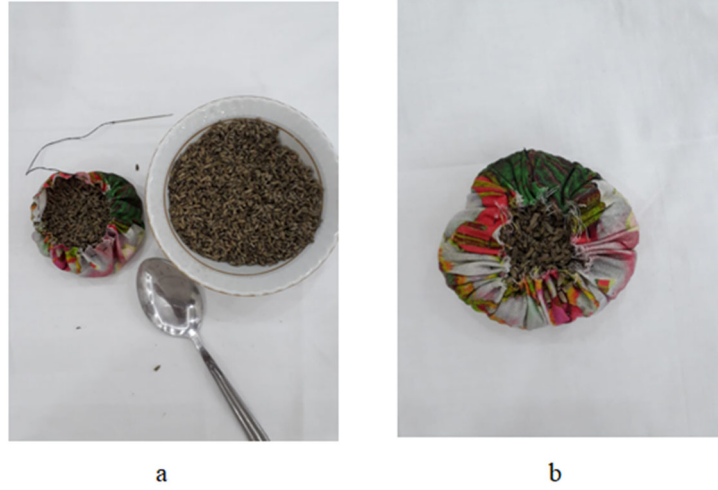
Şekil 3.19.a. Lavanta doldurulan gövde, b. Büzülmüş gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin bu aşamasında göğüs kısmı yapılmıştır. Karton kalıbı 13 cm çapında hazırlanıp, kumaşın üzerine yerleştirilip dikiş payı verilerek kesilmiştir (Şekil 3.20.a.). Hazırlanan parçanın etrafı iğne ve iplikle büzülmüştür (Şekil 3.20.b.).

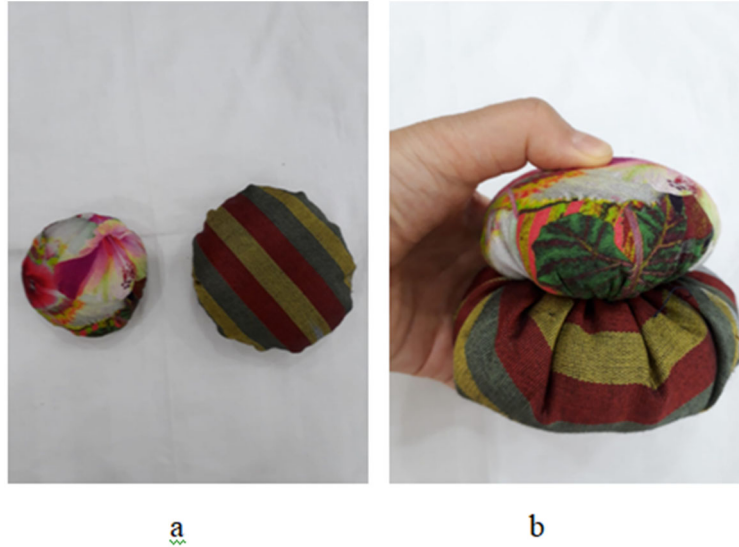
Şekil 3.20.a. Hazırlanmış kalıp ve kumaş, b. Büzülmeye hazır gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin göğüs kısmı için kesilen 13 cm çapındaki parça kenarından iğne ve iplikle teyel alınarak büzdürülüp kaşık yardımıyla lavanta ile doldurulmuştur (Şekil 3.21.a.). Büzdürülen parçanın içine sıkıca lavanta doldurulup sabitlenmiştir (Şekil 3.21.b.).

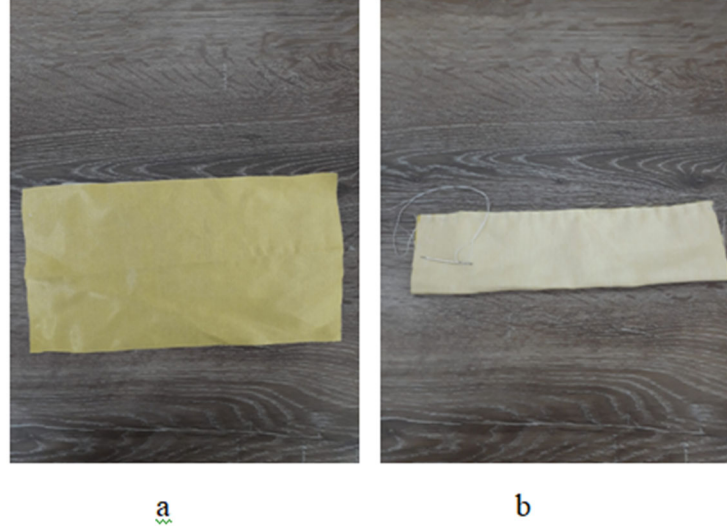
Şekil 3.21.a. Lavanta doldurulan gövde, **b.** Doldurulup sabitlenmiş gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bu aşamada lavanta dolu gövde parçaları, bir büyük ve bir küçük olmak üzere iki adet hazırlanmıştır (Şekil 3.22.a.). Hazırlanan iki parça üst üste konularak çırpma dikişi ile birleştirilmiştir (Şekil 3.22.b.).

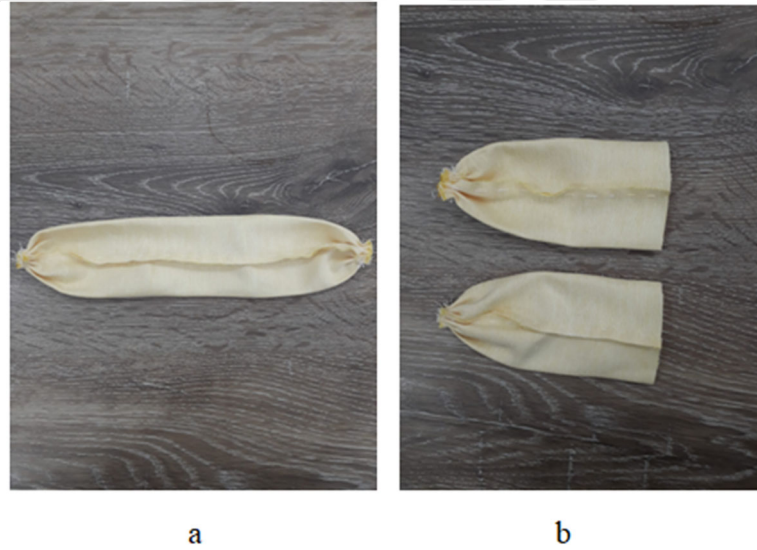
Şekil 3.22.a. Doldurulmuş gövdeler **b.** Birleştirilmiş gövdeler

Lavanta Bebeğin kollarını yaparken 25x13 cm ölçülerinde saten kumaş kesilmiştir (Şekil 3.23.a.). Kesilen saten kumaş parçasının uzun kenarlarından elde dikilmiştir (Şekil 3.23.b.).

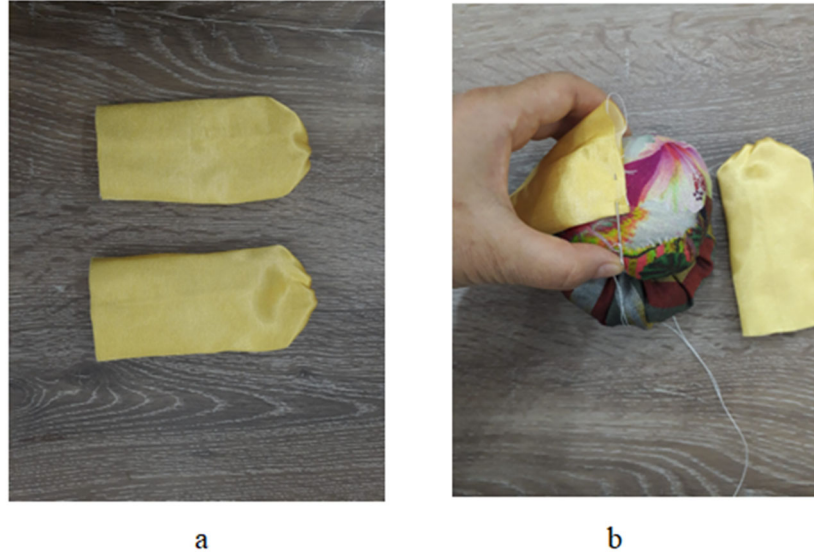
Şekil 3.23.a. Bebeğin kol kumaşı, **b.** Dikilmiş kol (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin kolları için 25x13 cm ölçülerinde saten kumaş kesildi (Şekil 3.24.a.). Kesilen saten kumaş parçasının uzun kenarları dikildi (Şekil 3.24.b.).

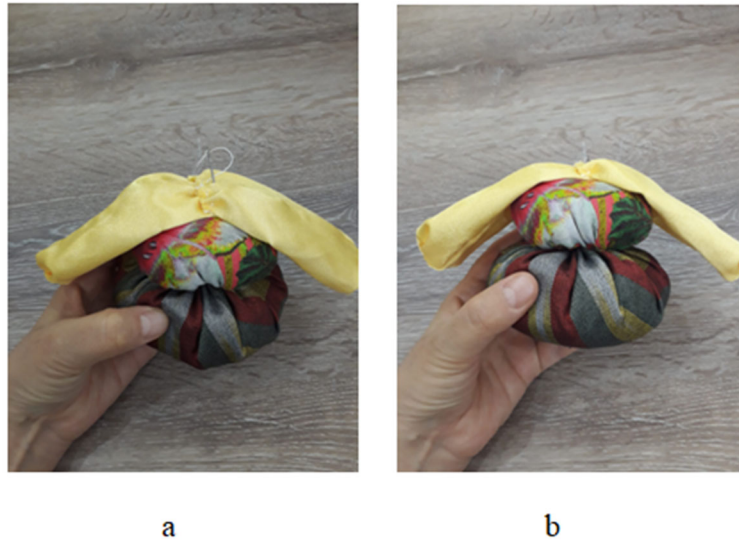
Şekil 3.24.a. Büzdürülmüş ol, **b.** İkiye bölünmüş kol (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bilek uçları büzülen ve ikiye bölünen kol parçalarının düz kısmı çevrilmiştir (Şekil 3.25.a.). Çevrilen kol parçaları gövdeye birleştirmek için bebeğin boyun kısmına denk gelecek şekilde elde çırpma dikişi ile dikilmiştir (Şekil 3.25.b.).

Şekil 3.25.a. İki kol parçası, b. Kolları gövdeye birleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

İki kol parçası eşit şekilde birleştirilmiştir (Şekil 3.26.a.). Birleştirilen kol parçalarının önden görünüşü (Şekil 3.26.b.) görülmektedir.

Şekil 3.26.a. Kol parçalarını birleştirme, b. Kolları birleştirilmiş gövde (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin başını hazırlarken öncelikle 13 cm çapında bir kalıp kullanılarak ten rengi akfil kumaş kesildi (Şekil 3.27.a.). Kesilen parça etrafından büzgü yapılarak elde dikildi (Şekil 3.27.b.).

a

b

Şekil 3.27.a. Baş hazırlama, b. Başı büzdürme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Büzdürülen parçanın içine pens yardımıyla elyaf doldurulmuştur (Şekil 3.28.a.). Doldurma işleminden sonra açık olan bölüm iyice sıkılıp sabitlendi (Şekil 3.28.b.).

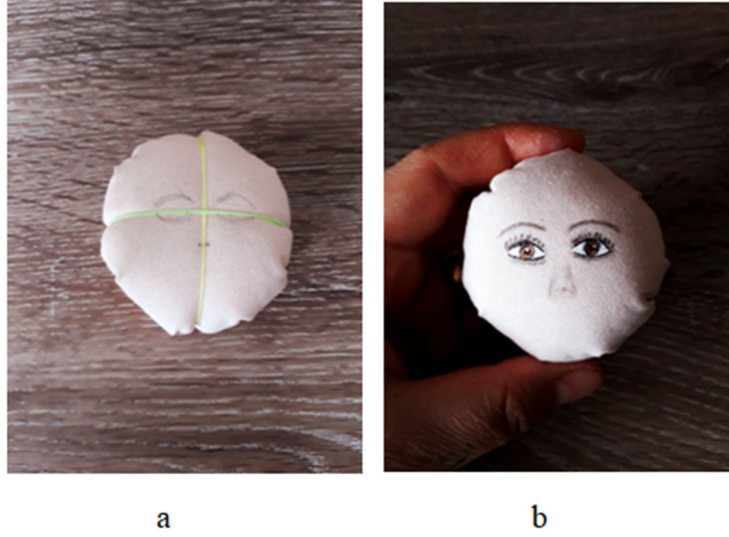
a

b

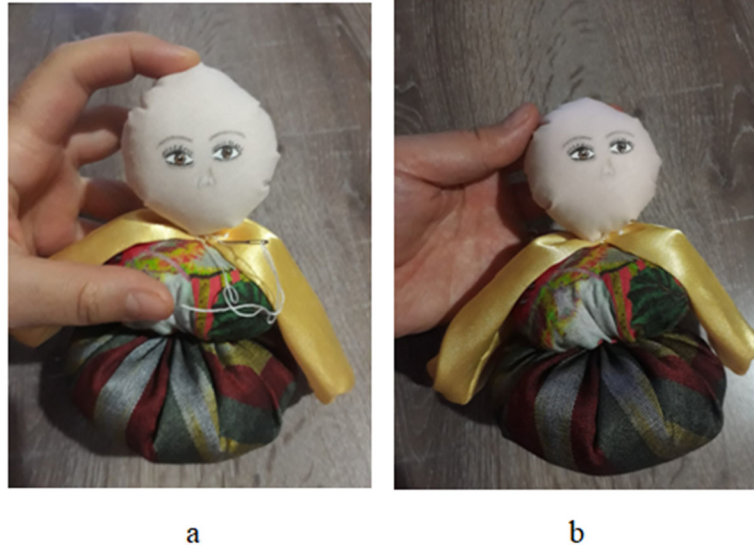
Şekil 3.28.a. Başa elyaf doldurma, b. Doldurulmuş baş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Doldurulan baş, göz makyajı için lastik tokalarla yüz orantısı alındı (Şekil 3.29.a.). Yüz orantısı alındıktan sonra renklendirme yapıldı (Şekil 3.29.b.).

Şekil 3.29.a. Yüz ortası alma, b. Yüz renklendirme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Hazırlanan baş, bebeğin boyun kısmından iğne ile işaret alındı (Şekil 3.30.a.). Başın omuz kısımlara ortalandıktan sonra bedenine iğne ve iplikle dikilerek sabitlendi (Şekil 3.30.b.).

Şekil 3.30.a. Başın bedene dikilmesi, b. Dikilmiş baş (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin baş süslemesinde 18x18 cm ölçüsünde, iplik oylarıyla süslenmiş, çiçek desenli ve toprak renkli tülbent kullanıldı (Şekil 3.31.a.). Hazırlanan tülbent bebeğin başına bürüklü şekilde bağlandı. Bebeğin sadece gözleri görünmektedir (Şekil 3.31.b.).

a

b

Şekil 3.31.a. Oyalı tül bent, b. Tül bendin bebeğe bağlanması. (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin süsleme aşamasında çengelli iğne ve nazar boncuğu kullanılmıştır (Şekil 3.32.a.). Çengelli iğne ve nazar boncuğu bebeğin göğüs kısmına görünür şekilde takıldı (Şekil 3.32.b.).

a

b

Şekil 3.32.a. Nazar boncuğu ve çengelli iğne, b. Nazar boncuğu ve çengelli iğne bebeğin yakasına takma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin son aşamasında beline kemer için 12 cm genişliğinde bir sutaşı kesildi (Şekil 3.33.a.). Hazırlanan sutaşı bebeğin bel kısmına dikilmiştir (Şekil 3.33.b.).

a

b

Şekil 3.33.a. Sutaşı kemer, b. Kemerin bebeğin beline takılması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Lavanta Bebeğin süsleme işlemlerinden sonra bitmiş ölçüleri 15x10 cm oldu (Şekil 3.34.).

Şekil 3.34. Lavanta Bebek görselleri (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

a

b

Şekil 3.35. Lavanta Bebek görselleri (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

3.1.3. Nevşehir Yöresel Giysili Kitre Bebek

Ülkemizde, geleneksel bebek yapım tekniklerinden en eskisi kitre bebek yapımıdır. Bu bebekler tamamen el ile ve geleneksel yöntemlerle yapılır. Genellikle koleksiyon amaçlıdır. Geleneksel kitre bebek yapım yöntemiyle farklı karakterler ve temalar çalışma imkânı vardır. Son yıllarda kitre bebek yapımı unutulmaya yüz tutmuş bir sanat dalı haline gelmiştir. Bu çalışmamızda kitre bebek yapımını yeniden canlandırmayı amaçladık. Nevşehir yöresine özgü geleneksel özel gün giysisi kitre bebeklerin üzerine minyatür şekilde giydirilmiştir. Nevşehir’de özel günlerde iki farklı giyim tarzı benimsenmiştir. İlkinde; boğma şalvar denilen, geniş paçalı ve geniş peykli şalvar üzerine pamuklu yelek, üçetek veya üçpeşli denilen, kollu veya kolsuz ceket giyilmekteydi. Bele şal kuşak, boncuk örgüsü kuşak veya gümüş kemer takılmaktaydı. İkinci tarzda; peykli, dar paçalı, işlemeli şalvar üzerine aynı renk ve kumaştan bel altına inen, uzun, işlemeli ceket giyilmekteydi. Bordo ve mavi renk kadife kumaştan yapılan giysi takım olarak giyilmekte ve ilk tarza benzer aksesuarlar takılmaktadır. Baş süslemesinde saçlar ince belikler halinde örülür, önde zülûf bırakılır. Üç sıra penesli fes giyilir, fesin üzerine oyali yazma veya pullu kıvrak denilen örtü bağlanır (Başaran, 2011:95).

Nevşehir yöresel giysili kitre bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Kitre, pamuk, çiçek pensi, patiska kumaş, yapıştırıcı, dikiş iğnesi, dikiş ipi, çiçek teli, leton tel, mobilya tutkalı, ten rengi akrilik boya, fırça, suni saç, kumaşlar, dikiş makinesi, keçe, sutaşı, alüminyum folyo, kâğıt havlu dur.

3.1.3.1. Nevşehir Yöresel Giysili Kitre Bebek Yapım Aşamaları

Kitre bebeğin yapım aşamasında bedenin tel iskeletiyle başlanmıştır. 27 cm kesilen 4 adet leton tel, ikiyeşerli gruplar halinde dikiş ipiyle sarılmıştır. Sarılan bu iki parça, bebeğin gövde kısmı için 18 cm'lik bölümü dikiş ipiyle sarılarak bölünmüştür (Şekil 3.36.a.). Kol için 18 cm tel kesilmiştir. Kollar bedene yukarıdan 4 cm kadar dikiş ipiyle tutturulmuştur (Şekil 3.36.b.).

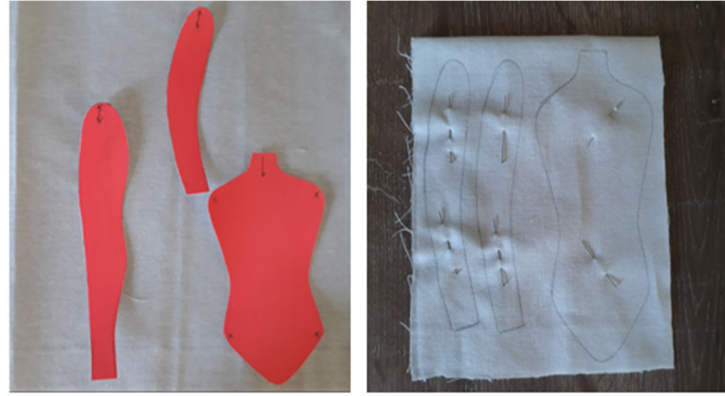

a

b

Şekil 3.36.a. Bacak ve gövde ayırma, b. Kol parçalar takma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Tel iskelet hazırlandıktan sonra vücut parçaları karton kalıba aktarılmıştır (Şekil 3.37.a.). Hazırlanan kalıplar, çift kat düz iplik yönünde patiska kumaşın üzerine koyularak yerleştirilip, kenarlarından çizilip, dikiş payı verilerek kesilmiştir (Şekil 3.37.b.).

a

b

Şekil 3.37.a. Vücut parçaları kalıpları, b. Patiska kumaşa çizilmiş vücut parçaları (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin vücut parçaları dikiş makinesinde dikilmiştir (Şekil 3.38.a.). Dikiş makinesinde dikilen vücut parçaları kumaşın düz yönüne çevrilmiştir (Şekil 3.38.b.).

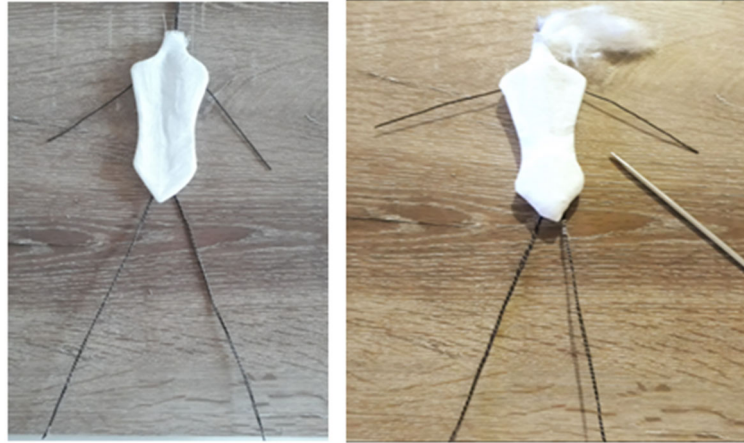

a

b

Şekil 3.38.a. Vücut parçalarını dikiş makinesinde dikme, b. Dikilip ve çevrilmiş vücut parçala (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bu aşamada öncelikle hazırlanan beden parçası tel iskelete geçirilmiştir. Bedenin iki omuz arkası ve iki kalça köşe arkasından makasla kesilmiştir. Çıtlatılan bu bölgelerden, kollar ve bacaklar bedene sabitlenmiştir (Şekil 3.39.a.). Beden sabitlendikten sonra şiş yardımıyla pamukla sıkıca doldurulmuştur (Şekil 3.39.b.).

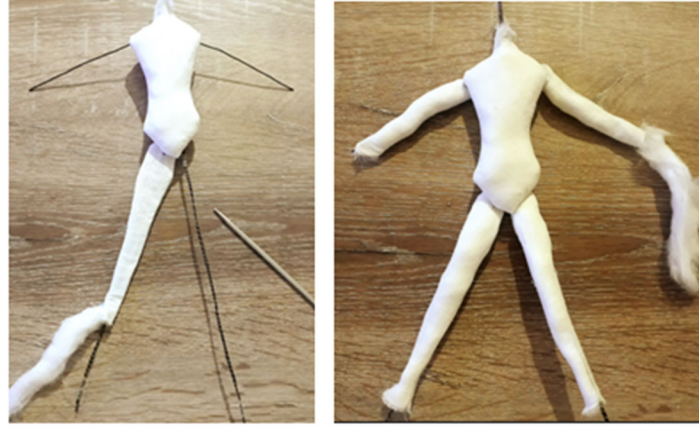

a

b

Şekil 3.39.a. Bedenin tel iskelete geçirilmesi, b. Bedenin pamukla doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bacak parçası, tel iskelete sabitlenip pamukla doldurulmuştur (Şekil 3.40.a.). Daha sonra aynı işlem kol parçalarında da tel iskelete sabitlenip pamukla doldurulmuştur (Şekil 3.40.b.).

a

b

Şekil 3.40.a. Bacak parçasının tel iskelete sabitlenmesi, b. Kol parçalarının iskelete sabitlenip doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Doldurma işlemleri tamamlanan bacaklar vücuda kalçadan gizli dikişle dikilmiştir (Şekil 3.41.a.). Aynı işlem kollarda ise omuz arkasından gizli dikişle dikilmiştir (Şekil 3.41.b.). Bu işlem, kol ve bacak parçalarının bedenden ayrılmasını engellemekte ve parçaların hareketli olmasını sağlamaktadır.

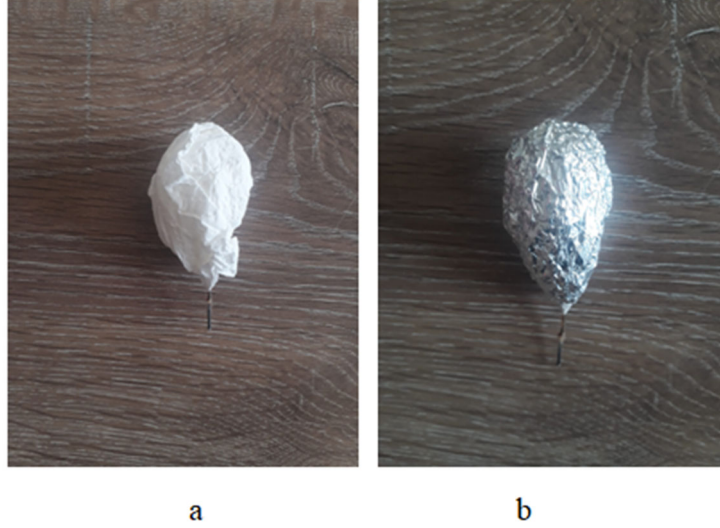

a

b

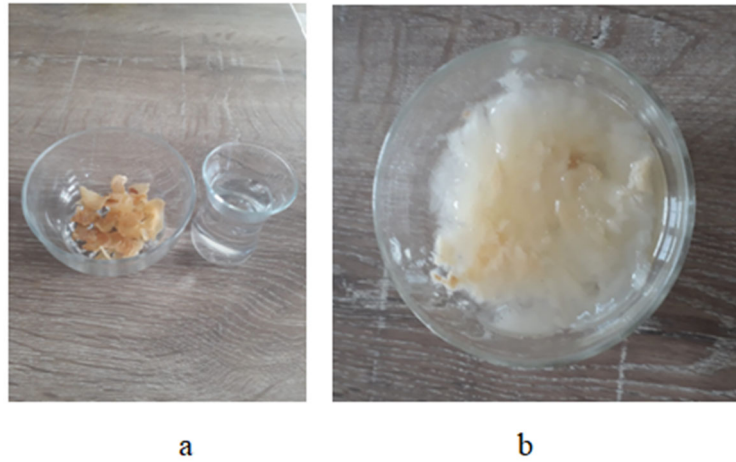
Şekil 3.41.a. Bacak parçasının bedene dikilmesi, b. Kol parçalarının bedene dikilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin beden hazırlıkları tamamlandıktan sonra baş hazırlığına geçilmiştir. 10 cm uzunluğunda kesilen leton tele baş formu verilerek kâğıt havlu sarılmıştır (Şekil 3.42.a.). Daha sonra sarılan kâğıt havlunun üzerine alüminyum folyo buruşturularak sarılmıştır (Şekil 3.42.b.).

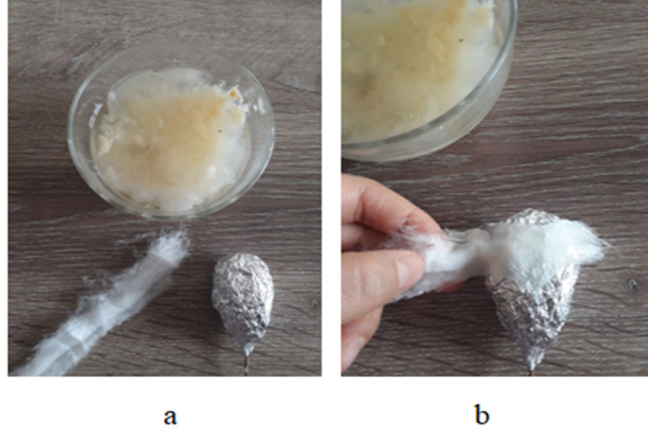
Şekil 3.42.a. Baş için kâğıt havlu sarma, b. Başa alüminyum folyo sarma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin baş, el, ayak ve göğüs yapımında kullanacağımız kitreyi bir gün önceden ılık suyla ıslatıp kapalı kavanozda bekletilmiştir (Şekil 3.43.a.). İyice yumuşayan ve şeffaflaşan kitre, pamuğa sürülmeye hazır hale getirilmiştir (Şekil 3.43.b.).

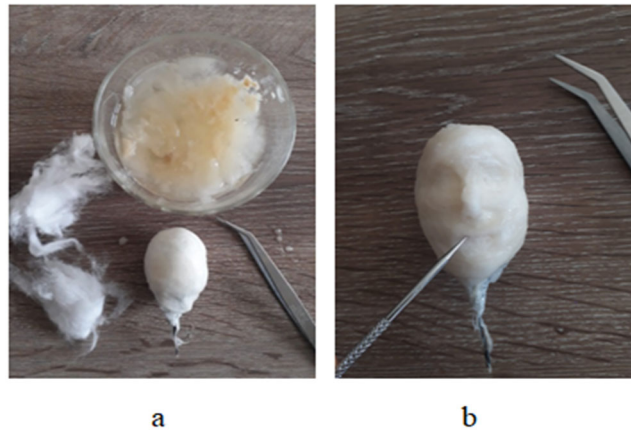
Şekil 3.43.a. Ham kitre, b. Islatılmış kitre (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin başını yapmak için öncelikle pamuktan ince ve uzun bir katman alınmıştır (Şekil 3.44.a.). Pamuğun yapısını bozmadan kitreyi elimizle yavaş yavaş pamuğa sürerek yayılmıştır. Hazırlanan baş formunun üzerine bu kitreli pamuk serilmiştir (Şekil 3.44.b.).

Şekil 3.44.a. Islanmış kitre ve pamuk, b. Kitreli pamuk başa uygulama (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

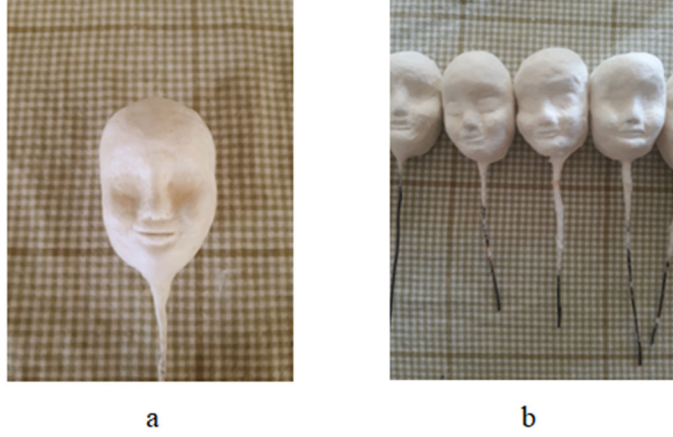
Bu aşamada, kitreyi pamuğa sürme işlemine başın tamamını kapatıncaya kadar devam edilmiştir (Şekil 3.45.a.). Kitre bebek yapımında istediğimiz yüz ifadesini verebildiğimiz için bu aşamada istediğimiz burun ölçüsü, alın çıkıntısı, yanak dolgunluğu, yaşlı, genç, erkek, bayan, gibi ayırt edici özellikleri uygulayabiliriz. Yüz hatlarını yaparken öncelikle alın ve çene bölgesine çıkıntı olacak şekilde kitreli pamuk takviyesi yapıştırılmıştır. Alına takviye yapılırken, göz çukurları oluşacak şekilde parmağımızla bastırılmıştır. Daha sonra burun için rulo yapılmış kitreli pamuk yerleştirildi. Ağız yapılırken pens ve iğne yardımıyla şekil verili, dudak formunda ince ip gibi yapılmış kitreli pamuk yapıştırılmıştır (Şekil 3.45.b.).

Şekil 3.45.a. Başa yapımı, b. Bebeğin yüz hatlarının yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

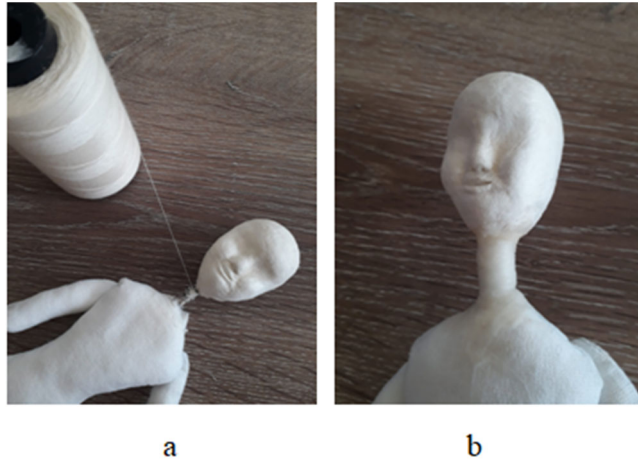
Bebeğin yüz hatlarını yaparken ara ara kurutup tekrar kitreli pamuk takviyesi gerekebilir. Çünkü kitrenin içindeki su kurudukça yüz şekli değişmektedir. Bebeğin yüz yapısında değişiklikler oluşmaktadır. Bu nedenle yüzde istediğimiz yerlere tekrar kitreli pamuk eklendi (Şekil 3.46.a.). Hazırladığımız başlar bir gün kurumaya bırakıldı. Kuruma

işleminden sonra yüzde bazı kırışıklıklar oluştu. Bu kırışıklıkları çiçek pensi yardımıyla kazıyarak giderildi (Şekil 3.46.b.). Bu işlemin adına pens ütüsü denilmektedir.

Şekil 3.46.a. Kurutulmuş baş, b. Pens ütüsü yapılmış başlar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

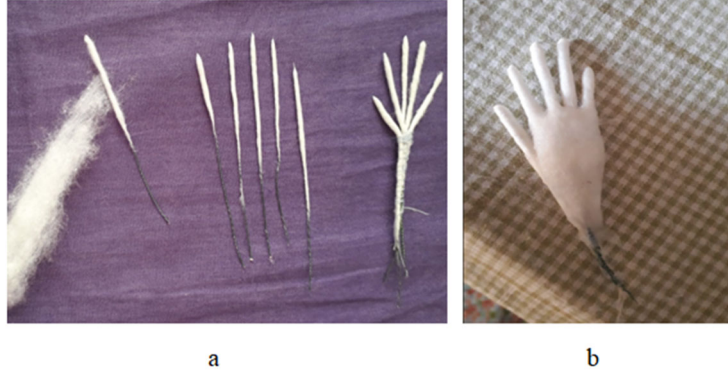
Hazırladığımız baş dikiş ipi ile bedene sabitlenmiştir (Şekil 3.47.a.). Sıkıca sabitlediğimiz baş, boyun kısmından kitreli pamukla sarılarak dolgunlaştırılmıştır (Şekil 3.47.b.).

Şekil 3.47.a. Başın bedene sabitlenmesi, b. Boynu kitreli pamukla dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

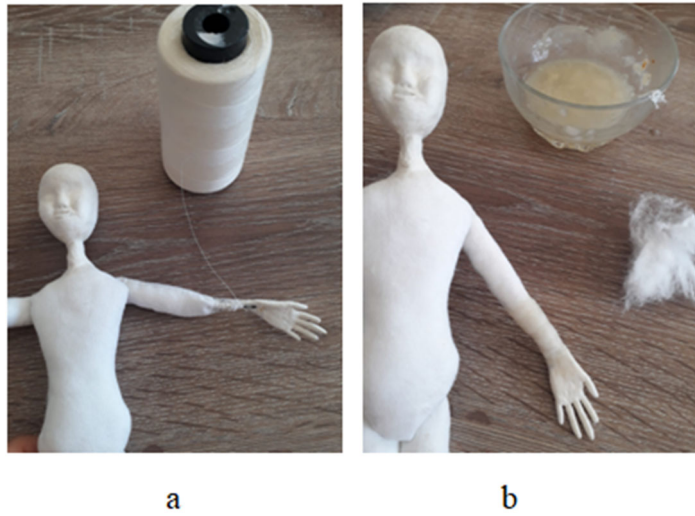
Kitre bebeğin başı hazırlandıktan sonra elleri hazırlanmaya başlanmıştır. Eller için öncelikle 10 cm yüksekliğinde parmak sayısı kadar çiçek teli kesilmiştir. Çiçek telleri ince tabaka halinde yarısına kadar kitreli pamukla sarılmıştır. Bir el için 5 adet hazırlanan teller parmakların muhtevasına göre dikiş ipi ile birbirine sarılmıştır (Şekil 3.48.a.). Birleştirilen parmakların el formu alması için parmak aralarına ince ip halinde kitreli pamukla dolgu

yapılmıştır. Elin üstüne ve avuç içine kitreli pamukla dolgu yapıp tırnakların izleri çiçek pensi ile yapılmıştır (Şekil 3.48.b.).

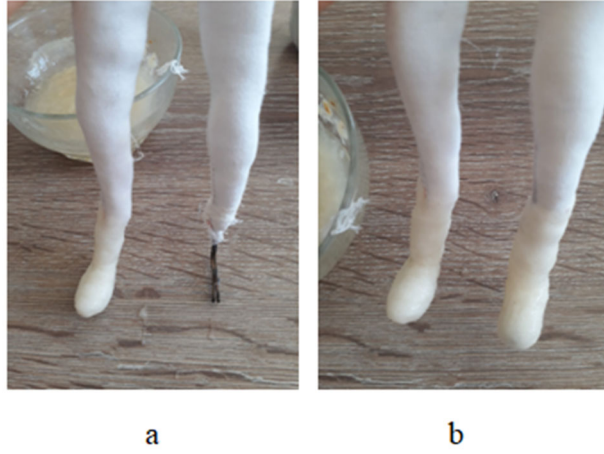
Şekil 3.48.a. Parmak hazırlığı, b. Ele form verme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Hazırladığımız eller bebeğin bilek kısmından dikiş ipi ile birleştirilmiştir (Şekil 3.49.a.). Birleştirilen eller, bilek kısmına kitreli pamuk sarılarak dolgu yapılmış ve bebeğin koluyla bütünleştirilmiştir (Şekil 3.49.b.).

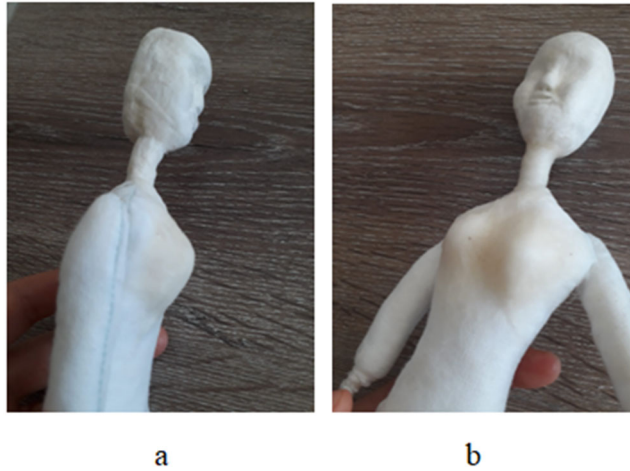
Şekil 3.49.a. Elleri bedene birleştirme, b. Bilek dolgunlaştırma (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin ayaklarını yaparken leton tel “L” şeklinde bükülmüştür (Şekil 3.50.a.). Bükülen teller ayak formunda kitreli pamukla sarılmıştır. Dolgunlaştırılan ayaklara çiçek pensi ile parmak ve tırnak şekli verilmiştir (Şekil 3.50.b.).

Şekil 3.50.a. Ayak formu verme, **b.** Dolgunlaştırılmış ayaklar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeklerin cinsiyetine göre göğüs yapılmaktadır (Şekil 3.51.a.). Pamuğu elimizle yuvarlayıp iyice kitreye buladıktan sonra bebeğin koltuk altı hizasından ön tarafına yerleştirip kitre ile yapıştırıyoruz. Kitrenin kendi muhtevasında yapışma özelliği bulunduğu için ayrıca başka bir yapıştırıcı ile yapıştırmaya gerek yoktur. Aynı işlem diğer göğüs için de yapılmıştır (Şekil 3.51.b.).

Şekil 3.51.a. Göğüs formu yapımı, **b.** İkinci göğüs yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bu aşamada, beden parçalarını birleştirdiğimiz bebeğimizin tüm bölgelerine kitre uyguladık ve ten rengine boyadık. Beyaz tutkal ve ten rengi akrilik boya karışımını, fırça ile uyguladık (Şekil 3.52.a). Uyguladığımız ten rengi boya, kuruduktan sonra yüz makyajı yapıldı (Şekil 3.52.b).

a

b

Şekil 3.52.a. Ten rengi boyama uygulama, b. Yüz makyajı yapımı (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Beden hazırlığı tamamlanan bebeğin, saç takma işlemine geçilir. Hazır olarak satılan suni saçların bir tanesi 40 cm'dir. Kitre bebeğin ense kökünden başlayarak, döne döne baş ortasına kadar yapıştırıcı kullanarak yapıştırılmıştır (Şekil 3.53.a.). Bebeğin önden görünümünde, isteğe göre ortadan ayırma, perçem kesme, örgü (belik) örme veya zülûf bırakma gibi işlemleri yapılmıştır (Şekil 3.53.b.).

a

b

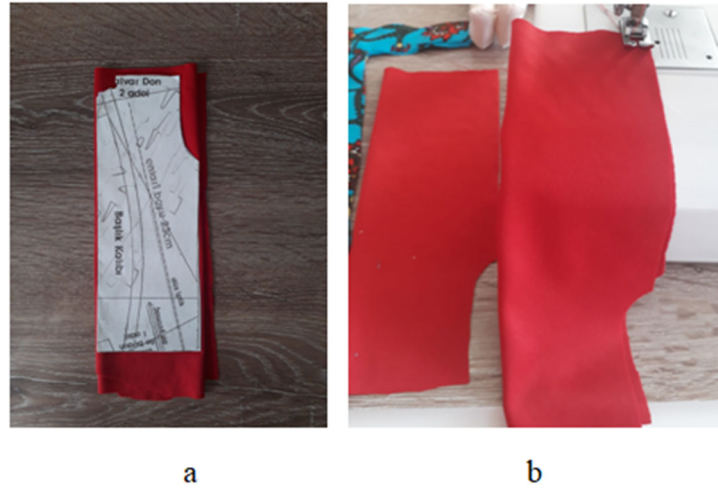
Şekil 3.53.a. Saçı yapıştırma, b. Saçın önden görünümü (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğimizin giysi aşamasında ilk olarak entari ile başlıyoruz. Çiçekli, pamuklu kumaşımızın üzerine, entari kalıbımızı yerleştirip kenarlarında çizip, dikiş payı bırakarak kesilmiştir (Şekil 3.54.a.). Daha sonra, dikiş makinesinde dikilip, düzü çevrilip, etek ucuna ince gipür dikilmiştir (Şekil 3.54.b.).

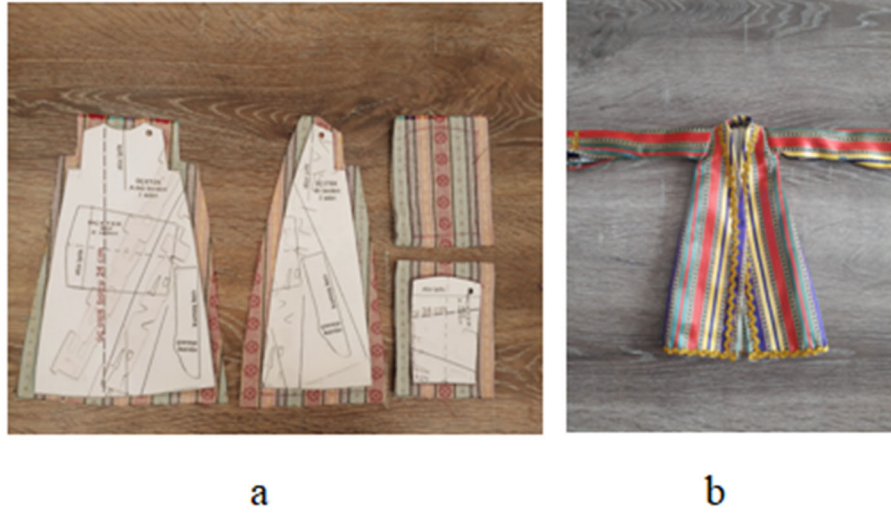
Şekil 3.54.a. Entari kalıbı kesme, b. Dikilmiş entari (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Entari dikiminden sonra saten şalvar dikildi. Şalvarın kalıbı, saten kumaşın üzerine yerleştirilip, çizildi ve dikiş payı verilerek kesildi (Şekil 3.55.a.). Hazırlanan şalvar parçaları, dikiş makinesinde dikildi, kumaşın düz yönü çevrildi (Şekil 3.55.b.).

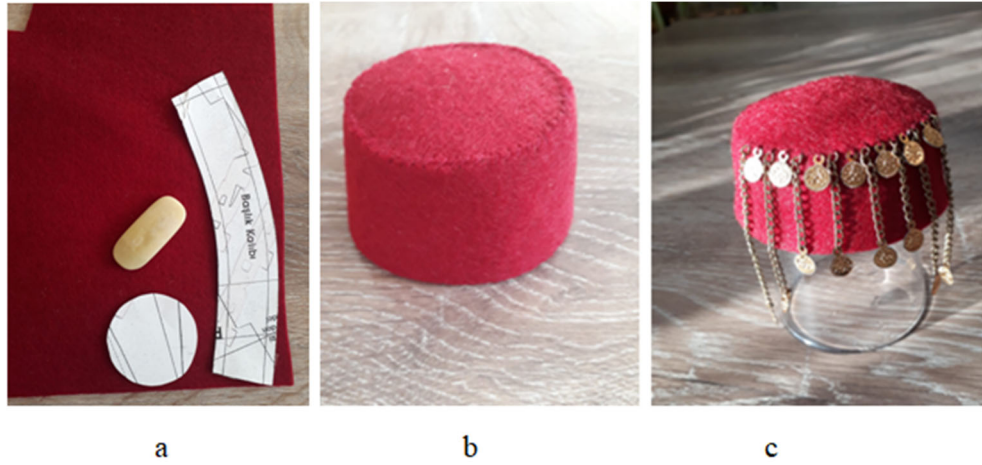
Şekil 3.55.a. Şalvar kalıbı kesme, b. Dikilmiş şalvar (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin, dış giyim parçası olan üç eteğin, kalıpları kutnu kumaşın üzerine yerleştirilip, kenarlarından dikiş payı verilerek, çizilip kesilmiştir (Şekil 3.56.a.). Hazırlanan parçalar, dikiş makinesinde dikilmiş kumaşın düz yönü çevrilmiştir. Üç eteğin kol uçlarına ve etek uçlarına sutaşı dikilip, süslenme yapılmıştır (Şekil 3.56.b.).

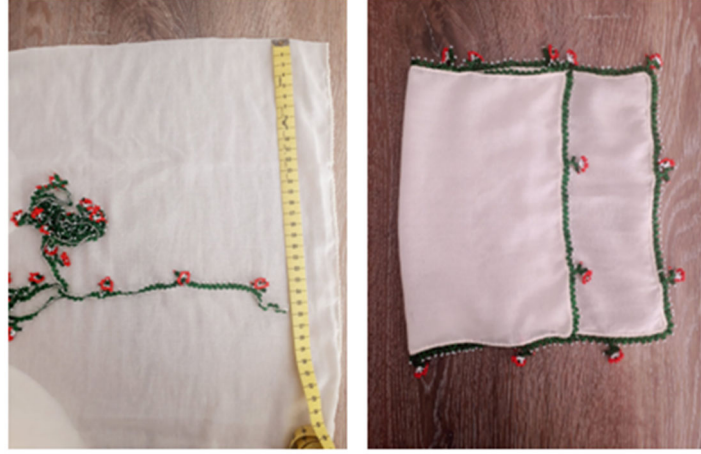
Şekil 3.56.a. Üçetek kalıbı kesme, b. Dikilmiş üçetek. (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bebeğin baş süslemesinde, bordo renkli keçeden bir başlık yapılmıştır. İlk olarak başlık kalıbı sabunla kenarlarından çizilip, makasla kesilmiştir (Şekil 3.57.a.). Hazırlanan kalıplar, başlık formuna uygun şekilde elde dikilmiştir (Şekil 3.57.b.). Dikilen keçe başlık, altın rengi penes ve zincirlerle süslenmiştir (Şekil 3.57.c.).

Şekil 3.57.a. Başlık kalıbı kesme, b. Başlık dikimi, c. Başlık süsleme (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Bu aşamada bebeğin başörtüsü hazırlanmıştır. Beyaz tülbent 20x35 cm ölçülerinde kesilmiştir (Şekil 3.58.a.). Kesilen tülbendin kenarları zürafa tekniği ile kıvrılarak temizlenmiştir. Kenarları temizlenen tülbendin, çevresine boncuktan yapılmış, top top çiçekleri olan, oya dikilmiştir (Şekil 3.58.b.).

a

b

Şekil 3.58.a. Başörtüsü hazırlama, b. Oya dikilmiş başörtüsü (Nevin Yalçın arşivi, 2023-Nevşehir)

Kitre bebeğin, hazırlanan giyim kuşam parçaları giydirildikten sonra, başörtüsü serbest bir şekilde bırakılmıştır. Üç eteğin beline, sutaşından kemer takılmıştır. Ayaklarına örgü trikodan çorap dikilip, giydirilmiştir (Şekil 3.59.).

Şekil 3.59. Giydirilmiş kitre bebek

Kadife, üç etekli, kitre bebeğin, saçları iki yandan örülmüştür. Baş süslemesinde öncelikle başlık takılmış ve üzerine beyaz tülbentle bürük yapılmıştır. Boncuklu başörtüsü, başlığın üzerine serbestçe bırakılmıştır. Üçeteğin beline, sutaşından kemer yapılmıştır. Kemer tokası olarak, altın renginde, tuğra şeklinde bir toka kullanılmıştır (Şekil 3.60.).

Şekil 3.60. Giydirilmiş kitre bebek

3.1.4. Kiraz Bebek

Ekonomik değeri yüksek olan kiraz, meyvesinin yanı sıra sapı, yaprağı, çekirdeği ve kerestesiyle de değerlendirilmektedir. Dünyada en fazla kiraz üretimi yapılan ülke Türkiye'dir. Kiraz diğer meyvelere göre sıcaklık ve hava olaylarına oldukça duyarlı olmasına rağmen, günümüzde neredeyse her ilde kiraz yetiştiriciliği yapılmaktadır (URL 19).

Kiraz meyvesi yenildikten sonra çekirdekleri atık olarak çöpe gitmektedir. Bu çekirdeklerin çöpe gitmesini engellemek için bez bebek tasarımında dolgu malzemesi olarak kiraz çekirdeği kullanılmıştır. Kiraz bebek adını dolgu malzemesinden almaktadır.

Kiraz çekirdeği ısıtıldığı zaman ısıyı içinde uzun süre tutma özelliğine sahiptir (Gözke ve Açıkalın, 2020:1002). Bu özelliği nedeniyle sağlık sektöründe sıkça kullanılmaktadır. Avrupa’da uzun yıllar boyunca eczanelerde sıcak su torbası yerine, kiraz çekirdeği yastığı satılmıştır. Türkiye’de ise kiraz çekirdeği ile tasarlanmış ürünler yaygınlaşmaktadır. Bunlar bebekler için kiraz çekirdekli kemer, kiraz çekirdekli patik, kiraz çekirdekli yastık gibi ürünlerdir. Bu ürünler mikrodalga fırında veya normal fırında ısıtılarak kullanılır. Kiraz çekirdeği ısıyı uzun süre boyunca hapsedtiği için bebeklerin gaz sancısını gidermede ve rahat uyku çekmelerine yardımcı olur. Aynı zamanda kiraz çekirdeğinin terletmeyen yapısıyla bebeklerin yataklarını ısıtmada da kullanılır.

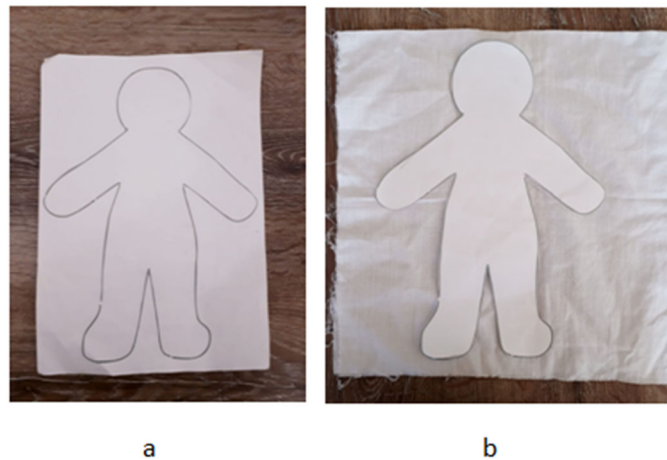
Kiraz bebek tasarlanırken çekirdeğin hem ısıl özelliklerinden faydalanmak ve çekirdeklerin bebekler üzerinde uyarıcı bir etkisi olan seslerini artırmak amaçlanmıştır. Kiraz bebeğin boyutu bebeklerin kolayca kavrayabilmesi boyutu için küçük düşünülmüştür. Ayrıca zamanda fırında ısıtılacağı için ısıya dayanıklı pamuklu kumaş ve iplik düşünülmüştür. Kiraz bebek hem oyuncak olarak hem de sağlık açısından kullanılabilecek çok yönlü bir bebeğdir.

Kiraz bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Kiraz çekirdeği, patiska kumaş, dikiş makinesi, dikiş ipi, karton, nakış ipi, nakış iğnesidir.

3.1.4.1. Kiraz Bebek Yapım Aşamaları

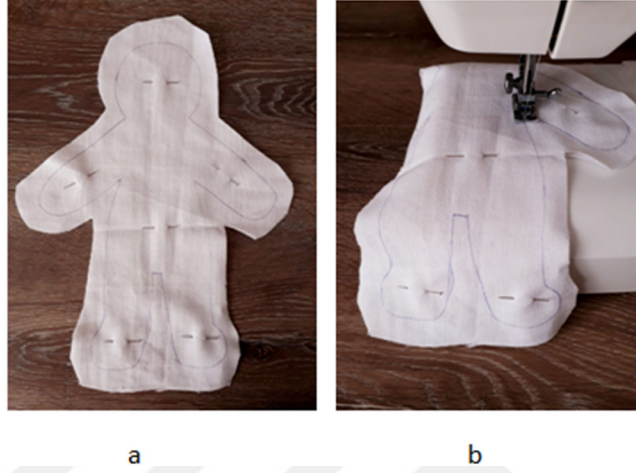
Kiraz bebeğin yapımına ilk olarak kalıp çıkarma işlemiyle başlanmıştır. Elde çizilen bebek şablonu karton kalıba aktarılmış ve kenarları makasla kesilmiştir (Şekil 3.61.a.)

Hazırlanan bebek kalıbı pamuklu kumaşın üzerine yerleştirilmiş kenarları kalemle çizilerek, dikiş payı verilmiş ve kesilmiştir (Şekil 3.61.b.).

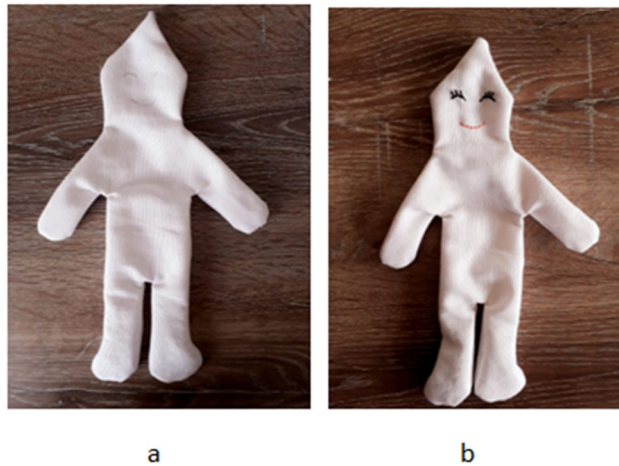
Şekil 3.61.a Karton kalıp, **b.** Kalıbı kumaşa yerleştirme (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Kiraz bebeğin bu aşamasında kumaşa aktarılan kalıp, dikiş payı verilerek kesilmiştir (Şekil 3.62.a.). Hazırlanan bu parça dikiş makinesinde dikilmiştir. Bebek kalıbının başının üst kısmı dikilmeden geçilip çevirme alanı bırakılmıştır (Şekil 3.62.b.).

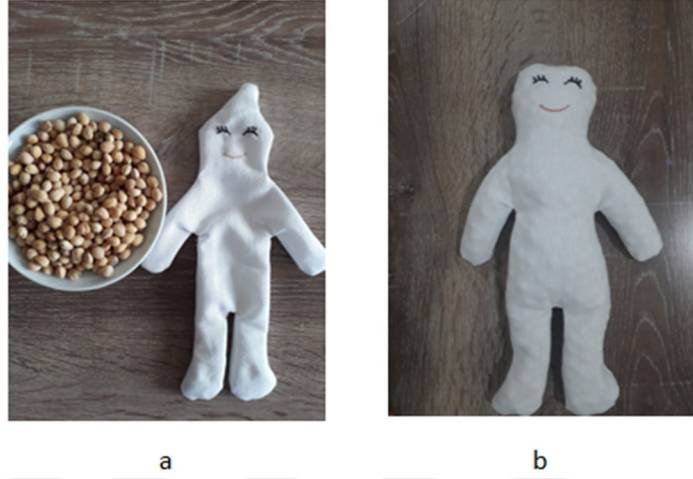
Şekil 3.62.a Kumaşa aktarılmış kalıp, b. Bebek kalıbının makinede dikilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Kiraz bebeğin kalıbı dikiş makinesinde dikildikten sonra, bebeğin başının üstünde açık bırakılan alandan düz yönü çevrilip kalemle göz ve ağız çizgisi çizilmiştir. (Şekil 3.63.a.). Düz yönü çevrilen bebeğin işaretli olan gözü ve ağzı nakış ipi ile dikilmiştir (Şekil 3.63.b.).

Şekil 3.63.a. Çevrilmiş beden, b. Göz ve ağız işlenmiş bebek. (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Kiraz bebeğın bu aşamasında çekirdek doldurma işlemi yapılmıştır. Bebeğın başının üstündeki açık alandan çekirdekler doldurulmuştur (Şekil 3.64.a.). Çekirdek doldurma işlemi tamamlandıktan sonra başın üstündeki açık alan elde gizli dikişle kapatılmıştır (Şekil 3.64.b.).

Şekil 3.64.a. Çekirdek doldurma işlemi, b. Çekirdek doldurulmuş bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Kiraz bebeğın bitmiş ölçüleri 27x17 cm olmuştur (Şekil 3.65.).

Şekil 3.65. Bitmiş Kiraz Bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

3.1.5. Mısır Bebek

Mısır hemen hemen her bölgede yetiştirilebilen bir bitkidir (URL20). Bu bitkinin kullanım alanları oldukça yaygındır. Mısırın dışında bulunan kabuğu genellikle hayvan yemi olarak kullanılırken bazı yörelerde hayvan yemi dışında farklı alanlarda da kullanılmaktadır. Mısırın dış kabuğu oldukça dayanıklıdır. Bu kabuk ıslatıldığı zaman istenilen şekli alabilir. Ayrıca istenilen renge boyanabilir. Bu özellikleri sayesinde el sanatları alanında hasır örme, sepet örme, dekoratif çiçek yapımı, dekoratif bebek yapımı ve hediyelik süs eşyaları yapımın için kullanılmaktadır.

Mısır kabuğuna ulaşımın kolay olması sebebiyle turistik hediyelik eşya tasarımında kullanılması ekonomik bir hammadde olacağı düşünülmüştür. Ayrıca evlerimizde süt mısır olarak tükettiğimiz mısır kabukları da çöpe gitmemiş olacak ve ileri dönüşüme örnek oluşturacaktır.

Mısır kabuğundan yapılan bebekler korkuluk formunda düşünülmüştür. Tasarlanan bebeklerin giyim, kuşam ve süslemesinde kullanılan giysi parçalarının kumaşları, düğmeleri ve boncukları kullanılmıştır. Bebeklerin iç dolgusunda ve dış giyim elemanlarında kullanılan ürünlerle geri dönüşüme vurgu yapılmıştır. Mısır bebeklerin başının arkasına askı ipi yapılması planlanmıştır. Bu askı ipi sayesinde duvar dekoru olarak kullanılması düşünülmüştür.

Mısır bebek yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır: Mısır sapı, Leton tel, doğal rafya, dikiş ipi, kullanılmış giysilerin kumaşları, eski oyalar ve danteller, muhtelif düğmeler, boncuklar, kurutulmuş bitkiler, elyaf, kanaviçe ipi, saten kurdele dir.

3.1.5.1. Mısır Bebek Yapım Aşamaları

Mısır bebeğin yapımına iskelet tellerinin kesilmesiyle başlandı. 4 adet 35 cm ve 2 adet 20 cm ölçülerinde leton teller kesildi (Şekil 3.66.a.). Kesilen uzun teller bir araya getirilerek gövde için yukarıdan 16 cm dikiş ipiyle sıkıca sarılarak birleştirildi. Alt tarafta kalan teller ikiye bölünüp bacak kısmı ayrıldı (Şekil 3.66.b.).

a

b

Şekil 3.66.a İskelet Tellerin Kesilmesi b. Gövdenin sarılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Bu aşamada mısır bebeğin kollarını takmak için yukarıdan 6 cm bırakılarak iskelet teline iple sıkıca bağlanmıştır (Şekil 3.67.a.). Sabitlenen kollardan sonra bütün iskelet teli dikiş ipi ile sıkıca sarılmıştır (Şekil 3.67.b.).

a

b

Şekil 3.67.a Kol tellerinin bağlanması, b. İskeletin sarılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebeğin hazırlanan iskeleti, baş bölgesinden başlayarak doğal rafya ile sarılmıştır (Şekil 3.68.a.). Sarma işleminde uç kısımlar 1 cm kıvrılmış ve bütün iskelet rafya ile kapatılmıştır (Şekil 3.68.b.).

a

b

Şekil 3.68.*a İskeletin rafya ile sarılması, b. Tamamen sarılmış iskelet (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)*

Mısır bebeğin gövde kısmında dolgu malzemesi olarak kullanılacak mısır sapları, kalın ve geniş olanlar elle ortadan ayrılarak inceltilmiştir (Şekil 3.69.a.). İnceltelen mısır sapları, uç kısımlarından bir araya getirilerek kalça kısmına doğal rafya ile bağlanmıştır (Şekil 3.69.b.).

a

b

Şekil 3.69.*a. Mısır saplarının inceltilmesi, b. İnceltilmiş sapların iskelete bağlanması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)*

Mısır bebeğin iki bacağına da doğal rafya ile mısır sapı bağlanmıştır (Şekil 3.70.a.). Aynı işlem kollarında da uygulanmıştır (Şekil 3.70.b.).

a

b

Şekil 3.70.a. Mısır saplarının bacaklara bağlanması, b. Mısır saplarının kollara bağlanması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Bu aşamada mısır bebeğin giysileri hazırlanmıştır. Kullanılmış kot giysilerden kesilen 14x20 ölçülerinde pantolon için iki adet parça kesilmiştir (Şekil 3.71.a.). Üst giysi parçası için 15x30 cm ölçüsünde kot kumaş kesilmiş olup ikiye katlanıp ortasından delik açılmıştır. Bu delikten bebeğin boyun teli geçirilmiştir (Şekil 3.71.b.).

a

b

Şekil 3.71.a. Pantolon parçaları, b. üst giysi parçası (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebeğin pantolon parçaları elde dikiş yapılarak birleştirilip bebeğin bacaklarına giydirilmiştir (Şekil 3.72.a.). Üst beden giysisi ikiye katlanıp açılan delikten geçirilmiş ve belinden dikilerek büzdürülmüştür (Şekil 3.72.b.).

a

b

Şekil 3.72.a. Pantolon dikimi, b. Üst giysi dikimi (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebeğin üst bedenine eski bir kazaktan kesilen örgü süveter giydirilmiştir (Şekil 3.73.a.). Süveterin orta boyun kısmından açılan bölgeden bebeğe geçirilmiştir (Şekil 3.73.b.).

a

b

Şekil 3.73.a. Süveter dikimi, b. Süveterin bebeğe giydirilmesi (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebeğin başı 14 cm çapında eski bir gömlektan kesilen parçadan yapılmıştır (Şekil 3.74.a.). Yuvarlak parça kenarlardan teyel geçilerek büzdürölüp, elyafla sıkıca doldurulmuştur (Şekil 3.74.b.).

a

b

Şekil 3.74.a. Baş için kumaş kesilmesi, b. Baş kumaşının dikilip doldurulması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Baş için hazırlanan parça elyafla sıkıca doldurulup sabitlenmiştir (Şekil 3.75.a.). Bebeğin boyun teli, başın arkasında kalan açıklıktan geçirilip elde dikilerek kapatılmıştır. Aynı zamanda bu aşamada elde kanaviçe ipliyle göz, burun, ağız işlenmiştir (Şekil 3.75.b.).

a

b

Şekil 3.75.a. Hazırlanmış baş, b. Başın bedene sabitlenmesi ve yüz hatlarının yapılması (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebeğe, eski bir kazaktan kesilmiş bir parçadan şapka yapılmıştır. Parça 15x7 cm ölçülerinde kesilmiş ve kabaca elde dikilerek şapka haline getirilmiştir. Şapka, bebeğin başına yapıştırılmıştır. Şapkanın yanlarından gözükecek şekilde kuru bitkiler yapıştırıcı ile tutturulmuştur (Şekil 3.76.a.). Şapkanın arkasına doğal rafyadan ip takılmıştır. Bu ip, askı olarak kullanılmak üzere takılmıştır (Şekil 3.76.b.).

a

b

Şekil 3.76.a. Şapka yapımı ve kuru bitki yapıştırma, b. Askı ipi takma (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Yapım aşamaları tamamlanan mısır bebeğın süslemesinde kurutulmuş bitkiler, düğmeler, çeşitli boncuklar, saten kurdeleler, eski ip oyaları ve eski danteller kullanılmıştır. Bebeğın bitmiş ölçüleri 37x28 cm'dir. Askı ipi sayesinde duvar dekoru olarak kullanılabilir (Şekil 3.77.).

Şekil 3.77. Bitmiş Mısır Bebek (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

Mısır bebek örnekleri

a

b

Şekil 3.78.a,b Bitmiş Mısır Bebekler (Nevin Yalçın arşivi, 2024-Nevşehir)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, geleneksel giysili bez bebeklerin kültürel mirasın korunmasında ve yaşatılmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları, bez bebeklerin sembolik değer taşıdığını ve kültürel kimliğin bir parçası olarak görüldüğünü göstermektedir. Geleneksel giysili bez bebekler, bir bölgenin kültürel zenginliğini ve el sanatlarını yansıtan önemli bir turizm unsuru olarak kabul edilir. Bu bebekler, yerel halkın el emeği ve geleneksel becerilerinin bir simgesi olarak değer taşırlar ve turistler için benzersiz hatıra ve hediyeelik eşya seçenekleri sunarlar. Bez bebeklerin turizmdeki rolü, bir bölgeyi ziyaret eden turistler için yerel kültürü deneyimlemenin en önemli örneğidir. Turistler, bez bebekler aracılığıyla yerel halkın yaşam tarzını, giyim tarzını ve kültürel motiflerini keşfetme fırsatı bulurlar. Ayrıca, bez bebeklerin turizmdeki önemi sadece kültürel mirasın korunmasıyla sınırlı kalmaz. Üretimleri genellikle yerel halka ekonomik gelir kapısı sağlar ve el sanatları geleneğinin sürdürülmesine katkıda bulunur. Bu şekilde, turizm faaliyetleri aracılığıyla bu bebeklerin talebi artar ve yerel ekonomilere canlılık getirir. Yapılan tasarımlar, hem dekoratif ürün, hem oyuncak, hem de sağlık açısından kullanabilecek çok fonksiyonel inovatif turistik hediyeelik ürünlerdir.

Özellikle el yapımı bez bebeklerin, hazır plastik ürünlerin aksine benzersizlikleri ve kişiselleştirilmiş dokunuşlarıyla turistler arasında popülerlik kazandığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, yerel el sanatları üreticileri ve küçük işletmeler için önemli bir pazar oluşturabilir ve sürdürülebilir gelir kaynakları sağlayabilir. Bütün dünyada doğal olan ürünlerin desteklenmesi, sağlıklı olan, bedenimize zarar vermeyen, dokunulduğunda rahatlama hissi uyandıran malzemeler önem kazanmaya başladığı bilinmektedir. Bu çalışmada yapılan bez bebekler ve kitre bebekler tamamen el işçiliği ile yapılan ve doğal malzemelerine en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Bu dolgu malzemeleri, genellikle pamuk, yün, keten gibi bitkisel lifler veya kiraz çekirdeği, mısır koçanı, lavanta gibi bitkisel atıklar gibi malzemelerdir. Bu malzemeler, geleneksel giysili bez bebeklerin iç dolgusunda kullanıldığında hem bebeklerin doğal yapısını korur hem de çevresel etkileri minimize eder. Ayrıca, bu malzemelerin kullanımı, yerel ekonomiye de katkı sağlar ve yerel kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik eder. Yapılan bez bebek tasarımlarında kullanılan doğal dolgu malzemeleri, yerel kültürel mirası daha derin bir şekilde yansıttığı görülmüştür. Yöresel giyim parçaları ile tasarlanan bebekler, yenilikçi tasarım özellikleri sunar hem estetik hem de kültürel anlamda birbirini tamamlayan turistik hediyeelik eşyalar pazarında önemli bir yer edinebilir.

Bu çalışmada, tasarladığımız bez bebeklerin içine lavanta tohumu doldurmanın, estetik ve duyuşal deneyimlerin ötesinde pratik faydalar sunduğunu ortaya koymuştur. Lavanta tohumlarının bebeklerin içine yerleştirilmesi, kullanıcılarına doğal bir aromaterapi deneyimi sunarak rahatlama ve stres azaltma sağlayabilir. Lavanta kokusu üzerinde yapılan araştırma sonuçları, lavantanın sakinleştirici etkilerinin, özellikle çocuklar ve yetişkinler arasında uykusuzluk ve gerginlikle mücadelede etkili olabileceğini göstermektedir. Bu özelliğiyle sadece hediyeelik eşya olmanın ötesinde, çocuklar için hoş kokulu ve rahatlatıcı bir oyuncak olarak da işlev görmektedir. Lavanta Bebek, Nevşehir yöresel kadın giysilerinden ilham alarak tasarlanmıştır. Çiçekli şalvar, gömlek gibi giyim unsurları kullanılmış, başörtüsü olarak renkli yemeniler ve yazmalar tercih edilmiştir. Ayrıca, bebeğin yakasında Anadolu halk kültüründe önemli bir yere sahip olan çengelli iğne kullanılarak bu kültürel bağlam vurgulanmıştır. Geleneksel, kültürel uygulamalar ve inançlarımız arasında yer alan, çengelli iğnenin cinlerden ve kötü ruhlardan koruduğuna inanılması gibi pratikler, Lavanta Bebek üzerindeki süsleme ve detayların seçiminde etkili olmuştur.

İnovatif bir yaklaşımla tasarlanan bir diğerk bebek Kiraz Bebeğdir. Kiraz çekirdeklerinin çevre dostu ve fonksiyonel bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla tasarlanmış yenilikçi bir üründür. Kiraz çekirdeğinin ısıyı tutma ve yayma özellikleri, sağlık alanında ve bebek bakımında önemli avantajlar sunmaktadır. Kiraz bebek, hem oyuncak olarak hem de sağlık açısından çok yönlü kullanım imkânı sağlayarak, bebeklerin gaz sancısını hafifletmekte ve rahat uyumalarını sağlamaktadır. Ürünün küçük boyutlarda tasarlanması, bebeklerin kolayca kavrayabilmesini sağlarken, ısıya dayanıklı pamuklu kumaş kullanımı, güvenli bir şekilde ısıtılabilmesini mümkün kılmaktadır. Kiraz bebek, el sanatları ile modern ihtiyaçların birleştiğı, işlevsel ve estetik bir üründür.

Günümüzde dikkat çekici bir unsur olan geri dönüşüm ve ileri dönüşüm malzemeleri, bez bebeklerde kullanılarak atık kültürüne farklı bir boyut kazandırılmak istenmiştir. Atık olan ürünlerin tekrar ekonomik olarak geri dönüşebileceğı, bez bebeklerle kanıtlanmıştır. Bu atık malzemelerden biri de mısır kabuğudur. Mısır kabuğundan yapılan bebekler, hem ekonomik hem de çevre dostu bir çözüm sunarak el sanatları ve turistik hediyeelik eşya sektörlerinde yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Mısır bitkisinin kolaylıkla erişilebilen ve dayanıklı dış kabukları, çeşitli şekillere girebilme ve renklendirilebilme özellikleriyle el sanatlarında geniş bir kullanım alanı bulmaktadır.

Geleneksel el sanatlarımızdan biri olan kitre bebek yapımı, zaman içinde unutulmaya yüz tutmuş, ancak kültürel mirasımızın önemli bir parçasıdır. Kitre, Anadolu’da yaygın olarak bulunan geven bitkisinin reçinesinden elde edilen doğal bir yapıştırıcıdır. Bu yapıştırıcı, yüzyıllardır bebek yapımında kullanılmış ve kitre bebeklerin dayanıklılığını artıran önemli bir malzemedir. Kitre bebeklerin yapımında kullanılan diğer malzemeler ise genellikle doğal ve yerel ürünlerdir, bu da onları çevre dostu birer sanat eseri haline getirir. Bu geleneksel sanatın yeniden canlandırılması, hem kültürel değerlerimizin korunması hem de el sanatları sektörüne yeni bir soluk getirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu benzersiz el sanatlarının turistik pazarlarda daha geniş bir kitleye ulaşması için tanıtım ve pazarlama çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Bu geleneksel sanatın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel zenginliklerimizin devamlılığını sağlayacaktır.

Hediyelik ve turistik ürün geliştirme kapsamında inovatif bez bebek tasarımları birçok el sanatını içinde barındırdığı için diğer zanaatların gelişmesine ve rağbet görmesine katkı sağlamaktadır. Bez bebeklerin baş süslemelerinde kullanılan örtülerde tığ oyası, boncuk oyası, firkete ve iğne oyları kullanıldığı için bu oyları üreten zanaatkârlara da iş kapısı açılmaktadır. Aynı zamanda çorap örme, başlık işleme, ayakkabı yapımı, giysi dikimi gibi alanlar da tek başına ustalık gerektiren alanlardır, bu nedenle birden fazla kişiye çalışma imkânı doğmaktadır.

Nevşehir, Kapadokya yöresi turizmi ile dünya çapında ün kazanmış bir destinasyondur. Yaz ve kış aylarında sürekli bir turist akınına sahip olan bu bölge, kültürel zenginlikleri ve doğal güzellikleriyle bilinmektedir. Bu potansiyeli değerlendirerek, hediyelik ve turistik ürün geliştirme kapsamında inovatif bez bebeklerin turizmde daha etkin bir şekilde pazarlanması hedeflenmektedir. Kapadokya gibi turistik bölgelerde Lavanta Bebek gibi yerel temalı ürünlerin pazarlanması, turistlerin bölgeye olan ilgisini artırabilir. Lavanta Bebekler, bölgenin eşsiz doğal özelliklerini ve yerel kültürünü temsil eden özgün bir hediye seçeneği sunar. Nevşehir’in turizm potansiyelinden yararlanarak bez bebek sektörünün gelişmesi, bölgenin kültürel mirasının korunmasına ve turistlerin unutulmaz bir deneyim yaşamasına olanak tanır. Bu çabalar, sadece ekonomik fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yerel kültürün tanıtımına da önemli katkılar yapar.

Geleneksel el sanatları ve yerel kültürler, zaman içinde değişmektedir. Ancak, bu değişim ve gelişim sürecinde otantikliğin ve kültürel değerlerin korunması büyük önem taşımaktadır. Geleneksel giysili bebekler, Türk insanının yüz ve vücut hatlarını yansıtmayan

plastik ve tek tip bebeklere karşı önemli bir alternatif sunmaktadır. Plastik bebeklerin standart ve genel tasarımı, yerel el sanatlarının zenginliklerini ve detaylarını yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum, turistlerin bu ürünlere olan ilgisini ve tercihini azaltmaktadır. Yerel kültürün doğru bir şekilde temsil edilmesi, turizm sektöründe önemli bir yer tutmaktadır. Plastik bebeklerin yerine, yerel el sanatları ile üretilen ve yerel malzemeler kullanılarak yapılan ürünler, bu talebi karşılamakta daha etkili olabilir. Yerli zanaatkarların ve el sanatları üreticilerinin desteklenmesi, sürdürülebilir turizmin gelişimine ve yerel halkın refahına önemli katkılar yapabilir.

Hediyelik ve turistik ürün geliştirme kapsamında üretilen inovatif bez bebeklerin Kapadokya'daki otellerde bez bebek butikleri kurarak, turistler için benzersiz bir alışveriş deneyimi sunar. Ayrıca, otel konuklarına bölgenin kültürel mirasını daha derinlemesine keşfetme fırsatı sağlar. Oteller, konukların rahatlıkla erişebileceği noktalarda bez bebek butikleri kurarak turistik pazardan pay alabilirler.

Bez bebeklerin turizm sektöründe önemli bir yere sahip olduğu göz önüne alındığında, bir “bez bebek evi” kurmak önemli bir fırsat sunar. Bez bebek üretim evinde, yerel kuruluşlarla işbirliği yapılarak yerel el sanatlarını desteklerken, ekonomik kalkınma ve istihdam sağlama potansiyeline sahiptir. Bu bebeklerin yapımı ve satışı aynı yerde bir araya getirilerek turistlerin izlemesini sağlamak, hem yerel kültürün tanıtılmasına hem de turizm deneyimlerinin zenginleştirilmesine katkıda bulunabilir. Ziyaretçilere bez bebek yapımı ve yerel kültür hakkında eğitim vererek kültürel değişim ve anlayışı artırır. Geleneksel bez bebeklerin yapımı, genellikle el işçiliği gerektiren detaylı bir süreçtir ve bu sürecin turistler tarafından izlenmesi, yerel el sanatlarına olan ilgiyi artırabilir. Yapım aşamalarının gösterilmesi, ziyaretçilere bu bebeklerin nasıl yapıldığını ve yerel kültürün inceliklerini yakından görmelerini sağlar. Bu interaktif deneyim, turistler için unutulmaz bir hatıra oluşturabilir ve yerel ekonomiye katkı sağlayabilir.

Ayrıca, bez bebeklerin satışının yapıldığı alanda, bu ürünlerin çeşitliliği ve yerel özellikleri hakkında bilgi verici panolar veya broşürler bulundurmak, ziyaretçilerin bu ürünlere olan ilgisini artırabilir. Satış alanında yapılan etkinlikler veya gösteriler de turistlerin bu geleneksel el sanatını daha derinlemesine deneyimlemelerine olanak tanır. Bu durum, turistik bölgelerdeki yerel esnafın ve el sanatları ustalarının iş hacmini artırarak ekonomik getiriye artırabilir.

KAYNAKÇA

- Akın, N. O. (2022). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının bez bebek, korkuluk ve kukla çizimleri üzerinden yaratıcılık farkındalıklarının incelenmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*.
- Avcı, Z. (2010). Alanya baş süslemeleri ve giyim özelliklerinin araştırılarak turistik bebek üzerinde simgeleştirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara
- Başaran, B. (2011). Geleneksel Nevşehir kıyafetlerinden faydalanarak tasarlanan turistik amaçlı giysiler... Bildiri sunumu. A. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, Nevşehir, s. 95.
- Begic, N. (2023). *Türk kültüründe oyuncak bebekler*. Paradigma Akademi.
- Belleyici, A. (2020). Anadolu folklorik bebekleri ve seramik biblo olarak uygulamaları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı.
- Bilgin, N. (1990). *Folklorik yapma bebekçilik*. Halk Kültürü Araştırma Dergisi Yayınları. Ankara.
- Bilgin, N. (1997). *Folklorik yapma bebekçilik* (2. baskı). Ankara, Türkiye: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bilgin, N. (1997). Geleneksel Türk yapma bebek sanatı eğitiminde (turizm potansiyeli içinde) değişime yönelik tavırların belirlenmesi. Türkiye’de el sanatları geleneği ve çağdaş sanatlar içindeki yeri sempozyumu bildirileri (s. 1-55). Ankara, Türkiye: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bostancı, B. (2019). Gaziantep’te kültür turizmi: Yerli turistlerin algılarının değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Çağdaş, M., Çağdaş, A., & Temiz, G. (2011). Nevşehir’de üretilen kültürel bebeklerin giyim ve aksesuar özelliklerinin incelenmesi. In A. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (Cilt 5, s. 229). Nevşehir, Türkiye: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk el sanatlarının turizme ve ekonomiye katkısı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 259-266. <https://doi.org/1309-8012>
- Çalışkan, S. (2009). Tarihi konut işletmeciliği ve kültür turizmi ilişkisi: Beypazarı örneği / tarihi bir evin işletilmesi ve kültür turizmiyle hayata geçirilmesi, Beypazarı örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Demirbağ, İ. (2008). Geleneksel kadın giyiminde kuşaklar. Halk Kültürü’nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (s. 291-296).
- Demirbulat, Ö. G., Özdemir, S. S., & Bozok, D. (2015). El sanatları ve turizm ilişkisi çerçevesinde Türk halı dokumacılığının Unesco somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan örnekler doğrultusunda değerlendirilmesi. B. Zengin (Ed.), *Geleneksel turizm paneli içinde* (s. 564-579). Ahmet Faik Abasıyanık Kültür Merkezi.
- Doğan, H. Z. (2004). Turizm sosyo-kültürel değerleri. Ankara, Türkiye: Detay Yayıncılık.

- Doğu, R., & Özoğlu, Ö. (2007). *Yaşayan Anadolu-Kitre Bebek Yapımı*. Ankara, Türkiye: Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü.
- Elmas, B., Akkuş, Ç., & Cengiz, G. (2013). EUL Journal of Social Sciences (Cilt IV, Sayı I), LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran, ss. 84-109.
- Erdoğan, E. (2023). Geleneksel Türkmen giysili "damal bebeği". *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (85), 140-143.
- Etikan, S., & Çukur, T. (2011). Kırsal turizm faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç köyü el sanatları üzerine etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, sayı 9, s. 9.
- Görgünay, N., (2008), *Geleneksel Türk Giyim Tarihi Milattan Önce Binyıllardan Günümüze Kadar*, Sergi Yayınevi-17.
- Gözke, G. ve Açıkalın, K. (2020). Kiraz çekirdeği piroliz kinetiğinin model içermeyen ve model bazlı integral kinetik yöntemler kullanılarak izotermal olmayan termogravimetrik analiz verileri üzerinden incelenmesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, s.1002.
- Kanyak, S. (2021). *Çağlar Boyu Bebek: Rahmi Koç Müzesi Dünya Bebekleri Koleksiyonu* (s. 1, 55, 83, 135, 137). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kıyak, S. (2019). *Kastamonu ilinde turistik bebeklerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kurt, G. (2008). Azdavay Başören Köyü kadınlarının giyimleri ve yeleklerindeki oya süslemeleri. *Halk Kültüründe Giyim – Kuşam ve Süsleme, Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* (s. 184-185). Eskişehir.
- Onuk, T. (2005). *Osmanlı'dan günümüze oylar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ölmez, F. N., & Etikan, S. (2008). Kavramsal açıdan el sanatları sorunsalı. In A. Kaya (Ed.), *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu* (s. 1). Ankara: Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Öter, Z. (2010). Türk el sanatlarının kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 22, 86-178.
- Öter, Z. (2012). *Türk el sanatlarının kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi*. Milli Folklor, 22(86), 175-178.
- Özdemir, M., & Yetim, F. (2011). *Bolu ili yöresel kıyafetleri ve folklorik yapma bebek üretiminde değerlendirilmesi* (s. 3). Bolu: Bolu Belediyesi.
- Özdemir, M. (2012). Muğla ili Milas ilçesi Çomakdağ köyü geleneksel kadın kıyafeti. *Milli Folklor Dergisi*, 347-348, 352.
- Özdemir, M. (2003). *Yapma bebek teknikleri*. İstanbul: Ya-Pa.
- Sakin, N. (2010). Yerel bir kültür ürünü örneği: Soğanlı bebekleri. *Folklor/Edebiyat*, 16(63), 179-190.

- Sakin, N. (2016). Türkiye’de geleneksel kıyafetlerin yaşatılmasında folklorik yapma bebekler. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(18), 197.
- Taşı, S. (2015). *Maddi kültür: Kastamonu’da geleneksel kadın giysileri* (s. 1314, 1317, 1318). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Teke, S. G. (2019). Folklorik bebeklerin temsil gücü: Elif Bebek Projesi örneği. *Millî Folklor*.
- Taşdemir, D. (2009). *Ankara ilinde üretilmekte olan folklorik bebeklerin özellikleri ve turizmdeki yerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Tuna, T. (2008). *Bilinmeyen Kapadokya* (s. 165-168). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yanar, A. (2012). Türkiye’de geleneksel turistik hediyelik eşyanın sürdürülebilirliği.
- Yavuz, M. H. (1992). Diyarbakır efsaneleri (s. 314, 346, 348, 352, 353). Doruk.
- Yenihan Halk Eğitimi Merkezi. (2012). *Yenihan Bebekleri Tanıtımı ve Ayırt Edici Özellikleri*. Yenihan Halk Eğitimi Merkezi.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL1 (<https://www.ticaret.gov.tr>) Erişim Tarihi 23.04.2023

URL2 (<http://www.turktarim.gov.tr/>) Erişim Tarihi 08.06.2024

URL3(<http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/2016/03/zehra-mufit-saner-1876-1956.html>) Erişim Tarihi 23.04.2023

URL4(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255290>) Erişim Tarihi 07.05.2023

URL5 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255290>) Erişim Tarihi 07.05.2023

URL6(<http://www.ardahan.gov.tr/damal-bebegi>)

URL7(<http://www.ardahan.gov.tr/damal-bebek-evi-150620>) Erişim Tarihi 08.06.2024

URL8(<https://www.gezi-yorum.net/ardahan-damal/damal-bebegi-heykeli-1/>)Erişim tarihi 03.10.2023)

URL9(<https://www.azdavay.bel.tr/cografi-isaretli-azdavay-yoresel-giysileri-15.html>)ErişimTarihi 25.04.2022

URL10(<https://www.turizminsesi.com/haber/azdavay-bebegi-barbiye-rakip-oldu-3555.htm>) Erişim Tarihi 08.06.2024

URL11(https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kastamonunun-azdavay-ilcesinde-kadinlarin-600-yildir-giydigi-yoresel-kiyafet-cografi-isaret-alarak-tescillendi) Erişim Tarihi 10.06.2024

URL12 (<http://www.milas.gov.tr/comakdag-mahallesi>) Erişim Tarihi 10.06.2024

URL13(<http://www.milas.gov.tr/comakdag-mahallesi>) Erişim Tarihi 06.05.2022

URL14(<http://www.milas.gov.tr/comakdag-mahallesi>) Erişim Tarihi 07.05.2022

URL15(<http://www.sivas.gov.tr>) Erişim Tarihi 14.06.2022

URL16(<http://yildizeli.gov.tr/yenihan-bebekleri>) Erişim Tarihi 14.06.2022

URL17(https://www.nar.bel.tr/tr/content/tarihce_203) Erişim Tarihi 18.06.2024

URL18(<https://nevsehir.tarimorman.gov.tr/>) Erişim Tarihi 16.07.2023

URL19(<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/>) Erişim Tarihi 10.06.2024.

URL20(<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/>) Erişim Tarihi 10.06.2024

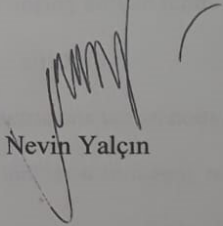
EKLER

Ek 1.Sergi İzin dilekçesi

NİLGÜN, SIRRI BEKTAŞ MÜZESİ VE SANAT EVİ MÜDÜRLÜĞÜNE
HACİBEKTAŞ

Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları, Halı Kilim ve Eski Türk Kumaşları Ana Sanat Dalı'n da yüksek lisans yapmaktayım. "Hediyelik ve Turistik Ürün Geliştirme Kapsamında İnovatif Bez Bebek Tasarımları" adlı tezimin aşaması olan sergileme kısmını kurumunuzun sergi alanında 30.04.2024 – 01.05.2024 tarihlerinde, 10.00 ile 17.00 saatleri arasında yapmak istiyorum.

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Nevin Yalçın

Adres: Yeni Mah. Adnan Menderes Bulvarı
Nar Kasabası Nevşehir.
Tel:5058918012

Ek 2. Sergi izin dilekçesi cevap yazısı

T.C.

NİLGÜN VE SIRRI BEKTAŞ MÜZESİ VE SANAT EVİ MÜDÜRLÜĞÜ

HACİBEKTAŞ

Sayın Nevin YALÇIN;

Konu: Sergi Açma Talebi

24/ 04/2024

22.04.2024 tarihli dilekçeniz müdürlüğümüzce incelenmiş olup dilekçenizde belirtilen tarih ve saatte müdürlüğümüze bağlı sergi alanımızın müsait olduğu tespit edilmiş ve sergi açmanızda herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Gereğinin yapılmasını arz/rica ederim.

ADRES: Bala Mah. Değirmen üstü.

Hacıbektaş/NEVŞEHİR

TEL: 05465900625

Murat YELTÜRK

Müze ve Sanat Evi Müdürü

Ek 3. Sergi afişı

Ek 4. Sergi Davetiyesi

Ek 5. Sergi Fotoğrafları

Ek 6. Bez Bebek Tasarımları

Nar Bebek

Nar Bebek

Nar Bebek

Lavanta Bebek

Kitre Bebek

Kitre Bebek

Kiraz Bebek

Mısır Bebek

Mısır Bebek

Mısır Bebek

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Nevin Yalçın

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Çiçek Örgü Dokuma Öğretmenliği.

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü.

Mesleki Deneyim. Beyaz Kar Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi 2005- 2017

Gülşehir Halk Eğitimi Merkezi 2018- 2023.

Nevşehir Halk Eğitimi Merkezi 2023- Halen.

